

**Velan vanhentuminen yhteisvelkasuhteissa ja
siitä aiheutuva velan vanhentumisesta annetun
lain 19 §:n mukainen vastuun hajaantuminen**

Sampsa Luttinen
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Pro Gradu -tutkielma
Syksy 2018

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Velan vanhentuminen yhteisvelkasuhteissa ja siitä aiheutuva velan vanhentumisesta annetun lain 19 §:n mukainen vastuun hajaantuminen

Tekijä: Sampsa Luttinen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, kauppa- ja velvoiteoikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Laudaturtyö__Lisensiaatintyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: VII + 73

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tämän Pro gradu -tutkielman aiheena on velan vanhentumisesta annetun lain 19 §:n mukainen vastuun hajaantuminen yhteisvelkasuhteissa. Tutkielman tavoitteena on ensin perehdyttää vastuun hajaantumisen sisältöön, soveltamiseen ja merkitykseen. Samalla perehdytään myös Ruotsin oikeuteen vastuun hajaantumisen osalta sekä takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta annettuun lakiin, jonka säännökset ovat olleet VanhL 19 §:n taustalla. Lisäksi tarkastellaan osapuolten sopimusvapauden rajoja vastuun hajaantumisen suhteen.

Näiden perusteella havaitaan, että vastuun hajaantumisen taustalla vaikuttaa vahvasti velallisen suojaan liittyvät näkökulmat ja velkojan huolenpitovastuu. Velkoja kantaa vastuun, jos hänen laiminlyöntinsä tai muun menettelynsä johdosta joku velallisista vapautuu vastuusta niin, että muiden mahdollisuudet toteuttaa jälkitasausmahdollisuuttaan heikkenevät. Taustoituksen jälkeen tutkielmassa tarkastellaan VanhL 19 §:n suhdetta muihin vapautumisperusteisiin. Tutkielmassa todetaan, että VanhL 19 §:n analoginen soveltaminen muihin vapautumisperusteisiin on mahdollista tiettyjen edellytysten täytyessä.

Edelleen tutkielmassa tarkastellaan asfalttikartellitapauksien yhteydessä ilmennyttä vastuun hajaantumisen soveltamisalaan liittyvää ongelmaa. Tutkielman kirjoittamishetkellä on ollut epäselvää, voiko vastuu hajaantua tilanteessa, jossa yhteisvastuullisuudesta ei ole sovittu tai määrätty tuomiolla ennen väitettyä hajaantumisajankohtaa. Tutkielmassa todetaan, että velallisen suojan tehokkaan toteutumisen vuoksi vastuun hajaantuminen tulisi olla mahdollista, vaikka yhteisvastuusta ei ole sovittu tai määrätty tuomiolla aiemmin.

Lopuksi tutkielmassa pohditaan vastuun hajaantumisen väittämistaakkaan ja viranomaisen selonottovelvollisuuteen liittyviä kysymyksiä. Koska vastuun hajaantuminen on niin kiinteästi liitännäinen velan vanhentumiseen, on tutkielmassa katsottu, että vastuun hajaantumista voidaan tämän kysymyksen osalta arvioida VanhL 18 §:n oikeusohjeen valossa.

Tämän oikeusdogmaattisen tutkielman lähdeaineistona on hyödynnetty pääasiallisesti velvoiteoikeudellista sekä insolvenssioikeudellista kirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä. Tutkielma perustuu suomalaiseen oikeuskirjallisuuteen ja oikeuskäytäntöön lukuun ottamatta Ruotsin preskriptionslagenia käsitteleviä kohtia, joissa on hyödynnetty ruotsalaista lähdeaineistoa.

Avainsanat: vastuun hajaantuminen, velkojan huolenpitovastuu, vanhentumislaki, yhteisvelkasuhde, velan vanhentuminen

Muita tietoja: -

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_X_

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1.	Johdanto	1
2.	Velan vanhentumisen vaikutukset yhteisvelkasuhteissa	4
2.1	Yleiskatsaus.....	4
2.2	Vanhentumisen katkaiseminen yhteisvelkasuhteissa (1 momentti)	5
2.3	Vastuun hajaantuminen (2 momentti)	7
2.3.1	Kaksi oikeusvaikutusta.....	7
2.3.2	Mistä määrästä osuudet lasketaan?.....	9
2.3.3	Velallisten vastuuosuuksien määräytyminen	10
2.4	Vastuun hajaantuminen lopullisen vanhentumisen seurauksena.....	12
2.4.1	Yleisesti lopullisesta vanhentumisesta ja vastuun hajaantumisesta	12
2.4.2	Määräajan jatkamisen vaikutus vastuun hajaantumiseen	14
2.5	Lakanneisiin yhteisöihin ja maksukyvyttömiin kuolinpesiin liittyvä poikkeus	17
2.6	Velallisen suorituksesta sen jälkeen, kun vastuu on hajaantunut (3 momentti)	20
2.7	Vastuun hajaantuminen velallisen suojan toteuttajana.....	23
2.8	Takaajan asema yhteisvelallisen vapauduttua vastuusta	24
2.9	Yleisesti vastuun hajaantumisesta Ruotsissa.....	27
3.	Yhteisvelallisten ja velkojan välisistä sopimuksista ja sopimusehdoista	30
3.1	Yleisesti sopimusvapaudesta vanhentumislaissa.....	30
3.2	Velkojan oikeus vapauttaa yhteisvelallinen siten, että vapauttamisesta ei aiheudu vastuun hajaantumista.....	31
3.3	Velallisten vastuunjakosopimukset	33
4.	VanhL 19 §:n suhde muihin vapautumisperusteisiin	36
4.1	Epäselvä oikeustila.....	36
4.2	Anteeksianto.....	37
4.3	Velallisen vaihdos	39
4.3.1	Velallisen vaihdos ilman lakitasoista perustetta tai toisten velallisten suostumusta	39
4.3.2	Velallisen vaihdos säännöksen nojalla velkojan tahdosta riippumatta.....	41
4.4	Konfuusio.....	42
4.5	Velan lakkaaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä ja vastuun hajaantuminen	45
4.6	Julkisen haasteen vuoksi lakannut velka ja vastuun hajaantuminen	47
5.	Asfalttikartellitapaukset – hajaantuuko vastuu, jos yhteisvelkasuhteesta ei ole sovittu eikä se perustu tuomioon?	48
5.1	Yleisesti asfalttikartellitapauksista	48
5.2	Asian käsittely käräjäoikeudessa.....	50
5.3	Asian käsittely hovioikeudessa	52
5.4	Hajaantuuko vai eikö hajaantua: käräjä- ja hovioikeuden ratkaisujen arviointia	53

5.4.1	Hovioikeuden ratkaisu velallisen suojan uhkana	53
5.4.2	Käräjäoikeuden ratkaisu velallisen suojan puolustajana	61
5.5	Kuinka jako toteutetaan, jos vastuu hajaantuu tilanteissa, joissa vastuu ei perustu sopimukseen tai tuomioon?	62
6.	Väittämistaakka vastuun hajaantumisen osalta: viranomaisen selonottovelvollisuus.....	64
6.1	Vanhentumisen huomioon ottaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaismenettelyssä	65
6.2	Vanhentumisen huomioon ottaminen ulosotossa	68
7.	Päätäntö	71

Lähdeluettelo

Lait:

Konkurssilaki (120/2004)

Korkolaki (633/1982)

Laki julkisesta haasteesta (729/2003)

Laki kilpailunrajoituksista (480/1992)

Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista (1077/2016)

Laki saatavien perinnästä (153/1993)

Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta (361/1999)

Laki velan vanhentumisesta (728/2003)

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993)

Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Osakeyhtiölaki (624/2006)

Osuuskuntalaki (412/2013)

Perintökaari (40/1965)

Perustuslaki (731/1999)

Preskriptionslag (1981:130)

Rikoslaki (39/1889)

Ulosottokaari (728/2003)

Velkakirjalaki (622/1947)

Vahingonkorvauslaki (412/1974)

Draft Common Frame of Reference (DCFR)

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016 (Unidroit PICC)

Virallislähteet:

HE 92/1945 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle velkakirjalainsäädännöksi.

HE 189/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle takausta ja vierasvelkapanttausta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 216/2001 vp. Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 187/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 83/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 178/2007 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta.

HE 88/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kilpailulaiksi.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 26/2006 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

Prop. 1979/80:119. Regeringens proposition 1979/80:119 om preskriptionslag.

TaVM 28/2002 vp. Talousvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

Oikeustapaukset:

Helsingin KO L 10/43991

Helsingin HO S 14/1365

KHO 2009:83

KKO 1976 II 2

KKO 1997:167

KKO 1995:183

KKO 1998:73

KKO 1998:81

KKO 2001:111

KKO 2002:123

KKO 2006:5

KKO 2007:43

KKO 2012:18

KKO 2016:11

Ruotsalaiset oikeustapaukset:

NJA 2016 s. 1176

Artikkelit:

Bräysy, Pia: Ulosottoperusteen määräajan jatkaminen, *Defensor Legis* 1/2017, ss. 52–63.

Jokela, Marjut: Yhteisvastuun hajaantuminen, kun velka vanhentuu yhden velallisen osalta. Teoksessa: *Omistus, sopimus, vaihdanta – Juhlakirja Leena Kartiolle*, toim. Eva Tammi-Salminen, Jyväskylä 2004, ss. 29–47.

Kalliokoski, Toni & Virtanen, Piritta: Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus asfalttikartelliratkaisun valossa, *Defensor Legis* 1/2014, ss. 29–46.

Linna, Tuula: Saatavan lopullinen vanhentuminen, takaus ja velkajärjestely, *Lakimies* 5/2007, ss. 663–678.

Saarnilehto, Ari: Takaus, yhtiön lakkaaminen ja päävelan vanhentuminen, *Oikeustieto* 1/2006, ss. 22–24.

Saarnilehto, Ari: Takaus, yhtiön lakkaaminen ja päävelan vanhentuminen 2, *Oikeustieto* 3/2007, ss. 2–3.

Kirjallisuus:

Frände, Dan et al.: *Prosessioikeus*, Helsinki 2004, jatkuvasti päivittyvä verkkojulkaisu

Forsström, Jan: *Preksription av fordringar: kommentar till den nya lagen*, Tukholma 1982

Koskelo, Pauline & Lehtimäki, Liisa: *Yksityishenkilön velkajärjestely*, Jyväskylä 1997

Koulu, Risto et al.: *Insolvenssioikeus*, Helsinki 2004, jatkuvasti päivittyvä verkkojulkaisu

Linna, Tuula & Saarnilehto, Ari: *Velan vanhentuminen*, Helsinki 2016

Norros, Olli: Vahingonkorvausvelan vanhentuminen, Helsinki 2015

Norros, Olli: Velvoiteoikeus, Helsinki 2018

Saarnilehto, Ari: Pääasiat velvoitteesta, Helsinki 2005

Saarnilehto, Ari: Vanhentumislaki – Pääpiirteet, laki, HE ja oikeuskäytäntö, Helsinki 2004

Saarnilehto, Ari et al.: Varallisuus oikeus, Helsinki 2004, jatkuvasti päivittyvä verkkojulkaisu

Savela, Ari: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä, Helsinki 2015

Sähköiset lähteet:

<https://www.edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/38294?allWords=asfalttikartelli&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=611265> (käyty 1.12.2018)

Käytetyt lyhenteet

JulkHaasteL	Laki julkisesta haasteesta
OK	Oikeudenkäymiskaari
TakL	Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta
UL	Ulosottolaki
UK	Ulosottokaari
VahL	Vahingonkorvauslaki
VanhL	Vanhentumislaki

1. Johdanto

Tässä tutkielmassa tarkastellaan VanhL 19 §:n mukaista oikeusvaikutusta, vastuun hajaantumista ja siihen liittyviä erityiskysymyksiä. Vastuun hajaantuminen liittyy yhteisvelkasuhteisiin ja on seuraamus siitä, jos jonkun yhteisvelallisista vastuu pääsee vanhenemaan. Vastuun hajaantumisella tarkoitetaan tästä vanhentumisesta aiheutuvia vaikutuksia muiden yhteisvelallisten asemaan.

Tutkimus aloitetaan tarkastelemalla vastuun hajaantumisen edellytyksiä ja sisältöä kappaleessa kaksi. Kyseisessä kappaleessa käsitellään VanhL 19 §:n lisäksi vastuun hajaantumisen kannalta muita tärkeitä säännöksiä ja periaatteita vanhentumislain valossa, vastuun hajaantumista Ruotsissa sekä takaajien asemaa puheena olevissa tilanteissa. Kappaleessa kolme käsitellään velkojan ja yhteisvelallisten sopimusvapauksien rajoista vastuun hajaantumisen kannalta. Kappaleessa neljä tarkastellaan puolestaan VanhL 19 §:n suhdetta muihin vapautumisperusteisiin. Viidennessä kappaleessa tarkastellaan asfalttikartellitapauksien yhteydessä ilmennyttä vastuun hajaantumisen soveltamisalaan liittyvää ongelmaa. Eri oikeusasteet ovat nimittäin olleet eriävällä kannalla siitä, voiko vastuu hajaantua tilanteessa, jossa yhteisvastuullisuudesta ei ole sovittu tai yhteisvastuusta ei ole määrätty tuomiolla ennen väitettyä hajaantumisajankohtaa. Lopuksi kappaleessa kuusi pohditaan väittämistaakkaan ja viranomaisen selonottovelvollisuuteen liittyviä kysymyksiä ennen kuin kaikki tässä tutkielmassa tehdyt havainnot ja tulkinnat kootaan yhteen päätännössä.

Vastuun hajaantuminen on tutkimusaiheena varsin hedelmällinen, sillä sen erityiskysymyksiä on pohdittu jokseenkin niukasti oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä. Asfalttikartellitapausten yhteydessä havaitun soveltamisongelman lisäksi oikeustila on epäselvä sen osalta, voiko vastuu hajaantua tilanteissa, joissa yhteisvelallinen vapautuu vastuustaan jollakin muulla tapaa kuin vanhentumisen avulla, esimerkiksi anteeksiannon tai velallisen vaihdoksen myötä. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eriäviä näkemyksiä tämän kysymyksen osalta, mikä tarjoaa otollisen maaperän aiheen asian tarkemmalle pohdinnalle.

Edelleen varsin vähälle huomiolle on jäänyt kysymys, minkälainen selonottovelvollisuus viranomaisilla on vastuun hajaantumisen osalta esimerkiksi tuomioistuin- tai ulosottomenettelyn aikana. Onko vastuun hajaantuminen viran puolesta huomioonotettava seikka ja onko vastuun hajaantumisen huomioimisessa vastaavanlaisia prosessikohtaisia eroavaisuuksia kuten vanhentumisen huomioimisella on tuomioistuin- ja ulosotto-prosessien välillä?

Vastuun hajaantumisen sääntelyä olisi myös mahdollista lähestyä perusoikeussääntelyn valossa. Esimerkiksi VanhL 19 §:n soveltamisalan selkeydestä ja tämän kehittämisestä olisi mahdollista keskustella omaisuuden suojan (PL 15 §) ja lakisidonnaisuuden (erityisesti PL 80.1 §) valossa. Kuten asfalttikartelleja ja lopullista vanhentumista käsittelevissä kappaleissa tarkemmin kerrotaan, tietyissä tilanteissa vastuun hajaantumisen myötä velallisen vastuu saattaa muuttua yksinvastuuksi, mikä voidaan katsoa olevan siinä määrin ankara velallisen omaisuuden suojaa loukkaava seuraamus, että tällaisesta yhteisvastuun muuttumisesta yksinvastuuksi olisi syytä säätää nimenomaisesti lain tasolla.¹

Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan käsitellä tarkemmin vastuun hajaantumisen suhdetta perusoikeuksiin eikä kyseiseen relaatioon liittyviä erityiskysymyksiä. Yhteisvelallisen omaisuudensuojaan liittyvät pohdinnat tulisivat vastuun hajaantumisesta puhuttaessa olemaan konfliktissa velkojan omaisuudensuojan kanssa. Perusoikeuksien tasolla tarkastelu menisi toisin sanoen pohdinnaksi siitä, kumman osapuolen omaisuudensuojan tulisi saada vahvempi asema. Analyysin sävy muuttuisi tällöin oikeuspoliittiseksi ja jopa moraaliseksi, mikä ei sovi tämän tutkielman tutkimusintresseihin, jotka ovat puhtaasti lainopilliset.

Tutkielman pääasiallisena viitekehystenä on luonnollisesti vanhentumislaki, mutta tämän lisäksi tutkielmassa viitataan muun relevantin lainsäädännön ohella erityisesti ulosottokaareen ja takauslakiin, joista jälkimmäinen on tiiviisti kytköksissä vanhentumislain säännösten kanssa. Muiden säädösten kuin vanhentumislain sisältöä tarkastellaan vain tarpeellisilta osin. Lainsäädännön lisäksi tärkeinä lähteinä ovat lakien esityöt, oikeuskirjallisuus sekä oikeuskäytäntö.

Tutkimusmetodi on oikeusdogmaattinen. Oikeusvertailevaa metodologiaa on hyödynnetty lähinnä Ruotsin preskriptionslagenia käsittelevissä kohdissa. Tutkimuksen näkökulma on vahvasti kansallinen. Tutkielmassa ei ole tehty Ruotsiin kohdistuvaa selvitystyötä lukuun ottamatta laajempaa kansainvälistä vertailua vastuun hajaantumisen osalta. Sinällään tällaisella vertailulla voitaisiin saada esimerkkejä tai ainakin inspiraatiota pohdinnoille eri keinoista järjestää yhteisvelallisten oikeussuhteet yhden velallisen vastuun vanhentuessa. En kuitenkaan pidä tätä lähestymistapaa välttämättömänä oikeusdogmaattiselle tutkimukselle. Vastuun hajaantumisen tulkinta on nykyisellään niin epäselvä, että aiheesta saa helposti perusteellisen tutkimuksen myös ilman vertailevia elementtejä. Ruotsin järjestelmässä esiintyy kuitenkin sellaisia piirteitä,

¹ Aiheesta enemmän ks. esim. *Norros* 2015, s. 74–76.

joita selkeästi vaativat pohdintaa myös suomalaisen vastuun hajaantumisen tulkinnassa. Ruotsin järjestelmä on siten mielenkiintoinen vertailukohde ja esimerkki tavasta järjestää yhteisvelallisten oikeussuhteet.

Jokaisessa osiossa on pyritty analysoimaan ja tulkitsemaan vallitsevaa oikeustilaa. Mikäli jollekin vastuun hajaantumisen erityiskysymykselle ei ole voitu määrittää vallitsevaa oikeusohjetta tai tulkintalinjaa, on tällöin pyritty selvittämään eri tulkintavaihtoehdot ja miksi eri auktoriteetit ovat päätyneet kyseisiin tulkintoihin. Tämän jälkeen eri vaihtoehtojen välillä on suoritettu vertailua ja pyritty esittämään näkemys, mikä tulkintavaihtoehdoista on mahdollisesti perustelluin. Näkemys on pyritty perustelemaan muun muassa vanhentumislain yleisillä periaatteilla (esimerkiksi velallisen suoja), analogialla muuhun lainsäädäntöön tai oikeusilmiöön sekä yleisellä tarkoituksenmukaisuusargumentoinnilla.

Tutkimuksen kieli on suomi. Suurin osa lähdeaineistosta on luettavissa suomen kielellä poikkeuksien rajautuessa Ruotsin preskriptionslageniin liittyvään lähdeaineistoon.

2. Velan vanhentumisen vaikutukset yhteisvelkasuhteissa

2.1 Yleiskatsaus

Vanhentumislain 19.1 §:ssä on ensinnäkin säädetty implisiittinen ohje velkojalle, kuinka tämän tulee toimia vanhentumisen katkaisun suhteen, kun samasta velasta vastaa useampi velallinen yhdessä. Tämän jälkeen pykälän 2 momentissa on seuraamus, vastuun hajaantuminen, mikäli velkoja ei menettele 1 momentin ohjeen mukaisesti. Pykälän 3 momentti liittyy tilanteisiin, joissa jokin velallinen on maksanut velkaansa velkojalle enemmän kuin oma osuus tähän antaisi aiheutta ja kun kyseinen velallinen ei ole tiennyt, että yhteisvelkasuhde on tosiasiallisesti hajaantunut ennen kyseistä suoritusta.

Vanhentumislaki 19 §

Jos velallisia on useita, vanhentumisaika lasketaan jokaisen velallisen osalta erikseen. Velan vanhentuminen katkeaa vain sen velallisen osalta, jonka nimissä katkaisutoimi tehdään tai johon katkaisutoimi kohdistetaan.

Jos velalliset vastaavat yhteisvastuullisesti samasta velasta ja velka vanhentuu jonkun velallisen osalta, kukin jäljelle jäävistä velallisista vastaa vain oman osuutensa suorittamisesta. Osuudet lasketaan siitä määrästä, jonka maksamiseen velalliset ovat alun perin sitoutuneet tai jonka maksamiseen heidät on määrätty. Osuudet määräytyvät velallisten pääluvun mukaan, jollei muusta vastuunjaosta ole sovittu tai määrätty.

Jos velallinen on suorittanut velkaa tietämättä, että velka on jonkun yhteisvastuullisen velallisen osalta vanhentunut, velallisella on oikeus vaatia oman osuutensa ylittävän määrän palauttamista. Velkojan on maksettava palautettavalle rahamäärälle korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä päivästä lukien, jona hän sai vanhentunutta velkaa koskevan suorituksen.

On syytä painottaa, että VanhL 19 § koskee vain *yhteisvelkasuhteita*, joiden perustana on yleensä usean henkilön tekemä sopimus tai joissa velkasuhde perustuu lakiin, kuten yhteisvastuullisissa vahingonkorvausvelvollisuussuhteissa. Mikäli kyseessä ei ole yhteisvastuullinen velkasuhde, ei VanhL 19 § tule sovellettavaksi.

Takaukseen liittyvät säännökset usean henkilön takaustilanteissa ovat omassa erityislaissaan, TakL 17, 18 ja 31 §:ssä. Nämä säännökset ovat tausta-ajatukseltaan varsin samanlaiset kuin nyt puheena oleva, sillä esimerkiksi vanhentumisen katkaisutoimet pitää kohdistaa takauslainkin nojalla erikseen sekä velallista että jokaista päävelan takaaja kohtaan.² Itse asiassa takauslain

² HE 187/2002 vp, s. 75. Selvyyden vuoksi huomautettakoon esitöiden sivunumeroinnin osalta, että tässä tutkielmassa viitataan eduskunnan sivuilla olevaan vanhentumislain hallituksen esitykseen (https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_187+2002.pdf). Esimerkiksi Edilex-tietopalvelun tai Finlexin vanhentumislain pdf-versioissa sivunumerot poikkeavat eduskunnan sivuilla olevasta pdf:stä, joten tämä on syytä pitää mielessä tutkielman lähdeviittauksia tarkasteltaessa.

sääntely on ollut suurelta osin mallina, kun vanhentumislain yhteisvelkaa koskevia säännöksiä uudistettiin vanhentumislain kokonaisuudistuksen yhteydessä.³

2.2 Vanhentumisen katkaiseminen yhteisvelkasuhteissa (1 momentti)

VanhL 19.1 §:n mukaan vanhentuminen lasketaan siis jokaisen velallisen osalta erikseen. Tämä on yleisesti ottaen varsin yksiselitteinen oikeusohje. Pääsääntöisesti useimpien yhteisvelkasuhteiden osalta lienee niin, että yhteisvelallisten osuudet vanhenevat samaan aikaan, jolloin velallisten vanhentumisaikojen kontrollointi on suhteellisen vaivatonta. On kuitenkin mahdollista, että velka irtisanotaan syystä tai toisesta ennaikaisesti, jonka vuoksi vanhentumisajan alkuajankohta voi poiketa saman velkasuhteen yhteisvelallisten välillä.⁴

Vastaavasti tämä eräänlainen yhteisvelallisen velkaosuuden yksilöllisyys liittyy myös velan vanhentumisen katkaisutoimiin, johon velkojan on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Velkojan on nimittäin katkaistava erikseen ja todistettavasti jokaisen yhteisvelallisen osalta vanhentuminen, mikä voidaan perustellusti lukea velkojan huolellisuusvaatimuksen kuuluvaksi toimeksi. Velan vanhentuminen nimittäin katkeaa puheena olevan lainkohdan mukaan vain sen velallisen osalta, jonka nimissä katkaisutoimi tehdään tai johon katkaisutoimi kohdistetaan.⁵ Ei siis riitä, että velkoja lähettää kaikkia yhteisvelallisia koskevan maksumuistutuksen vain yhdelle yhteisvelalliselle, sillä muiden yhteisvelallisten vanhentuminen ei tähän katkea.⁶

Poikkeukset yllämainittuun pääsääntöön liittyvät niihin yhtiömuotoihin, joissa kaikki yhtiömiehet vastaavat henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista (henkilökohtaisesti vastuunalaiset yhtiömiehet). Velkojan ei nimittäin tarvitse avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön nimissä olevan velan osalta kohdistaa vanhentumisen katkaisutoimia jokaista vastuunalaiseen yhtiömieheen. Riittävää on, että katkaisutoimi osoitetaan yhtiölle, sillä lain esitöiden mukaan yhtiömiesten vastuu ei vanhene suhteessa yhtiöön itsenäisesti. Velan olemassaolo arvioidaan kyseisissä tilanteissa velkojan ja yhtiön välisenä oikeustoimena ja suhteena.⁷ Toisin sanoen, katkaisutoimen jälkeen yhtiöllä on edelleen velkaa, josta vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat, vaikka heidän osaltaan velkoja ei olisikaan katkaissut vanhentumista.⁸

³ Ks. esim HE 187/2002 vp, s. 75. Yleisesti ottaen vanhentumislain esitöissä referoidaan useissa kohtaa takauslain systematiikkaa, ja erityisesti näin toimitaan yhteisvastuullisia velkasuhteita koskevien osioiden kohdalla.

⁴ HE 187/2002 vp, s. 75.

⁵ *Ibid.*

⁶ Suomessa ei ole siten samanlaista järjestelmää kuin esimerkiksi Sveitsissä, jossa yhteen velalliseen suoritettu katkaisutoimi ulottaa vaikutuksensa myös muihin yhteisvelallisiin. Ks. HE 187/2002 vp, s. 14.

⁷ HE 187/2002 vp, s. 75–76.

⁸ *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 200.

Painotettakoon vielä, että maksukehotus on syytä antaa tiedoksi nimenomaisesti yhtiölle. Käytännössä tämä tarkoittaa kehotuksen antamista jollekulle yhtiön vastuunalaisista yhtiömiehistä. Mikäli katkaisutoimenpide kohdistetaan äänivallattomalle yhtiömiehelle, ei vanhentuminen välttämättä katkea vastuunalaisten yhtiömiesten tai yhtiön osalta.⁹

Sama pätee myös jakamattomien kuolinpesien kohdalla. Mikäli velkoja kohdistaa vaateensa jakamatonta kuolinpesää hallussa pitäneelle osakkaalle, vanhentuminen katkeaa myös muihin osakkaisiin nähden.¹⁰ Jakamattomaan kuolinpesään liittyvä poikkeus on seurausta korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1976 II 2, jossa edellä mainittu tilanne oli käsillä. *Ari Saarnilehto* on todennut tapauksen osalta, että ratkaisu on asiamukaisesti perusteltu, koska kuolinpesää hallussa pitänyt osakas, jolle pesän velkaa koskenut katkaisutoimi oli ainoastaan toimitettu, oli velvollinen suorittamaan myös muita toimenpiteitä pesän puolesta, kuten ottamaan kuolinpesää koskevan haasteen vastaan ja tiedottamaan siitä muille osakkaille. Tämä vastaa nykyisin OK 11:14.2 §:n sisältöä. Korkeimman oikeuden ratkaisulla on siten oma roolinsa lain pääsäännöstä poikkeavan oikeusohjeen vahvistajana, sillä vanhentumislakia edeltäneen vanhentumisasetuksenkin (joka oli voimassa KKO 1976 II 2 tekohetken aikana) mukaisesti velka piti katkaista jokaisen yhteisvastuullisen velallisen osalta erikseen.¹¹

Kuten avoimen yhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten kohdalla, on katkaisutoimenpide syytä kohdistaa kuolinpesissäkin nimenomaisesti kuolinpesää hallussa pitävälle osakkaalle. Mikäli katkaisutoimenpide tehdään jollekin toiselle osakkaalle, ei vanhentuminen tällöin todennäköisesti katkea muiden osakkaiden osalta. Muille kuin jakamatonta kuolinpesää hallussa pitävällä osakkaalla ei ole samanlaista velvollisuutta informoida muita osakkaita tai muutenkaan edustaa pesää, mihin velvollisuuteen yllä esitetty tulkinta vanhentumisen katkaisemisesta perustuu. Velkojan on siten jakamatonta kuolinpesää velkoessaan oltava tarkkana, että hän kohdistaa katkaisutoimenpiteensä oikealle osakkaalle, jotta ei syntyisi ikäviä tulkintaongelmia tai pahimmassa tapauksessa velkasaatavien menetyksiä.

Johtopäätöksenä voidaan ensimmäisen momentin osalta siis todeta, että velkojan on pääsääntöisesti kohdistettava katkaisutoimenpiteet kaikkia yhteisvelallisia kohtaan. Muussa

⁹ Tämä voitaneen asettaa pääsäännöksi, sillä äänivallattoman yhtiömiehen vastuu rajoittuu avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annetun lain 2 §:n mukaisesti yhtiösopimuksen osoittaman omaisuuspanoksen määrään. Koska äänivallaton yhtiömies ei vastaa yhtiön velvoitteista kuin omistaan, ei hänen voitane pääsääntöisesti katsoa edustavan yhtiötä tai sen vastuunalaisia yhtiömiehiä silläkään tavoin, että hän voisi yhtiötä sitovasti ottaa vastaan maksukehotuksia. Mikäli katkaisuilmoitus toimitetaan sellaiselle äänivallattomalle yhtiömiehelle, jolla on tosiasiallinen määräysvalta yhtiön asioihin ja hänellä on esimerkiksi yhtiöjärjestyksen nojalla nimenkirjoitusoikeus yhtiön puolesta, tällaisissa tilanteissa vanhentuminen katkennee myös yhtiötä ja sen vastuunalaisia yhtiömiehiäkin kohtaan.

¹⁰ *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 200.

¹¹ *Saarnilehto* 2004, s. 167.

tapauksessa velka voi vanheta jonkun yhteisvelallisen osalta, mikä aiheuttaa jäljempänä selostetun tavoin VanhL 19.2 §:n mukaisesti vastuun hajaantumisen. Tunnetut poikkeukset pääsääntöön liittyvät henkilöyhtiöihin, joissa katkaisutoimenpide yhtiötä kohtaan on pätevä myös vastuunalaisia yhtiömiehiä kohtaan, ja jakamattomiin kuolinpesiin, joissa katkaisutoimenpide kohdistetaan pesää hallussa pitävälle osakkaalle. Poikkeukset selittyvät pitkälti edustukseen liittyvillä näkökohdilla.

2.3 Vastuun hajaantuminen (2 momentti)

2.3.1 Kaksi oikeusvaikutusta

VanhL 19.2 §:ssä säädetään itse vastuun hajaantumisesta eli siitä oikeusvaikutuksesta, joka aktualisoituu, jos yhteisvelkasuhteessa jonkun yhteisvelallisen velkaosuus pääsee vanhentumaan. Mikäli näin käy, vastaavat muut jäljelle jääneet yhteisvelalliset vain oman osuutensa suorittamisesta. Lain esitöissä todetaan, että jäljelle jääneiden vastuu rajoittuu tällöin kahdessa suhteessa.¹²

Ensimmäinen vaikutus liittyy velkavastuun kokonaismäärään. Sesupistuu sillä määrällä, mikä vastaa velan maksusta vanhentumisen johdosta vapautuneen velallisen osuutta velasta.

Esimerkki: Henkilöt A, B, C ja D ovat sitoutuneet yhteisvastuullisesti yhtä suurin osuuksin (pääluvun mukaisesti) maksamaan velkoja X:lle 1 000 euroa. Velkasuhteen kestäessä käykin niin, että X unohtaa katkaista velan vanhentumisen D:n osalta. Kukaan velallisista ei ole vielä lyhentänyt velkaansa ennen D:n vastuun vanhentumista. D:n vastuun vanhentumisesta eli D:n vapautumisesta seuraa siten, että velkamäärän kokonaissumma pienenee D:n vastuun suuruudella, mikä on tässä tapauksessa pääluvun mukaista jakoperiaatetta noudattaen 250 euroa. Jäljelle jääneen velkojan saatavien suuruus on siis 750 euroa.

Toinen VanhL 19 §:n 2 momenttiin liittyvä vaikutus on juurikin vastuun hajaantuminen. Jäljelle jääneiden velallisten välillä ei vallitse enää vastuun hajaantumisen jälkeen yhteisvelkasuhdetta, vaan jokainen velallinen vastaa tällöin vain oman osuutensa suorittamisesta. Yhteisvastuullisuus toisin sanoen purkautuu ja jäljelle jääneiden velallisten vastuu muuttuu osavastuuksi. Osuudet lasketaan siitä velan kokonaismäärästä, jonka maksamiseen yhteisvelalliset alun perin ovat sitoutuneet tai olleet muuten vastuussa.

Jatketaan aikaisemman esimerkin mukaisten vastuusuhteiden selvittämistä. D:n osuuden vähentämisen seurauksena jäljelle jäänyt 750 euron suuruinen velan osuudet jaetaan kuitenkin alkuperäisen velkasopimuksen mukaisesti velkamäärästä (1.000 euroa), ja jako suoritetaan sopimuksen mukaisten jako-osuuksien eli pääluvun mukaisen jakoperusteiden nojalla kolmen entisen yhteisvelallisen osalta seuraavasti: A 250 euroa, B 250 euroa ja C 250 euroa. Tämän jälkeen kukin jäljelle jäänyt velallinen vastaa vain oman osuutensa maksamisesta, eikä esimerkiksi C:n tarvitse huolehtia tai maksaa yli oman osuutensa, jos B:llä on vaikeuksia

¹² HE 187/2002 vp, s. 76.

maksaa oma osuutensa velkojalle. Velalliset eivät enää ole yhteisvastuussa velan maksamisesta, joten velkojakaan ei voi tehokkaasti vaatia kyseistä vaatia velalliselta.

Yhteisvastuun kohteena ollut velka jaetaan siis näiden kahden vastuun hajaantumisen päävaikutusten nojalla (1. velan supistuminen vapautuneen velallisen osuuden määrällä 2. yhteisvastuun purkautuminen) jäljelle jääneiden velallisten kesken.

Marjut Jokelan mukaan vastuun hajaantumisessa ei kiinnitetä huomiota tapauskohtaisiin olosuhteisiin, kuten vapautuneen tai jäljelle jääneiden velallisten maksukykyyn ja siten vanhentumisesta todellisesti aiheutuvaan vahinkoon. Velallisten vastuu supistuu kaikissa tilanteissa samalla kaavalla ja samoilla laskennallisilla perusteilla. Hajaantumisella pyritään siihen, että velkoja kantaa yksinään toiminnastaan aiheutuvat menetykset ja että velalliset eivät täten kärsisi lisävahinkoa velkojan virheiden vuoksi.¹³

Vanhentumislain esitöissä on vedottu perustellusti tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin, jotta erilaisia yhteisvastuutilanteita koskevat säännökset eivät poikkeaisi toisistaan ilman perusteltua syytä.¹⁴ VanhL 19.2 §:n mukainen vastuun hajaantumisen mallina on toiminut takauslain 18 §:n säännös,¹⁵ jonka mukaan:” Jos velkoja vapauttaa yhden samasta päävelasta vastuussa olevan takaajan kokonaan tai osittain takausvastuusta, kukin muista takaajista vastaa velkojalle vain oman osuutensa suorittamisesta.” Takauslain 18 §:n esitöissä on todettu samalla logiikalla kuin vanhentumislain esitöissä, että velkojan oikeudet rajoittuvat kahdella tavalla. Velkoja ei voi ensinnäkään vaatia jäljelle jääneiltä takaajiltakaan sitä osuutta, joka olisi voitu periä vastuusta vapautetulta takaajalta. Toiseksi jäljelle jääneiden takaajienkin väliltä poistuu yhteisvastuullisuus alennetun päävelan maksamisen osalta.¹⁶

Yhteistakausvastuun hajaantumista perustellaan sillä, että yhteisvastuun säilyttäminen voisi vaikuttaa maksukykyisten takaajien asemaan silloin, kun osa jäljelle jääneistä takaajista on maksukyvyttömiä. Maksukykyiset takaajat joutuisivat jakamaan keskenään takauslain 31.3 §:n nojalla maksukyvyttömiä takausosuudet keskenään.¹⁷ Tällaista vastuunjakomallia voidaan pitää vastuuseen jääneiden takaajien kannalta epäoikeudenmukaisena, koska velkoja voisi tällöin toimillaan vapauttaa haluamiaan yhteistakaajia vastuustaan ja siten kasvattaa jäljelle jääneiden takausvastuita ilman minkäänlaisia velkojalle koituvia haitallisia seuraamuksia.

¹³ *Jokela* 2004, s. 33. Samansuuntaisesti HE 187/2002 vp, s. 76.

¹⁴ HE 187/2002 vp, s. 76.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ HE 189/1998 vp, s. 51.

¹⁷ *Ibid.*

2.3.2 Mistä määrästä osuudet lasketaan?

VanhL 19.2 §:n mukaisesti: ”Osuudet lasketaan siitä määrästä, jonka maksamiseen velalliset ovat alun perin sitoutuneet tai jonka maksamiseen heidät on määrätty.” Esimerkkitaapauksessa kävikin jo ilmi, että osuudet lasketaan alkuperäisestä velkamäärästä. Asia ei kuitenkaan ole aivan ongelmaton, minkä vuoksi kysymystä on syytä tarkastella omana jaksonaan.

Otsikon kysymys on siis varsin olennainen, kun lähdetään laskemaan vastuun hajaantumisen yhteydessä kunkin jäljelle jääneen velallisen osuuksia. Tällöin on alkuperäisen velan suuruuden ohella tiedettävä, millä tavoin esimerkiksi yhteisvelallisten ennen vastuun hajaantumista tekemät suoritukset otetaan huomioon ja millä tavoin viivästyskorot ja niihin kohdistetut suoritukset huomioidaan osuuksia laskettaessa.

Puheena oleva laskentaohje on siinä mielessä mielenkiintoinen, että se ei sisältynyt hallituksen esityksen mukaiseen lakitekstiin, vaan se on talousvaliokunnan tekemä lisäys. Valiokunnan lisäyksen perustelut ovat varsin niukat, ja tarkoituksena on ilmeisesti ollut selventää sitä, että ”velallisen osuudet lasketaan velan alkuperäisestä, sovitusta tai tuomitusta ja siihen myöhemmin kertyneistä koroista ja viivästyskoroista” ja että ”velallisten vastuuosuudet määrätään sen mukaan, millaisiksi velallisten keskinäiset vastuuosuudet muodostuisivat loppuselvityksessä, jos velallisten keskinäiset takautumisoikeudet toteutettaisiin täysimääräisinä”.¹⁸

Lisäyksen perusteella lienee selvää, että osuudet lasketaan koko siitä määrästä, johon yhteisvelalliset ovat alun perin sitoutuneet. Ennen vanhentumista tehtyjä osasuorituksia ei siten vähennetä siitä velan kokonaismäärästä, jonka perusteella osuudet jaetaan vastuun hajaantumisen seurauksena. Velallisen tekemä osasuoritus nimittäin koituu tämän hyväksi vastuun hajaantumisen yhteydessä, sillä velallisen maksama osasuoritus supistaa hänelle maksettavaksi tulevaa osuutta osasuorituksen mukaisen määrän verran.¹⁹ Velallinen voi täten lyhentää turvallisesti velkaa jo alusta lähtien ilman pelkoa siitä, että osasuoritukset koituisivat muun yhteisvelallisen kuin hänen hyväksi vastuun hajaantumisen yhteydessä.

Kyseinen ratkaisu on linjassa vastuun hajaantumisen peruslogiikan kanssa. Jokela on todennut, että vastuun hajaantuminen heijastaa velvoiteoikeudellista vastuunjakosääntelyä ja että talousvaliokunnan lisäys perustuu siihen vastuun hajaantumisen lähtökohtaan, jonka mukaan jäljelle jääneillä velallisilla ei ole enää takautumisoikeutta vapautunutta velallista kohtaan. Jos velallisen tekemä suoritus koituisi toisten velallisten hyväksi, tarkoittaisi tämä sitä, että

¹⁸ TaVM 28/2002 vp, s. 3.

¹⁹ Ks. *Jokela* 2004, s. 36.

maksajan vastuu kasvaisi muita velallisia suuremmaksi alkuperäistä vastuunjakotilanteeseen verrattuna.²⁰ Hänen mukaansa ”[y]limääräistä maksurasitusta ei voitaisi oikaista edes regressin avulla, koska regressioikeuden syntymisen perusedellytys ei täyty [yhteisvastuun purkaututtua vastuun hajaantumisen seurauksena, suluissa SL]. Eiväthän vastuun hajaantumisen jälkeen [sic] tehdyt suoritukset vähennä toisten velallisten vastuuta velkojaan nähden.”²¹

Alkuperäiseen velkamäärään lisätään myös korot ja viivästyskorot sekä muut liitännäiskustannukset, jotka ovat kertyneet vastuun hajaantumisen ajankohtaan eli yhteisvelallisen vastuun vanhentumispäivään mennessä ja jotka muutoinkin kuuluvat yhteisvastuun piiriin. Ei ole väliä, onko esimerkiksi korkoja maksettu vai onko ne rästissä, sillä ne lisätään kokonaisuudessaan velkapääomaan ja siten jaettavaksi velallisten kesken. Niiden voidaan myös katsoa kuuluvan siihen maksuvelvollisuuden määrän, mistä on alun perin sovittu. Vastuun hajaantumisen jälkeen kukin jäljelle jäänyt velallinen vastaa luonnollisesti itse omalle velkaosuudelle kertyvästä viivästyskorosta ja muista kustannuksista.²²

Esimerkki. A, B ja C ovat sitoutuneet yhteisvastuullisesti ja pääluvun mukaisin osuuksin maksamaan 3.000 euroa velkoja X:lle. Velkapääomalle on kertynyt viivästyskorkoa 100 euroa, ja B on ehtinyt maksaa kyseisen viivästyskoron määrän lisäksi 200 euroa velkaa pois (eli B on suorittanut yhteensä 300 euroa). Tämän jälkeen viivästyskorkoa kertyy lisää 200 euroa ennen kuin velka vanhentuu A:n osalta. Edessä on yhteisvastuun purkaminen. Kokonaisvelkamäärä on ollut 3.000 euroa ja sen päälle kertyneet viivästyskorot 300 euroa eli yhteensä 3.300 euroa. Velka jakaantuu pääluvun mukaisesti 1/3 osuuksiin, eli B:n osuus on suoritettujen maksujen ansiosta 800 euroa (1.100-300), C:n osuus 1.100 euroa ja A:n vanhentunut osuus (joka jää velkojan tappioksi) niin ikään 1.100 euroa.

2.3.3 Velallisten vastuuosuuksien määräytyminen

2.3.3.1 Lähtökohtana pääluvun mukainen jako

VanhL 19.2 §:n mukaisesti: ”Osuudet määräytyvät velallisten pääluvun mukaan, jollei muusta vastuunjaosta ole sovittu tai määrätty.” Lähtökohtaisesti velallisten vastuosuudet siis määräytyvät pääluvun²³ mukaan, kuten yllä olevissa esimerkeissä jo havainnollistettiin. Pääluvun mukainen jako tarkoittaa sitä, että jokainen velallinen vastaa yhtä suurella määrällä velan maksamisesta.²⁴

²⁰ Ks. *Jokela* 2004, s. 36.

²¹ *Ibid.*

²² Ks. *Jokela* 2004, s. 38.

²³ *Olli Norros* on käyttänyt pääluvun mukaisen jaon sijaan käsitettä ”tasajako”. Termin merkitysisältö ei muutu. Ks. *Norros* 2018, s. 544.

²⁴ *Jokela* 2004, s. 31. Kuten Jokelakin, tässä tutkielmassa pitäydytään selkeyden vuoksi suhteellisen yksinkertaisissa yhteisvelkasuhteissa. Kuten tiedetään, vastuusuhteet voivat olla järjesteltyinä hyvinkin monimutkaisesti. Vaikeimmin arvioitavissa tilanteissa huomioon voidaan joutua ottamaan esimerkiksi vastuiden ensisijaisuudet ja toissijaisuudet, sitoumusten antamisajankohdat ja antamisten edellytykset tai vahingonkorvauslain 6:3 §:n mukaiset jakoperusteet. Vaikeimpia tilanteita ei käsitellä tutkielmassa kovinkaan

Velallisten osuudet lasketaan yhteisvelkasuhteen alkuperäisten velallisten lukumäärän mukaisesti määräytyvän murtoluvun avulla. Murtoluvun osoittajana on numero yksi ja nimittäjänä alkuperäisten velallisten lukumäärän mukainen numero. Jos alkuperäisiä velallisia on ollut neljä, jaetaan velkaosuudet siten murtoluvun $\frac{1}{4}$ perusteella jäljelle jääneiden velallisten kesken tasan.

Vastuun jakautuminen pääluvun mukaan ja tämän asettaminen pääsäännöksi on yhteneväinen velkakirjalain 2 §:n kanssa, jossa todetaan muun ohella: ”Jos useat ovat antaneet velkakirjan tekemättä ehtoa vastuun jaosta, vastatkoon kukin sitoumuksesta omasta ja toistensa puolesta. Kun joku velallisista on maksanut velan, olkoon hänellä oikeus periä jokaiselta toiselta yhteisvelalliselta tämän osuus. [...]”. Velkakirjalain esitöiden mukaan ”osuudella” tarkoitetaan juurikin pääluvun mukaista osuutta velkakirjan mukaisesta velan määrästä. Velallisten vastuu on näin ollen lähtökohtaisesti pääluvun mukainen (ja yhteisvastuullista) ellei toisenlaisesta vastuunjaosta ole velkojan kanssa sovittu.²⁵

2.3.3.2 Pääluvun mukaisesta jaosta poikkeaminen

Vastuunjaosta eli yhteisvelallisten välisistä suhteista voidaan toki sopia toisinkin kuin pääluvun mukaisin vastuuosuuksin. Pääluvun mukaisuus (eli tasajako) on eräänlainen oletussääntö, jonka vastuunjakosopimus korvaa eli kun on muusta ”sovittu tai määrätty”. Kyseeseen tulee siis velan osapuolten tekemä sopimus mutta myös tuomioistuimen määräys tasajaosta poikkeavasta vastuunjaosta.²⁶ Sopimukseen perustuvat vastuunjakosopimukset, jonka pohjalta vastuun hajaantuminen toteutetaan, ovat perusmuodossaan varsin yksinkertaisia ja selkeitä, joten tätä pääluvun mukaisesta vastuunjaosta poikkeamista ei tarvitse käsitellä alla olevaa esimerkkiä laajemmin tässä tutkielmassa.

Esimerkki sopimukseen perustuvasta vastuunjaosta. Henkilöt A, B, C ja D ovat sitoutuneet yhteisvastuullisesti maksamaan velkoja X:lle 12.000 euroa. Velalliset ovat tehneet vastuunjakosopimuksen, jonka velkoja on hyväksynyt ja jonka mukaan velalliset vastaavat velasta siten, että A:n osuus on 6.000 euroa ja muiden 2.000 euroa. Velkasuhteen kestäessä vastuu vanhenee D:n osalta eikä kukaan velallisista ei ole lyhentänyt velkaansa ennen D:n vastuun vanhentumista. D:n vastuun vanhentumisesta seuraa siten, että jäljelle jääneet velalliset vastaavat velan maksamisesta oman vastuuosuutensa perusteella. Vastuun hajaantumisen jälkeen A vastaa yksin 6.000 euron maksamisesta, B 2.000 euron ja C niin ikään 2.000 euron maksamisesta X:lle.

Sen sijaan tuomioistuimen määräämät ja lakiin perustuvat vastuunjakotilanteet ovat hieman hankalampia, koska vastuunjako on varsin riippuvainen oikeuden harkintavallasta ja tapauskohtaisista olosuhteista. Tuomioistuimet poikkeavat tasajaon periaatteesta esimerkiksi

laajasti, vaan tarvittaessa ja pikemminkin päällisin puolin. Pelkkään vastuun hajaantumisen perusasetelmaan liittyvät epäselvyydet ovat niin merkittäviä, että ne vaativat oman tutkimuksensa.

²⁵ Ks. HE 92/1945 vp, s. 1 ja 12.

²⁶ Ks. *Norros* 2018, s. 544.

vahingonkorvausvelkojen yhteydessä, jolloin vastuunjako on määrätty vahingonkorvauslain säännösten nojalla. VanhL 19 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on käytetty esimerkkinä vahingonkorvauslain isännänvastuuta koskevien säännösten perusteella tehtävää vastuunjakoa,²⁷ mutta tämän lisäksi VahL 6:2 §:n ja 3 §:n oikeusohjeet²⁸ ovat varsin relevantteja vahingonkorvausvastuuta jaettaessa korvausvelvollisten kesken.²⁹

Vahingonkorvauslain perusteella määrättävissä vastuunjaossa tapauskohtaiset olosuhteet ovat keskeisessä asemassa, minkä vuoksi on hyvinkin mahdollista päätyä toisenlaiseen kuin pääluvun mukaiseen vastuunjakoon. Esimerkiksi asfalttikartellitapausten käräjäoikeusvaiheessa vastuunjako kartelliin osallistuneiden kesken on toteutettu joissain tapauksissa juurikin VahL 6:3 §:n avulla, ja osuudet määrättiin tällöin pääasiallisesti kartelliin osallistuneiden saaman hyödyn mukaisesti.³⁰ Toinen esimerkki lain mukaan määräytyvästä vastuunjaosta on se, kun jonkun yhteisvastuullisen vahingonkorvausvelkaa sovitellaan kattamaan vain osa vahingosta, jolloin se, jota ei ole tuomittu maksamaan täyttä korvausta, vastaa vain tuomitusta määrästä.³¹

Esimerkki vahingonkorvauslain nojalla määrätystä vastuunjaosta. Henkilöt A, B ja C ovat yhdessä aiheuttaneet vahingonkärnsijä X:lle 200.000 euron suuruisen vahingon. Tuomioistuin on määrännyt vahingonaiheuttajat korvaamaan vahinko yhteisvastuullisesti X:lle, mutta kuitenkin sovitellut C:n vastuuta VahL 2:1.2 §:n nojalla 100.000 euroon. Tämän jälkeen vahingonkorvausvelkoja X päästää saatavansa vanhentumaan B:n osalta, minkä vuoksi vastuu hajaantuu. B:n laskennallinen osuus velasta on ollut $200.000 / (200.000 + 200.000 + 100.000) = 2/5$ eli 80.000 euroa. X:n saamisoikeus supistuu siten 120.000 euroon, joka jaetaan jäljelle jäävien velallisten eli A:n ja C:n kesken. A:n osuus vahingonkorvausvelasta on ollut sama kuin B:llä eli 80.000 euroa, joten C:n osuus on tällöin 40.000 euroa. Vastuun hajaantumisen myötä yhteisvastuullisuus poistuu velallisten väliltä, joten A ja C vastaavat osuuksiensa maksusta toisistaan riippumatta.³²

2.4 Vastuun hajaantuminen lopullisen vanhentumisen seurauksena

2.4.1 Yleisesti lopullisesta vanhentumisesta ja vastuun hajaantumisesta

Edellä on käsitelty vastuun hajaantumista niissä vastuun vanhentumistilanteissa, joissa velkoja ei ole syyistä tai toisesta suorittanut asianmukaisia katkaisutoimia jotakin yhteisvelallista

²⁷ Ks. HE 187/2002 vp, s. 76.

²⁸ VahL 6:3 §: ”Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat.”

²⁹ Jokela 2004, s. 32.

³⁰ Ks. Kalliokoski – Virtanen 2014, s. 40. Huomautettakoon jo tässä kohtaa, että asfalttikartellitapausten käsittely on kuitenkin vielä kesken korkeimmassa oikeudessa.

³¹ Ks. Norros 2018, s. 544.

³² *Ibid.*

kohtaan. Vastuu voi tämän ohella vanhentua myös ns. lopullisen vanhentumisen³³ tilanteissa, joissa yhteisvelallisenä oleva luonnollinen henkilö vapautuu velastaan lain säädöksen nojalla, eikä vapautuminen näin ollen voida sanoa johtuvan velkojasta.

Pääsääntönä lopullisen vastuun vanhentumisen osalta on niin ikään se, että vastuu hajaantuu jäljelle jäävien velallisten välillä. Lopulliseen vanhentumiseen liittyy kuitenkin tiettyjä erikoispiirteitä, jonka vuoksi sitä on syytä käsitellä erikseen ”normaaleista” vanhentumisista aiheutuvista vastuun hajaantumista.

Lopullisella vanhentumisella voidaan viitata sekä ulosottokaaren 2 luvun 27 §:n mukaiseen ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaan perustuvaan vanhentumiseen (jäljempänä ”lopullinen ulosottoperustevanhentuminen”) että VanhL 13 a §:n mukaiseen eräpäivästä laskettavaan lopulliseen vanhentumiseen (”lopullinen eräpäivävanhentuminen”). UK 2:27.1 §:n mukaan: ”Saatava vanhentuu, kun ulosottoperusteen määräaika kuluu umpeen. Saatavasta on sen jälkeen voimassa, mitä vanhentuneesta velasta säädetään velan vanhentumisesta annetussa laissa.”³⁴ VanhL 13 a §:n mukaan: ”Luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhentuu viimeistään, kun 20 vuotta on kulunut velan erääntymisestä. Jos velkoja on luonnollinen henkilö, vanhentumisaika on 25 vuotta. Tässä tarkoitettua vanhentumisaikaa ei voida katkaista.” Pykälän toisessa momentissa on viittaus UK 2:27 §:än ulosottoperusteen vanhentumiseen liittyen.

Vaikka näillä kahdella lopullisen vanhentumisen eri muodoilla on eroja (esimerkiksi ajallinen kesto sekä ajankohta, josta vanhentumisaika lasketaan), on molempien oikeusvaikutukset – myös vastuun hajaantumisen arvioinnin osalta – kuitenkin samat.³⁵ UK 2:27.1 §:ssä on suoraan viittaus vanhentumislakiin, joten VanhL 19.2 §:n mukainen vastuun hajaantuminen soveltuu tilanteisiin, joissa yksi yhteisvastuussa oleva vapautuu lopullisen ulosottoperusteen vanhentumisen myötä.³⁶ Lopullisen eräpäivävanhentumisenkin osalta vastuun hajaantumisen soveltuminen on varsin ristiriidaton: koska kyseinen säännös on sijoitettu vanhentumislakiin, on selvää, että vanhentumislaisissa säädetyt oikeusvaikutukset soveltuvat kyseiseen

³³ Ilmaisu lopullinen vanhentuminen on hieman ongelmallinen, sillä, kuten Linna ja Saarnilehtokin huomauttavat, eikä vanhentuminen ole lopullista ns. normaalissa vanhentumistilanteissakin (kun velkoja ei tee katkaisutoimia)? Näin on, minkä vuoksi molemmat vanhentumistavat ovat yhtä vahvoja keskenään. Lopullisella vanhentumisella tarkoitetaan tässä tutkielmassa juurikin niitä vanhentumistapoja, joissa vanhentumisaikaa ei voi keskeyttää tai katkaista eivätkä velkasuhteen osapuolet voi sopia siitä haluamallaan tavalla. Lopullinen vanhentuminen tapahtuu siis lain nojalla, eikä tätä vaihtoehtoa voi sulkea pois millään tavoin. Ks. *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 207–208.

³⁴ Ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräajasta säädetään UK 2:24 §:ssä, jonka mukaan määräaika on normaalisti 15 vuotta tai 20 vuotta, mikäli velkojana on luonnollinen henkilö tai korvaussaatava perustuu riittävän moitittavaan rikokseen.

³⁵ *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 209.

³⁶ *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 269.

vanhentumistapaan ilman nimenomaista säännöstäkin.³⁷ Vastuu näin ollen hajaantuu lähtökohtaisesti molempien lopullisen vanhentumisen tilanteissa.

2.4.2 Määräajan jatkamisen vaikutus vastuun hajaantumiseen

Ulosottoperusteen täytäntöönpanon (lopullista vanhentumista lykkäävän) määräajan jatkamiseen liittyy kuitenkin hyvin erikoinen oikeusvaikutus vastuun hajaantumisen osalta, josta on linjattu lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 26/2006 vp. Valiokunnan mietinnössä nimittäin oikeutetaan se, että lopullisen vanhentumisen määräajan jatkamisen myötä sen velallisen, jonka määräaika on jatkettu, vastuu voi muuttua yksinvastuuksi.

Taustoitettakoon, että ulosottoperusteen määräaika voidaan UK 2:26 §:n nojalla jatkaa 10 vuodella, jos velallinen on menetellyt moitittavalla tavalla velkojaa kohtaan, kuten kätkenyt tai lahjoittanut omaisuuttaan pois.³⁸ Kun kyseistä määräaika jatketaan, UK 2:27.4 §:n mukaan määräajan jatkaminen ei vaikuta muiden samasta velasta vastuussa olevien yhteisvelallisten asemaan. Muiden yhteisvelallisten vastuiden vanhentumisajat eivät toisin sanoen jatku moitittavalla tavalla menetelleen yhteisvelallisen määräajan jatkamisen vanavedessä. Kyseisen lainkohdan neljäs momentti on lakivaliokunnan lisäys alkuperäiseen säädöstekstiin.³⁹

Vastuun hajaantumisen kannalta tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että vaikka lopullisen vanhentumisen määräaika on jatkettu yhden velallisen osalta UK 2:26 §:n nojalla, hajaantuu vastuu kuitenkin sinä ns. fiktiivisenä ajankohtana, jolloin velka olisi vanhentunut alun perin lopullisesti puheena olevan velallisen osalta ja mikäli vastuu ei siis ole päässyt hajaantumaan tätä ennen jonkun toisen yhteisvelallisen vastuun vanhentumisen seurauksena. Tämän kuvitteellisen ajankohdan jälkeen toiset yhteisvelalliset vastaavat vain omasta velkaosuudestaan, eikä yhteisvastuullisuutta heidän välillään enää ole.

Lainkohdan erikoisuus liittyy siis valiokunnan mietinnön linjaukseen, jonka mukaan vastuun hajaantumista ei sovelleta sen velallisen vastuuseen, jonka osalta määräaika on jatkettu.⁴⁰ Kyseisen velallisen vastuuseen ei toisin sanoen sovelleta VanhL 19.2 §:ä, vaan hän on edelleen kokonaisuudessaan vastuussa velan maksamisesta, vaikka muut vastuussa olevat velalliset saavat osakseen VanhL 19.2 §:n mukaisen hyödyn. Lakivaliokunta on ilmaissut asian seuraavasti:

³⁷ Linna – Saarnilehto 2016, s. 278 sekä HE 83/2014 vp, s. 80.

³⁸ Aiheesta enemmän ks. esim. Bräysy 2017, ss. 52.

³⁹ Linna – Saarnilehto 2016, s. 270. Ks. myös Bräysy 2017, s. 60–62.

⁴⁰ LaVM 26/2006 vp, s. 12 ja 14.

”Jos ulosottooperusteen määräaikaa jatketaan vasta alkuperäisen määräajan päättymisen jälkeen, velka on edellä todetuin tavoin vanhentunut alkuperäisen määräajan päättyessä. Tästä seuraa, että muiden yhteisvelallisten vastuu on tuona ajankohtana hajautunut vanhentumislain 19 §:n 2 momentin nojalla. Jos määräaikaa myöhemmin jatketaan, tällä ei käsillä olevan säännöksen mukaan ole vaikutusta muiden yhteisvelallisten vastuuseen. Toisin sanoen he vastaavat edelleen kukin vain omasta osuudestaan, vaikka päävelalliselle asetetaan uudelleen maksuvelvollisuus koko velasta.

Vaikka ulosottooperusteen määräaikaa on velallisen osalta jatkettu ennen alkuperäisen määräajan päättymistä ja hänen maksuvelvollisuutensa siten on säilynyt keskeytyksettä voimassa, ehdotetusta säännöksestä seuraa, että asiaa muiden yhteisvelallisten vastuun kannalta tarkasteltaessa velallisen vastuun katsotaan kuitenkin vanhentuneen alkuperäisen määräajan päättyessä. Näin ollen mainitun ajankohdan jälkeen kukin muista yhteisvelallisista vastaa vanhentumislain 19 §:n 2 momentin mukaisesti vain oman osuutensa suorittamisesta.”⁴¹

Tuula Linna ja *Ari Saarnilehto* ovat arvioineet kriittisesti lakivaliokunnan kantaa pääargumenttinaan se, että velallinen, jonka osalta määräaikaa on jatkettu, menettää jälkitasausmahdollisuutensa (eli regressioikeutensa) muita yhteisvelallisia kohtaan. Linnan mukaan valiokunta on muuttanut kyseisen lainkohdan tulkintaa tavalla, joka on ristiriidassa sekä velallisen suojan periaatteen että lainkohdan (ja ylipäänsä ulosottokaaren) alkuperäisen tarkoituksen kanssa. Lainkohdan tarkoituksena on puhtaasti ollut perintäajan pidentäminen, eikä yhteisvastuun muuttaminen yksinvastuuksi, kuten lakivaliokunta on linjannut.⁴²

Linna ja Saarnilehto toteavat lopuksi, että jos velallisen vahingoksi haluttaisiin poiketa lakivaliokunnan mietinnössä esitetyllä tavalla, tulisi tästä säätää laissa nimenomaisesti. Heidän mukaansa valiokunnan mietinnölle ei tulisi antaa merkitystä, koska velalliselle aiheutuva sanktio on niin suuri, että joissain tilanteissa velallinen voi jäädä yksin vastuuseen kohtuuttoman suuresta velkamäärästä.⁴³

Lisäkysymyksenä voidaan esittää, kuinka käy moitittavasti menetelleen yhteisvelallisen vastuulle, jos vastuu on jo ehtinyt hajaantua jonkun toisen yhteisvelallisen vapautumisen myötä ja vasta tämän jälkeen yhteisvelallisen vanhentumisaikaa jatketaan UK 2:26 §:n nojalla? Voiko moitittavasti menetelleen vastuu muuttua takaisin koko velan kattavaksi vai säilyykö vastuu tällöin pääluvun (tai muun vastuusuuden) mukaisena?

Linna on päätenyt jälkimmäisen kannalle tämän ollessa näistä loogisempi vaihtoehto.⁴⁴ Tähän kantaan on helppo yhtyä, sillä on johdonmukaista ja velkasuhteen selkeyden kannalta parempi,

⁴¹ LaVM 26/2006 vp, s. 14.

⁴² *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 270. Ks. myös *Linna* 2007, s. 669, jossa hän arvelee, että lakivaliokunta on päätenyt kyseiselle kannalle sen vuoksi, että ”kun velkojaa ei lopullisen vanhentumisen osalta voi tästä syyttää, on hyväksyttävää, että jatkovastuuseen joutuvan velallisen vastuu on yhtä laajaa kuin ennen määräajan umpeen kulumista.”

⁴³ *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 270–271.

⁴⁴ *Linna* 2007, s. 669.

että määräajan jatkamistuomiolla ei voitaisi peräyttää vastuun hajaantumista ja siten nostaa moitittavasti menetelleen velallisen vastuuta takaisin koko velkamäärää vastaavaksi.

Myös lakivaliokunta on hieman yllättäen päätenyt kyseiselle kannalle. Valiokunnan mietinnössä nimenomaisesti todetaan, että ”velalliselle asetettaisiin aina maksuvelvollisuus sellaisena kuin se oli määräajan päättyessä”.⁴⁵ Lakivaliokunnan linjaukset muodostavat alla kuvatun tavoin epäloogisen kokonaisuuden, sillä todellisuudessa velallisen vastuun suuruus on riippuvainen muiden velallisten vanhentumisajoista eikä siitä, että velallinen on menetellyt velkojaa kohtaa moitittavalla tavalla.

Valiokunnan linjaukset voidaan epäloogisuuden havainnollistamiseksi jaotella kahteen kategoriaan määräajan jatkamisesta velalliselle aiheutuvien vaikutusten osalta:

- 1) Mikäli yhteisvastuu ei ole päässyt hajaantumaan ennen määräajan jatkamisajankohtaa, jää tällöin velallinen (jonka osalta määräaika on jatkettu) vastuuseen koko velan määrästä.
- 2) Mikäli yhteisvastuu on päässyt hajaantumaan ennen määräajan jatkamisajankohtaa, ei velallisen (jonka osalta määräaika on jatkettu) vastuu palaudu vastaamaan koko velan määrää, vaan se säilyy pääluvun tai muun määrätyn osuuden mukaisena.

Lakivaliokunta on perutellut 1) kohdan tilanteissa yksinvastuuta sillä, että velallinen menetellyt moitittavasti velkojaa kohtaan.⁴⁶ Kohdan 2) mukaisissa tilanteissa moitittavasti menetelleen velallisen vastuu taasen säilyy valiokunnan linjauksen mukaisesti hajaantuneena, vaikka moitittava menettely ei eroaisi kohdan 1) velallisen menettelystä millään tavoin. Herää kysymys, miksi kohdan 2) mukaisissa tilanteissa velallinen saa suojakseen vastuun hajaantumisen, mutta kohdassa 1) velallinen ei tätä suojaa saa, vaikka tilanteet ovat velallisten moitittavan menettelyn osalta rinnasteiset? Jotta lakivaliokunnan kanta olisi johdonmukainen, tulisi kohdan 2) mukaisissa tilanteissa velallisen (jonka osalta määräaika jatketaan) vastuu palautua vastaamaan koko velan määrää, jotta velallisia kohdeltaisiin yhdenvertaisesti kohtien 1) ja 2) mukaisissa tilanteissa.

Se, saako velallinen vastuun hajaantumisen suoman hyödyn itselleen, on toisin sanoen lakivaliokunnan linjausten perusteella täysin riippuvainen siitä jossain määrin sattumanvaraisesta seikasta, onko hänen vastuunsa ensimmäisenä vanhentumassa lopullisesti yhteisvelallisten joukosta.⁴⁷ Tätä ei voida pitää suositeltavana ratkaisuoheena lainkäyttäjälle,

⁴⁵ LaVM 26/2006 vp, s. 13.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Lopullisen ulosottoerustevanhentumisen määräajat voivat alkaa eri yhteisvelallisten kesken eri aikoina riippuen velallisten innokkuudesta valittaa asiasta. Joku voi tyytyä yksipuoliseen tuomioon, jolloin määräaika alkaa kulua

koska velallisen vastuuasemat määräytyisivät tällöin erilaisiksi ilman hyväksyttävää syytä, mikä puolestaan olisi ongelmallista PL 6 §:n yhdenvertaisuusvaatimuksen kanssa. Sen sijaan hyväksyttävämpänä ja yhdenvertaisuutta edistävänä ratkaisuna voidaan pitää sitä, että velallisen vastuu hajaantuu, vaikka hänen osaltaan määräaika jatkettaisiinkin.

2.5 Lakanneisiin yhteisöihin ja maksukyvyttömiin kuolinpesiin liittyvä poikkeus

2.5.1 Lakanneet yhteisöt

Joissain tilanteissa vastuun hajaantuminen on nähty olevan liian voimakas ja pitkälle menevä säännös velkojalta vaadittavien katkaisutoimenpiteiden kannalta, minkä vuoksi vanhentumislakiin on otettu muutossäännöksellä 118/2008 uusi 11 a § koskien yhteisvelallisina olevia tiettyjä lakanneita yhteisöjä (1 momentti) ja maksukyvyttömiä kuolinpesiä (2 momentti).

Säännös on luotu selkeyttämään yhteisvelkasuhteiden hallinnointia ja poistamaan epätarkoituksenmukaisia katkaisutoimia niissä tilanteissa, joissa velallinen ilmeisen maksukyvyttömyyden eikä vanhentumisen katkaisemisella ole tosiasiasa taloudellista merkitystä kenellekään velkasuhteen osapuolelle – ei velkojalle tai muille yhteisvelallisille saati takaajallekaan. Säännöksellä pyritään myös säästämään resursseja, joita jouduttaisiin käyttämään muun ohella tarpeettomien katkaisutoimien tekemiseen.⁴⁸

VanhL 11a.1 §:n mukaan velka ei vanhennu, vaikkei velkoja kohdista katkaisemistoimia sellaista velallisyhtiötä kohtaan, joka on purkautunut tai poistettu kaupparekisteristä. Toisin sanoen, jos alkuperäisenä yhteisvelallisena on ollut yhtiö, joka velkasuhteen kestäessä purkautuu tai poistetaan kaupparekisteristä, velka ei vanhene tällaisen velallisen osalta eikä velkojan siten tarvitse katkaista vanhentumista tällaista yhteisvelallista kohtaan. Toiset yhteisvelalliset eivät voi vedota tällaisissa tilanteissa tehokkaasti vastuun hajaantumiseen. Huomionarvoista on myös se, että velkoja ei menetä tällöin myöskään oikeutta vaatia maksua velkasaatavasta takaajalta.⁴⁹

Säännöstä on perusteltu hallituksen esityksessä sillä, että ei olisi tarkoituksenmukaista edellyttää velkojaa kohdistamaan katkaisutoimia toimintansa lopettaneeseen ja maksukyvyttömään yhteisöön, koska yhteisön purkautuminen tai poistaminen

hänen osaltaan yksipuolisen tuomion antamishetkestä. Joku toinen velallinen voi taas käydä läpi kaikki valitusasteet saman velkasuhteen osalta, jolloin määräaika kyseisen velallisen osalta alkaa kulua vasta mahdollisen korkeimman oikeuden tuomion antamishetkestä. Määräajan alkamishetkillä eri velallisten välillä voi siten olla jopa vuosien eroavaisuus. Ks. Bräysy 2017, s. 60–61.

⁴⁸ Ks. esim. HE 178/2007 vp, s. 16–17.

⁴⁹ HE 178/2007 vp, s. 25.

kaupparekisteristä voidaan katsoa tosiasiallisesti tarkoittavan kyseisen oikeushenkilön maksukyvyttömyyttä. Säännöksellä on merkitystä myös niissä poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa purkautunut tai kaupparekisteristä poistettu yhteisö saisi yllättäen omaisuutta. Esimerkkejä pykälän soveltamistilanteista voidaan mainita muun muassa tilanteet, joissa yhteisvelallisenä oleva yhteisö, kuten osakeyhtiö tai osuuskunta, purkautuu konkurssin tai selvitysmenettelyn kautta taikka kun yhdistys lakkaa olemasta yhdistyslain mukaisten menettelytapojen seurauksena.⁵⁰

Vaikka asiaa ei nimenomaisesti mainitakaan itse pykälätekstissä, ei puheena oleva säännös koske tilanteita, joissa yhteisö purkautuu joko sulautumalla toiseen yhteisöön tai jakautumalla kahdeksi toisistaan erilliseksi liiketoimintakokonaisuudeksi. Näissä tilanteissahan velkavastuu siirtyy vastaanottavalle yhteisölle ja katkaisutoimet ovat M&A-prosessin jälkeen kohdistettava luonnollisesti tilanteesta riippuen joko vastaanottavalle yhteisölle tai uudelle yhteisölle, jolle kyseinen velvoite jää jakautumisen jälkeen.⁵¹

Sen sijaan pykälässä on mainittu, että säännöksen soveltamisalaan eivät kuulu avoimet yhtiöt tai kommandiittiyhtiöt. Tämän ratio on samankaltainen kuin siinä, miksi velan katkaisutoimi voidaan katkaista pätevästi esimerkiksi avoimen yhtiön suhteen esittämällä katkaisutoimi pelkästään jollekin yhtiömiehistä. Vastuunalaiset yhtiömiehet ovat henkilökohtaisessa vastuussa kaikista yhtiön veloista, joten yhtiön purkaminen on kohtuullisen vapaasti sovittavissa yhtiömiesten välillä ja katkaisutoimien kohdistaminen yhtiömiehiin purkautumisen jälkeen on huomattavasti helpompaa kuin esimerkiksi osakeyhtiöiden kohdalla. Muun muassa näiden näkökulmien perusteella esitöissä on katsottu tarpeelliseksi rajata puheena olevat yhtiömuodot soveltamisalan ulkopuolelle.⁵²

Kuten muuallakin vanhentumislaisissa, ovat puheena olevan lainkohdan ”juuret” johdettavissa takauslain järjestelmään ja takauksia koskevaan oikeuskäytäntöön. Pykälän esitöissä on nostettu esille muun muassa TakL 17 §:än liittyvä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2007:43, jossa vahvistettiin se, että takauksen voimassaolo ei lakkaa sillä perusteella, että ”päävelan vanhentumista ei ollut katkaistu osakeyhtiöön nähden enää sen jälkeen, kun yhtiö oli konkurssimenettelyn myötä lopettanut toimintansa ja lain mukaan purkautunut”.

Vahvana pääsääntönähän on takauksen liitännäisyys: takaajan vastuu lakkaa päävelan lakaatessa siitäkkin huolimatta, että takaaja olisi lainvoimaisesti tuomittu ennen päävelan lakkaamista

⁵⁰ HE 178/2007 vp, s. 25.

⁵¹ Ks. HE 178/2007 vp, s. 25.

⁵² *Ibid.*

suorittamaan velkojalle takaamansa velka.⁵³ Lakanneiden yhteisöjen kohdalla päävelan voimassapitäminen ei kuitenkaan olisi kovinkaan tarkoituksenmukaista toimintaa. Korkein oikeus on perustellut asiaa näin: ”Toimenpiteellä, jolla [...] vahvistettuun jakoluetteloon sisältyvän [...] saatavan vanhentuminen pyrittäisiin katkaisemaan purkautuneeseen osakeyhtiöön nähden, ei siten voisi tässä tilanteessa olla muuta tarkoitusta kuin varmistaa takaussaatavan täytäntöönpanokelpoisuus. Tällaisen toimenpiteen edellyttämiseen velkojalta ei kuitenkaan ole nähtävissä mitään järkevää tarvetta, ottaen huomioon, mitä edellä on todettu takauksen tarkoituksesta ja mitä takauksen voimassa pysymisestä on lakiin perustuvien, päävelallisen velkajärjestelyyn tähtävien maksukyvyttömyysmenettelyjen osalta säädetty nimenomaisestikin.”⁵⁴ Ratkaisuaan korkein oikeus on perustellut juurikin samanlaisilla tarkoituksenmukaisuusargumenteilla, kuten VanhL 11 a §:n esitöissäkin on tehty.⁵⁵

2.5.2 Maksukyvytön kuolinpesä

VanhL 11a.2 §:n mukaan tilanteissa, joissa yhteisvelallisen kuolinpesän varat eivät muiden pesänselvitysvelkojen jälkeen riitä pesänselvittäjän palkkion ja kulujen suorittamiseen tai joissa yhteisvelallisen kuolinpesä asetetaan konkurssiin, yhteisvelan vanhentuminen kuolinpesään nähden ei vaikuta muiden samasta velasta vastuussa olevien yhteisvelallisten, takaajien tai vierasvelkapantintantaneiden vastuuseen.

Vahvana lähtökohdananahan on se, että velallisen kuolemalla ei ole vaikutusta velallisen velkasuhteisiin, sillä velallisen kuolinpesä tulee tämän sijalle kaikkiin velkasuhteisiin. Joskus käy kuitenkin esimerkiksi niin, että kuolinpesän varat eivät riitä edes pesänselvittäjän kulujen maksuun, jolloin syntyy eräitä ongelmia yhteisvelkasuhteiden pysyttämisen suhteen.⁵⁶

Varattomien kuolinpesien osalta yhteisvelkoihin liittyvä problematiikka on ratkaistu hieman toisella tavalla kuin lakanneiden maksukyvyttömiä yhteisöjen osalta pykälän 1 momentissa. Jos 1 momentissa velka ei pääse vanhenemaan koskaan, niin 2 momentissa maksukyvyttömiä kuolinpesien osalta velka voi taasen vanhentua kuolleen yhteisvelallisen osalta, mutta vanhentumisesta ei kuitenkaan aiheudu vastuun hajaantumista. Kuolinpesän ollessa maksukyvytön kyseisen velkaosuuden vanhentuminen ei aiheuta vastuun hajaantumista, joka mahdollisesti hyödyttäisi muita yhteisvelallisia.

⁵³ TakL 15 §: Takaajan vastuu velkojaa kohtaan lakkaa, kun päävelka on suoritettu tai kun se on muuten lakannut. Ks. esim. KKO 2002:123.

⁵⁴ KKO 2007:43 perustelujen kohta 8.

⁵⁵ Ks. HE 178/2007 vp, s. 8. Ks. myös *Saarnilehto* 2006, s. 22–24 sekä *Saarnilehto* 2007, s. 2–3, joissa on käsitelty tarkemmin KKO 2007:43 tapauksen faktoja ja ratkaisun oikeudellista viitekehystä.

⁵⁶ Ks. HE 178/2007 vp, s. 10–11.

Syy, minkä vuoksi ratkaisumalli eroaa 1 momentissa esitetystä, selittyy pitkälti kohtuusnäkökulmilla. Kuolinpesän osakkaiden (eli yleensä lesken ja vainajan lapsien) kannalta olisi varsin kohtuutonta, jos edesmenneen läheisen yhteisvelkaosuus ei katkaisutoimien puuttumisesta huolimattakaan vanhenisi koskaan ja pysyisi siten jossain määrin aktiivisena, kuten lakanneiden yhteisöjen osalta on tilanne. Sekin olisi osakkaiden kannalta ikävää ja ei-toivottavaa, jos heidän omaisensa kuolemasta muistutettaisiin määräajoin pelkästään muiden velkasuhteen osallisten maksuvelvollisuuksien säilymisen vuoksi. Molempien momenttien ratkaisumalleissa lopputulos on siis sinänsä sama, vaikka siihen päädytään hieman erilaisin keinoin.⁵⁷

VanhL 11a.2 §:n ratio on pääosin sama kuin pykälän 1 momentin tilanteissa: normaalien katkaisutoimien kohdistaminen ilmeisen maksukyvyttömään kuolinpesään ei olisi kovinkaan tarkoituksenmukaista, jos tarkoituksena olisi perimisoikeuden säilyttäminen samanlaisena muita yhteisvastuullisia velallisia tai takaajia kohtaan. Tällaisissa tilanteissa maksukykyhän ei todennäköisesti tule parantumaan, joten katkaisutoimien kohdistaminen olisi eräässä mielessä jokseenkin turhaa. Toisaalta ehdotuksella ei kuitenkaan ole haluttu rajoittaa velkojan oikeutta pitää velka voimassa kuolinpesään nähden.⁵⁸

2.6 Velallisen suorituksesta sen jälkeen, kun vastuu on hajaantunut (3 momentti)

Mikäli velallinen kuitenkin maksaa velkojalle takaisin koko velkasumman tietämättömänä siitä, että yhteisvastuu on hajaantunut, voi velallinen tällöin vedota VanhL 19.3 §:ään ja vaatia velkojalta takaisin oman osuutensa ylittävä osuus korkoineen.

Ruotsin preskriptionslagenista ei sen sijaan löydy VanhL 19.3 §:n mukaista säännöstä, joka turvaa vastuun hajaantumisen jälkeen liikaa velkaa maksaneen velallisen oikeusaseman. Tämä on ollut Ruotsin lainsäätäjältä tietoinen valinta. Se, onko velallisella oikeus vaatia velkojalta takaisinmaksua velallisen osuuden ylittävältä osuudelta, on Ruotsissa päätetty jätettävän ratkaistavaksi tapauskohtaisesti. Toisin sanoen, oikeuskäytäntö ja -kirjallisuus ovat saaneet vastuun ratkaisulinjan muodostamisesta. Pääsääntönä kuitenkin vaikuttaisi olevan se, että velallisella olisi oikeus vaatia oman osuutensa ylittänyttä osaa takaisin velkojalta vastuun hajaantumisen jälkeen.⁵⁹

VanhL 19.3 §:n ratkaisu eroaa VanhL 14.2 §:n säännöksestä, jonka mukaan velallisella ei nimittäin ole oikeutta saada velkojalta takaisin suoritusta, jonka velallinen on tehnyt vanhentuneesta velasta.⁶⁰ Kuten lain esitöissä on perustellusti todettu, on perustilanne varsin

⁵⁷ Ks. HE 178/2007 vp, s. 18 ja 26.

⁵⁸ Ks. HE 178/2007 vp, s. 26.

⁵⁹ Ks. esim. Prop. 1979/80:119, s. 75 ja 175 sekä Forsström 1982, s. 68.

⁶⁰ VanhL 14.2 §:ssäkin on toki eräitä poikkeuksia kyseisen säännön osalta. Velallisella on oikeus saada palautus vanhentuneen velkaan liittyvästä suorituksesta, jos kyse on esimerkiksi elinkeinonharjoittajan kulutushyödykkeen luovuttamiseen tai luoton myöntämiseen kuluttajalle perustuvasta saatavasta, joka on vanhentunut. Jos velallisten

erilainen verrattaessa VanhL 14.2 § VanhL 19.3 §:n tilanteita keskenään.⁶¹ Eroavaisuus syntyy luonnollisesti siitä, että 14 §:n tilanteessa velallisia on yksi, kun taas 19 § koskee vähintään kahden velallisen muodostamaa yhteisvelkasuhteita. Yhteisvastuun hajauduttua jäljelle jääneet velalliset eivät ole enää vastuussa toisten jäljelle jääneiden velallisten osuuksien suorittamisesta, minkä vuoksi on loogista, että velallinen voi saada takaisin velkojalta oman osuutensa ylittävän osuuden.

Velallisen voidaan olettaa tietävän tai ainakin vastaavan oman velkaosuutensa tilanteesta vanhentumisen osalta, mutta tätä seuraamisvelvollisuutta ei voi ulottaa toisten velallisten osuuksien tilanteisiin. Esitöiden mukaan ”ei olisi oikeudenmukaista, että velkoja voisi pitää yhden velallisen tekemän koko velan suorituksen, vaikka tämä olisi velkojan menettelyn vuoksi menettänyt takautumisoikeutensa muita velallisia kohtaan.”⁶²

Takautumisoikeuden eli ns. jälkitasausmahdollisuuden⁶³ puuttuminen tai heikkeneminen on siten yksi velallisen suojan puolesta puhuva näkökohta. Jos velka ei ole vanhentunut kenenkään yhteisvelallisen osalta, voi velkoja vaatia keneltä tahansa velalliselta suoritusta koko yhteisvelan määrästä. Tämän jälkeen kyseinen yhteisvelallinen voi vaatia takautumisoikeutensa turvin toisilta yhteisvelallisilta suoritusta ja parhaimmassa tapauksessa velallinen saa muilta velallisilta asianmukaiset suoritukset itselleen. Jos yhteisvelka on taas vanhentunut jonkun yhteisvelallisen osalta, ei koko yhteisvelan velkojalle suorittanut velallinen voisi käyttää takautumisoikeuttaan täysimääräisesti johtuen yhden velkaosuuden vanhentumisesta. Tämän vuoksi on perusteltua, että vastuu hajaantuu VanhL 19.2 §:n mukaisesti ja että velallinen saa näin ollen velkojalta palautusta osuutensa yli maksetusta määrästä.⁶⁴

Asia on ilmaistu VanhL 19.2 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa seuraavasti:

”Vastuun hajautuminen johtuu siitä, että velalliset ovat yhteisvastuullisia myös keskinäisessä suhteessaan. Jos velan maksanut velallinen ei saa joltain velalliselta tämän maksuosuutta, jaetaan tämän osuus velkakirjalain 2 §:n 2 momentin mukaan muiden velallisten kesken heidän osuuksiensa mukaisessa suhteessa. Näin ollen yhteisvastuullisuuden säilyttäminen yhden velallisen vapautuessa vastuusta saattaisi heikentää muiden velallisten asemaa, jos joku jäljelle

asema on yleisesti ottaen turvattu varsin hyvin vanhentumislaisissa, niin kuluttajien asemaan on kiinnitetty erityistä huomiota verrattuna ”tavalliseen” (esimerkiksi elinkeinonharjoittajana operoivaan) velalliseen.

⁶¹ HE 187/2002 vp, s. 77.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Eri kirjoittajat käyttävät vastuun hajaantumisen yhteydessä ”takautumisoikeudesta” hieman erilaisia termejä, joilla kuitenkin tarkoitetaan samaa asiaa. Vanhentumislain esitöissä käytetään termiä ”takautumisoikeus”, Linna käyttää taasen ”jälkitasausmahdollisuus”-termiä ja Jokela puolestaan kirjoittaa ”regressioikeudesta”. Tässä tutkielmassa käytetään kaikkia kolmea termiä riippuen viitatuun lähteen kirjoittajan käyttämästä ilmaisusta.

⁶⁴ Ks. myös Linna – Saarnilehto 2016, s. 205 sekä 270, jossa jälkimmäisessä Linna korostaa koko velasta vastuussa olevan velallisen jälkitasausmahdollisuuden olemassaolon merkitystä yhteisvelkasuhteissa: koska kyseinen oikeus ei ole käytettävissä enää vastuun hajaantumisen jälkeen, ei Linnan mukaan kenenkään jäljelle jääneen velallisen pitäisi olla enää vastuussa koko velan määrästä. Ks. tarkemmin Linnan argumentaatiosta tämän tutkielman osio 2.4.

jääneistä velallisista osoittautuu maksukyvyttömäksi. Koska vanhentuminen johtuu siitä, ettei velkoja ole huolehtinut velan vanhentumisen katkaisusta, on perusteltua, että velkoja kantaa myös vastuun menettelynsä seurauksista.”⁶⁵

Takautumisoikeuden olemassaolon avainasemaa arviointikriteerinä on vahvennettu oikeuskäytännössämme korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2001:111. Tapauksessa oli yhdistyksen hallituksen (tapauksessa myös ”johtokunta”) myöntämästä merkittävästä lainasta, joka jäi lopulta yhdistyksen vahingoksi. Yhdistys oli myöhemmin vaatinut pelkästään päätöksen tehneen hallituksen puheenjohtajana toimineelta A:lta vahingonkorvausta, koska velaksianto oli tapahtunut vastoin yhdistyslain sääntöjä. A väitti, että häneltä ei voitu vaatia koko vahingon määrää maksettavaksi, koska velaksiannosta oli päättämässä myös muita hallituksen jäseniä, jotka ovat niin ikään vastuussa vahingon korvaamisesta yhdistykselle.

A:n väite ei kuitenkaan menestynyt, sillä korkein oikeus katsoi, että yhdistys pystyi kohdentamaan vahingonkorvausvaatimuksen yksistään A:ta kohtaan. Merkittävänä syynä menettelyn sallittavuuteen oli se, että A:lla oli takautumisoikeus toisiin päätöksen tehneisiin hallituksen jäseniin:

”Se, että yhdistys on nostanut tämän kanteen ainoastaan A:ta vastaan, ei ole huonontanut tämän oikeutta vaatia takautumisteitse korvausta muilta johtokunnan jäseniltä. Sovitteluun ei ole siten tästä syystä perusteita.”

Korkeimman oikeuden ratkaisusta voidaan päätellä, että jos hallituksen puheenjohtajalla ei olisi ollut takautumisoikeutta toisiin johtokunnan jäseniin, ei koko vahingon määrää olisi voitu vaatia menestyksekkäästi pelkästään yhdistyksen puheenjohtajalta. Tälle kannalle on myös päätyntä Saarnilehto, jonka mukaan ”[k]anteen nostamisella ei [...] ole merkitystä yksittäisen velallisen vastuun kannalta, kunhan vain on huolehdittu siitä, että muiden yhteisvelallisten velka ei ole vanhentunut. Jos se on vanhentunut, sovelletaan VanhL 19 §:ää.”

Vaikka takautumisoikeus puuttuisikin, ei velkojan tarvitse palauttaa velallisen oman osuuden ylittävää summaa takaisin velalliselle, mikäli velallinen on ollut tietoinen velan vanhentumisesta ja siitä seuranneesta vastuun hajaantumisesta. Pykälässä oleva sana ”tietämättä” on siksi varsin olennainen. Hallituksen esityksessä on edelleen todettu varsin itsestään selvä näkökohta, että velkojan tietoisuudella ei ole merkitystä momentin mukaisissa tilanteissa – vain velallisen tietoisuus on relevantti seikka arvioinnin kannalta.⁶⁶

VanhL 19.3 §:ssä todetaan vielä velkojan koronmaksuvelvollisuudesta palautettavalle määrälle, joka määräytyy korkolain 3 §:n 2 momentin mukaan ja joka maksetaan siitä päivästä lukien, jona velkoja sai vanhentunutta velkaa koskevan suorituksen. Kyseinen lause on lähtökohtaisesti

⁶⁵ HE 187/2002 vp, s. 76.

⁶⁶ Ks. HE 187/2002 vp, s. 77.

varsin ongelmaton eikä sitä käsitellä lain esitöissä sen syvällisemmin kuin itse lakitekstissäkään.

2.7 Vastuun hajaantuminen velallisen suojan toteuttajana

Vanhentumislainsäädäntöä voidaan luonnehtia erilaisten oikeuksien ja velvollisuuksien kohtaamispaikaksi. Norros on luetellut kyseisiksi tavoitteiksi ja periaatteiksi niin velallisen, velkojan kuin yleisen edun näkökulmaan liittyviä tavoitteet sekä tulkintalinjojen selkeyteen että lakisidonnaisuuteen liittyvät näkökulmat.⁶⁷ Seuraavaksi tarkastellaan vastuun hajaantumisen suhdetta erityisesti velallisen suojan tavoitteiden kannalta.

Vanhentumislain sääntelyn keskeisimpinä tavoitteina on ollut juurikin velkasuhteen heikomman osapuolen suoja ja aseman turvaaminen, toisin sanoen velallisen suoja,⁶⁸ jota vastuun hajaantumisen voidaan katsoa tehokkaasti toteuttavan. Velallisen suojan toteuttamisen kannalta vastuun hajaantumisen tarve on sinänsä varsin selkeä. Mikäli yhteisvastuu pysyisi voimassa jäljelle jääneiden velallisten välillä ja velan suuruus ei supistuisi siinäkään tapauksessa, että joku tai jotkut velallisista vapautuisivat vanhentumisen seurauksena velasta, tarkoittaisi tämä pahimmassa tapauksessa jäljelle jääneiden velallisten velkavastuiden hyvinkin merkittävää kasvua. Tällainen kasvu ei todennäköisesti ole ollut heillä tiedossa velkasuhdetta solmittaessa.

Toinen velallisen suojaa ja siten vastuun hajaantumisesta puoltava näkökulma liittyy juurikin velkojan huolellisuuteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa velkasuhteiden vanhentumisten katkaisuun. Jokela onkin todennut, että velkojalle on lainsäädännössä perinteisesti säilytetty *huolenpitovastuu* sillä tavoin, että ”velkoja ei saa ryhtyä toimiin, jotka heikentävät kanssavelallisten tai takaajien oikeuksia.” Jokelan mukaan vastuun hajaantumiseen liittyvässä arvioinnissa on olennaista kiinnittää huomiota velallisten mahdollisuuksiin toteuttaa jälkitasausoikeuttaan (regressioikeuttaan) toisia velallisia kohtaan. Jos velkoja laiminlyöntinsä tai muiden vastaavien toimenpiteidensä vuoksi tulee vapauttaneeksi jonkun yhteisvelallisen vastuusta, jäljelle jääneiden velallisten mahdollisuus käyttää takautumisoikeuttaan täysimääräisesti poistuu. Vanhentumisen johdosta vapautuneelta velalliseltahan ei voi vaatia regressin avulla suoritusta, jos joku jäljelle jääneistä velallisista maksaa velkojalle alkuperäisen velan kokonaisuudessaan takaisin.⁶⁹

⁶⁷ Ks. Norros 2018, s. 446–451.

⁶⁸ Ks. esim. HE 187/2002 vp, s. 38. Säännösten velallisen suojaa parhaiten ilmentää VanhL 3 §, jonka mukaisesti vanhentumislain säännöksistä ei saa sopimuksin poiketa velallisen vahingoksi.

⁶⁹ Jokela 2004, s. 32–33.

Kolmanneksi vastuun hajaantumista puoltavana velallisen suojan näkökohtana on luottamuksensuoja. Mikäli vastuun hajaantumista ei tapahtuisi ja jokin velallinen joutuisi lopulta yksinvastuuseen velan koko määrästä, voidaan tällaista ratkaisua pitää epäsuotavana ennakoitavuudenkin kannalta. Velallinen on saattanut mitoittaa muut sitoumuksensa sillä olettamalla, että vaikka hän joutuisi yksin ensisijaisesti maksamaan koko velan velkojalle, olisi hänellä kuitenkin toissijaisesti jälkitasausmahdollisuus muita yhteisvelallisia kohtaan ja siten pienentää itselle koituvia mahdollisia tappioita.⁷⁰

Lisäksi, velkoja on ainoa, joka voi valvoa ja katkaista velallisten vastuiden vanhenemisen. Velallinenhan ei voi tehdä vastaavia toimia toisia yhteisvelallisia kohtaan ja siten valvoa, ettei kukaan vapaudu vastuusta vanhentumisen vuoksi. Katkaiseminen on kaiken lisäksi tehty hyvin helpoksi, sillä yleisesti ottaen velan katkaisu voidaan tehdä varsin vapaamuotoisesti.⁷¹ Tämän osalta tilannetta voitaneen hahmottaa *Olli Norroksen* mainitseman vanhentumissääntelyn *status quon* kautta.⁷² Vanhentumisen katkaisutoimien tekemisen helppous (sen lisäksi, että velkoja usein voi velan myöntäjänä määritellä velkasuhteen ehtoja velallista paremmin) on selkeästi velkojan etuja turvaava ratkaisu. Jotta *status quo* ei järkkyisi liiaksi velkojan puolelle, tarvitaan tasapainottava tekijä velallisen etuja turvaamaan. Vastuun hajaantuminen on yksi tällainen tasapainottava tekijä. Se on eräänlainen vastinpari velkojan katkaisutoimien tekemisen helppoudelle. Näiden ja aiemmin tässä tutkielmassa esitettyjen näkökohtien valossa on perusteltua, että velkoja kantaa ne haitalliset vaikutukset, joita yhteisvelallisen velan vanhentumisesta seuraa.⁷³

2.8 Takaajan asema yhteisvelallisen vapauduttua vastuusta

On muistettava, että velan vanhentumisen vaikutukset eivät rajaudu pelkästään yhteisvelalliset-velkoja -akselille. Yhteisvelkasuhteissa on usein osallisena takaaja, jonka kannalta on luonnollisesti tärkeää, ketkä velalliset ovat vastuussa päävelasta ja keiltä takaaja voi mahdollisesti vaatia takautumisteitse hänen maksamaansa päävelkaa. Takaajan taloudellinen

⁷⁰ Ks. esim. HE 187/2002 vp, s. 16 sekä *Norros* 2018, s. 447.

⁷¹ Ks. VanhL 10 § ja sen yksityiskohtaiset perustelut HE 187/2002 vp, ss. 57.

⁷² Ks. *Norros* 2018, s. 447.

⁷³ Luonnollisesti vastuun hajaantuminen toteuttaa muitakin kuin velalliseen suojaan liittyviä tavoitteita. Osittain vastuun hajaantumisen voidaan esimerkiksi nähdä toteuttavan tulkintalinjojen selkeyteen liittyvää tavoitetta Näin siitäkin huolimatta, että vastuun hajaantumiseen liittyy useita, muun muassa tämän tutkielman johdannossa mainittuja, tulkintaepäselvyyksiä. Esimerkkinä VanhL 19.2 §:n selkeyttävästä vaikutuksesta on pääluvun mukaan tapahtuvan jaon asettaminen ensisijaiseksi laskentaperiaatteeksi tilanteissa, joissa jaosta ei ole sovittu osapuolten kesken mitään muuta.

tappiohan riippuu (velallisen maksukyvyyn ohella) siitä, voiko takautumissaatavaa ylipäänsä kohdistaa velalliseen.

Takauslain 17.1 §:ssä säädetään takaajan vastuusta muun muassa niissä tilanteissa, joissa joku yhteisvastuullisista velallisista on päässyt vapaaksi vastuustaan:

Jos velkoja vapauttaa vastuusta velallisen tai jonkun yhteisvastuullisista velallisista ilman takaajan suostumusta, takaajan vastuu velkojaa kohtaan lakkaa. Jos vastuusta vapauttaminen koskee vain osaa päävelasta tai jos vastuusta vapautettu velallinen vastasi vain osasta päävelkaa, takaajan vastuu lakkaa tältä osin.

Säännös on sinänsä yksiselitteinen. Jos velkoja vapauttaa yhdenkin yhteisvastuullisen velallisen vastuusta ilman takaajan suostumusta, myös takauksen olemassaolo lakkaa kokonaisuudessaan. Esitöiden mukaan sääntö on varsin ehdoton ja takaaja vapautuu vastuusta myös siinäkin tapauksessa, että yhteisvelallisen vapauttamisella ei tosiasiallisesti olisi ollut minkäänlaista tosiasiallista vaikutusta takaajan vastuuseen johtuen esimerkiksi kyseisen velallisen heikosta maksukyvyvyydestä.⁷⁴

Oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkkinä KKO 1995:183: Takaajan, joka oli sitoutunut omavelkaiseen takaukseen kommandiittiyhtiön pankille antaman vastasitoumuksen täyttämiseksi, katsottiin vapautuneen takausvastuustaan sen johdosta, että pankki oli vapauttanut kommandiittiyhtiön toisen vastuunalaisen yhtiömiehen vastaamasta vastasitoumuksesta.

TakausL 17.1 §:n ratkaisua voitaneen perustella samalla tavalla kuin vastuun hajaantumista. Takaajan asema heikkenisi huomattavasti pahimmassa skenaariossa, jos velkoja voisi oman harkintavaltansa nojalla vapauttaa yhteisvelallisia vastuistaan. Takaajahan menettäisi tällöin mahdollisuutensa vaatia kyseisiltä vapautuneilta velallisilta takautumisteitse suorituksia siitä hyvästä, että hän on maksanut päävelan kokonaisuudessaan velkojalle velallisten puolesta.

Takauslain esitöissä on todettu, että ”vapauttamisella” tarkoitetaan sekä velkojan aktiivisia että passiivisia toimenpiteitä, joiden seurauksena yhteisvelallinen pääsee vapaaksi vastuustaan. Aktiivisista toimenpiteistä voidaan mainita esimerkkinä velan anteeksianto,⁷⁵ kun taas velan vanhentuminen on klassinen esimerkki velkojan passiivisesta toiminnasta. Säännöksiä sovelletaan niin ikään tilanteissa, joissa alkuperäinen yhteisvelallinen vaihtuu johonkin toiseen henkilöön (velallisen vaihdos).⁷⁶ Tämä voitaneen tässä yhteydessä luokitella juurikin velkojan

⁷⁴ Ks. HE 189/1998 vp, s. 50.

⁷⁵ Tämän osalta voidaan esimerkiksi nostaa ratkaisu KKO 2006:5: ”Takaaja oli lainvoimaisella yksipuolisella tuomiolla veloitettu maksamaan velka. Kun päävelka oli päävelallisen ja velkojan välisen kahdenkeskisen vapaaehtoista velkajärjestelyä koskevan sopimuksen nojalla sittemmin lakannut, myös takaajan katsottiin vapautuneen vastuusta velkojaa kohtaan. Yksipuoliseen tuomioon perustunut ulosmittaus kumottiin.”

⁷⁶ Ks. HE 189/1998 vp, s. 49.

aktiivisiin toimenpiteisiin, sillä velallisen vaihdos vaatii toteutuakseen aina velkojan suostumuksen.

Takaajan vastuun säilymisen kannalta avainsanana toimii suostumus. Kuten yhteisvelallisetkin, voi takaajakin antaa velallisen vapauttamiselle suostumuksensa, minkä johdosta velallisen vapautuminen ei poista saati vähennä takaajan vastuuta. Takaajan suostumusta voitaneen tulkita ikään kuin uuden takaussopimuksen tekemiseksi. Yleisten velvoiteoikeudellisten periaatteiden mukaisesti kolmannen aseman heikentämisestä ei voi pätevästi sopia, minkä vuoksi suostumus on ehdottomasti saatava, jos velkoja mieli säilyttää takaajan vastuun suhteessa yhteisvelallisten päävelkaan. Esimerkkinä suostumuksen vaatimisesta voidaan nostaa avioerotilanne, jossa avioparin yhteiset velat voidaan jakaa puoliksi samalla poistaen velkasuhteen yhteisvastuullisuuden luonne, mikäli sekä velkoja että takaaja antavat kyseiselle järjestelylle hyväksyntänsä.⁷⁷

Huomautettakoon, että mikäli velallisten välillä ei ole yhteisvastuuta ja velka on esimerkiksi jaettu pääluvun mukaisiin osuuksiin, ei takaaja vapaudu koko velan takausvastuusta, jos velkoja vapauttaa yhden velallisen velan maksamisesta. Tällöin takaajan vastuu rajoittuu samassa suhteessa kuin vapautuneen velallisen vastuu ja takausvastuu muiden velallisten suoritusten osalta säilyy luonnollisesti koskemattomana.⁷⁸

TakausL 17.1 § esittää kuitenkin vain pääsäännön takaajan vastuun poistumiselle velallisen vapauttamisen seurauksena. Kuten yleensä pääsääntöjen kanssa on, löytyy myös TakL 17.1 §:lle poikkeuksia, jotka on lueteltu samaisen pykälän toisessa momentissa. Toisessa momentissa on toisin sanoen esitelty ne tarkkaan rajatut tilanteet, jolloin takaaja ei vapaudu vastuusta, vaikka velallisen osuutta on pienennetty, velallisen osuus on annettu anteeksi tai kun velallisen osuus maksetaan vain osittain ja kun takaaja ei ole antanut kyseisille toimille suostumustaan (takaajalta ei toisaalta edes tarvitse pyytää hyväksyntää kyseisille toimille).

Kuten takauslain esityöt asian ilmaisee, poikkeukset koskevat tilanteita, joissa velkajärjestelyt perustuvat ”laissa säädettyihin menettelyihin ja jotka voidaan toteuttaa velkojan ja myös takaajan tahdosta riippumatta”.⁷⁹ Toisessa momentissa on viitattu yksityishenkilön velkajärjestelystä ja yrityksen saneerauksesta annettuihin lakeihin, konkurssilain 21 luvun mukaiseen sovintoon tai päätökseen sekä perintökaaren 19:12 a §:n mukaiseen menettelyyn

⁷⁷ HE 189/1998 vp, s. 50.

⁷⁸ Ks. HE 189/1998 vp, s. 50

⁷⁹ *Ibid.*

koskien pesänselvittäjän ratkaisua velkojen maksusta pesässä, jossa varat eivät riitä kaikkien velkojen maksuun.

Edelleen on mainittava lakaneisiin yhteisöihin liittyvä poikkeus, jota käsiteltiin lyhyesti aiemmin tässä tutkielmassa VanhL 13 a §:ä koskevan osion kohdalla. Takauksen voimassaolohan ei siis lakkaa, vaikka päävelan vanhentumista ei katkaista osakeyhtiöön sen jälkeen, kun yhtiö on esimerkiksi konkurssimenettelyn seurauksena purkautunut. Kyseinen oikeusohje on vahvistettu korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:43.

2.9 Yleisesti vastuun hajaantumista Ruotsissa

Ruotsissa velan vanhentumisen oikeusvaikutuksista säädetään prekriptionslagenissa (1981:130), jonka 9 § koskee samalla tavalla kuin VanhL 19.2 § yhteisvelkasuhteita, joissa joku yhteisvelallinen vapautuu vastuustaan vanhentumisen seurauksena. Pykälässä on yhtäläisyyksiä VanhL 19 §:ään verrattuna, mutta näiden kahden säännöksen väliltä kuitenkin löytyy merkittäviä eroavaisuuksia. Eroavaisuuksista johtuen järjestelmiä ei voi pitää täysin vertailukelpoisina keskenään, eikä esimerkiksi prekriptionslagenista voi tämän vuoksi saada kovinkaan vahvaa tukea kaikkiin VanhL 19 §:n vastuun hajaantumista koskeviin tulkintaongelmiin.

Preskriptionslag 9 §

”Om flera har åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld och denna preskriberas i förhållande till någon av dem, svarar var och en av de andra endast för sin andel. Andelarna beräknas efter huvudtalet, om inte annat har bestämts genom ett avtal eller avgörande som borgenären har fått kännedom om senast sex månader före preskriptionen.

Uppkommer brist hos någon av de kvarvarande gäldenärerna, fördelas ansvaret för bristen mellan de övriga kvarvarande och borgenären. Därvid svarar varje gäldenär i förhållande till sin andel och borgenären i förhållande till den andel som har preskriberats.⁸⁰

Sinänsä yhteisvelkasuhde ymmärretään Ruotsissa samalla tavalla kuin Suomessa: yhteisvelkasuhteissa velalliset vastaavat yhdessä koko velan maksamisesta, ja se, joka maksaa koko velkamäärän velkojalle, saa takautumisoikeuden muita velallisia kohtaan. Yhteistä maiden vanhentumissystematiikalle on myös se, että molemmat rakentuvat sen periaatteen

⁸⁰ Kirjoittajan suomennos:

”Jos useat ovat sitoutuneet tai ovat velvollisia vastaamaan yhteisvastuullisesti samasta velasta, ja velka vanhentuu jonkun yhteisvelallisen osalta, vastaa jokainen jäljelle jäänyt yhteisvelallinen vain oman osuutensa maksamisesta. Osuudet lasketaan pääluvun mukaisesti, ellei toisin ole määrätty sopimuksessa tai tuomiossa, josta velkoja on ollut tietoinen viimeistään kuusi kuukautta ennen vanhentumisaajan päättymistä.

Jos jotain jäljelle jäänyttä velallista kohtaa maksukyvyttömyys, jaetaan kyseisen velallisen osuus muiden jäljelle jääneiden velallisten ja velkojan kesken. Näin käydessä vastaa jokainen velallinen osuuden maksamisesta oman vastuuosuutensa suhteessa ja velkoja suhteessa siihen osuuteen, joka on vanhentunut.

varaan, että velkoja on vastuussa vanhentumisen katkaisutoiminepiteiden suorittamisesta ja että katkaisutoimet on kohdistettava jokaista yhteisvelallista kohtaan.⁸¹

Ruotsissakin on otettu lähtökohdaksi, että jos velkoja laiminlyö katkaista velan vanhentuminen jonkun yhteisvelallisen suhteen, ei kyseistä vanhentunutta osuutta voi periä muilta yhteisvelallisilta.⁸² Jos joku yhteisvelallisista pääsee vapaaksi vanhentumisen seurauksena, vaikuttaisi vastuu hajaantuvan ensisilmäyksellä samalla tavalla kuin Suomessakin (”svarar var och en av de andra endast för sin andel”). Tällöin osuudet lasketaan ja jaetaan kuten Suomessakin eli alkuperäisen velallisten pääluvun perusteella ellei toisenlaisesti vastuunjaosta ole sovittu.

Vastuun hajaantuminen ei kuitenkaan ole täysin verrattavissa Suomen ratkaisumallin kanssa, sillä vastuu ei tosiasiaassa hajaannu Ruotsissa yhtä voimakkaasti ja lopullisesti kuin Suomessa vaan pikemminkin vain näennäisesti. Mikäli joku jäljelle jäävistä velallista osoittautuu maksukyvyttömäksi, yhteisvastuu ikään kuin herää uudelleen henkiin Ruotsin järjestelmässä. Jokela kuvaa tätä vaihetta termillä ”jälkitasausvaihe”.⁸³

Jos vastuun hajaantumisen jälkeen joku jäljelle jääneistä velallisista ei pysty maksamaan omaa osuuttaan velkojalle, ovat toiset jäljelle jääneet velalliset osittain vastuussa maksukyvyttömän velallisen osuuden maksusta. Näin ollen velallisten välillä säilyy eräänlainen toissijainen vastuu velan maksusta. Velallisten ei kuitenkaan tarvitse maksaa enempää kuin he olisivat joutuneet siinä tilanteessa, jossa kaikki alkuperäiset velalliset olisivat vielä olleet maksamassa maksukyvyttömän velallisen osuutta. Jokainen jäljelle jäänyt velallinen vastaa siten kyseisen osuuden maksusta oman alkuperäisen osuutensa suhteessa ja velkoja taas sen velkaosuuden suhteessa, joka on päässyt vanhentumaan.⁸⁴

Esimerkki toissijaisen vastuun toteutumisesta Ruotsissa: Velalliset A, B, C ja D ovat yhteisvastuullisesti sitoutuneet maksamaan 120.000 euron velan. Velallisten osuudet ovat yhtä suuret (pääluvun mukaiset tasaosuudet). Käy kuitenkin niin, että D:n vastuu pääsee vanhentumaan. Tämän jälkeen havaitaan, että C on pysyvästi maksukyvytön eikä C siten pysty maksamaan osuuttaan velasta. Vastuun hajauduttua D:n osuuden vanhentumisen myötä C:n osuudeksi on tullut 30.000 euroa (eli $\frac{1}{4}$ alkuperäisestä velasta). Tällöin C:n osuus jaetaan pääluvun mukaisesti A:n, B:n ja velkojan välillä siten, että A ja B vastaavat kumpikin $\frac{1}{3}$ suhteessa eli molemmat 10.000 euron verran C:n osuuden maksamisesta, ja velkojan tappioksi

⁸¹ Ks. *Forsström* 1982, s. 66.–67.

⁸² Prop. 1979/80:119, s. 74.

⁸³ Termiä ”jälkitasausvaihe” ei tule kuitenkaan tässä yhteydessä sekoittaa muualla tässä tutkielmassa käytettyyn termiin ”jälkitasausmahdollisuus”. Jälkimmäisellä viitataan Suomen oikeussysteemiin ja velallisen takautumisoikeuteen, kun tämä on maksanut yli oman velkaosuuden yhteisvelkasuhteessa. ”Jälkitasausvaihe” viittaa siis Ruotsin lainsäätäjän ratkaisuun, jossa maksukyvyttömän velallisen osuudesta aiheutuva haitallinen seuraamus (luottotappio) jaetaan velkasuhteen osapuolten kesken.

⁸⁴ *Forsström* 1982, s. 68.

jää puolestaan 1/3 C:n osuudesta eli 10.000 euroa. Velkoja vastaa siis siitä osuudesta, josta D olisi ollut vastuussa, jos tämän velka ei olisi päässyt vanhentumaan.

Jokela toteaa, että Ruotsin jälkitasausvaihe tuottaa ”taloudellisesti ’oikeimman’ ja neutraaleimman lopputuloksen”, mistä voidaan perustellusti olla samaa mieltä.⁸⁵ Jälkitasausvaihe ikään kuin eliminoi velkojalle vastuun hajaantumisen aiheuttavat haitat.. Sen sijaan, että tappio jäisi kokonaan velkojan kannettavaksi, vastaavat muut jäljelle jääneet velalliset maksukyvyttömän velallisen osuudesta siten, kuin vastuun hajaantumista ei olisi tapahtunut. Ruotsin jälkitasausvaihe on siten jossain määrin samanlainen kuin Suomen VKL 2.2 §:n mukainen vastuunjakomalli maksukyvyttömän yhteisvelallisen suhteen.

Suomessa tämänkaltaista jälkitasausvaihetta vastuun hajaantumisen yhteydessä ei kuitenkaan ole. Vastuun hajaantuminen on Suomessa selkeämmin velkojalle asetettu sanktio, kun taas Ruotsissa vastuun hajaantuminen on luonnehdittavissa varsin neutraaliksi seuraamukseksi, jolla pyritään jakamaan maksukyvyttömäksi päätyneen velallisen osuus oikeudenmukaisesti kenenkään velkasuhteen osapuolten oikeuksia.⁸⁶ Tätä voidaan luonnehtia suurimmaksi eroavaisuudeksi preskriptionslagen 9 §:n ja VanhL 19 §:n välillä. Jälkitasausvaiheen lisäksi toinen merkittävä eroavaisuus liittyy velallisten vastuunjakosopimusten sitovuuteen, jota sivutaan tämän tutkielman osiossa 3.3.

⁸⁵ Ks. Jokela 2004, s. 33.

⁸⁶ *Ibid.*

3. Yhteisvelallisten ja velkojan välisistä sopimuksista ja sopimusehdoista

Suomessa vahvana lähtökohtana on sopimusvapaus, jonka nojalla osapuolet voivat disponoida haluamallaan tavalla asioistaan. Tämä on kuitenkin vain lähtökohta, sillä osapuolten sopimusvapautta on rajoitettu lainsäädännössä monella tavalla. Syy lainsäätäjän tekemille rajoituksille on suurimmissa määriin heikomman osapuolen suojeluun liittyvät näkökohdat.⁸⁷ Tämän tutkimuksen valossa relevantti kysymys sopimusvapauden osalta onkin, voivatko velkoja ja velallinen sopia keskenään vastuun hajaantumisesta ja sen toteutumisesta.

3.1 Yleisesti sopimusvapaudesta vanhentumislaissa

Velkasuhteissakin voidaan usein olettaa vallitsevan olosuhteet, joissa velalliset ovat velkojaan nähden heikompia osapuolia. Tähän ryhmään voidaan pääsääntöisesti lukea kuluttajat, yksityistakaajat ja muut heihin verrattavassa asemassa olevat tahot. Vanhentumislain esitöissäkin on useissa kohtaan painotettu velallisen suoja.⁸⁸ Kaikista selkeimmin velallisen suoja vanhentumislain osalta ilmenee kuitenkin itse lakitekstistä, sillä VanhL 3.1 §:ssä säädetään, että vanhentumislain säännöksistä ”ei saa sopimuksin poiketa velallisen vahingoksi”. Kyseinen pykälä rajoittaa velkojan toimintavapautta merkittävästi, sillä velallisen kannalta heikompi sopimus lakitekstiin nähden on pätemätön.⁸⁹

Joskus velallinen voi itse asiassa olla vahvempi osapuoli. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä, sillä vahvempi osapuoli saa aina velallisen roolissakin lain takaaman vahvemman suojan.⁹⁰ Huomattavaa on, että kyseisen pykälän taustalla ovat muutkin intressit, vaikkakin heikomman osapuolen suojelu on näistä taustaintresseistä se tärkein. Velkasuhteiden pakottavalla sääntelyllä pyritään myös selkeyttämään velkasuhteita, mikä on selkeästi yhteiskunnan toimivuuteen liittyvä perustelu.⁹¹

Sääntelyn tavoitteena voidaan nähdä olevan pyrkimys ikään kuin yhdenmukaistamaan yhteiskunnassa olevia velkasuhteita samojen pelisääntöjen alaisuuteen ja siten saattamaan kyseiset oikeussuhteet kontrollin ja valvonnan alaisuuteen, mikä onkin varsin ymmärrettävää pohjoismaisen hyvinvointivaltioajattelumallin näkökulmasta. Näin toimimalla pyritään ehkäisemään eräänlaisen sopimusoikeudellisen ”villin lännen” syntyminen, jossa eri toimijat

⁸⁷ Saarnilehto ym. Varallisuus oikeus (Verkkokirjahylly), I LÄHTÖKOHDAT >3. Siviilioikeuden yleiset periaatteet >Heikomman suoja

⁸⁸ Ks. esim HE 187/2002 vp, s. 38.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 40–41.

⁹⁰ Saarnilehto – Linna 2016, s. 18–19.

⁹¹ Ks. HE 187/2002 vp, s. 44.

voisivat disponoida miten haluavat, mikä voisi johtaa tilanteeseen, jossa vanhentumislaki muun lainsäädännön ohella menettäisi merkityksensä. Sääntelyn pakottavuus turvaa siten yhteiskunnan rakenteita ja järjestystä.

Velkojan on siis oltava tarkkana, millaisia sopimuksia hän tekee velallisten kanssa, jottei velkojalle aiheudu ei-toivottuja oikeudenmenetyksiä kiellettyjen sopimusten vuoksi. VanhL 3 § rajoittaa monella tavalla ja monissa tilanteissa osapuolten sopimusvapautta, mutta tässä osiossa käydään läpi vain yhteisvelkasuhteisiin liittyviä sopimuksia, jotka eivät ole sallittuja ja jotka toisaalta ovat sallittuja lain säännösten ja esitöiden valossa.

3.2 Velkojan oikeus vapauttaa yhteisvelallinen siten, että vapauttamisesta ei aiheudu vastuun hajaantumista

Ensinnäkin yhteisvelkasuhteen solmimishetkellä laadittu sopimusehto, jonka nojalla velkoja voisi oman harkintavaltansa perusteella vapauttaa myöhemmin jonkun yhteisvelallisista tai antaa vanhentua jonkun yhteisvelallisen velan siten, että yhteisvastuu koko velan maksamisesta säilyisi jäljelle jääneiden velallisten välillä, on tehoton. Kyseinen sopimusehtohan toteutuessaan laajentaisi jäljelle jääneiden velallisten vastuuta vanhentumislain 19 §:n vastaisesti.⁹² Näin ollen velkoja ei voi hyödyntää tällaisia sopimusehtoja parantaakseen omia asetelmiaan sopimussuhteen mahdollisissa riskitilanteissa, vaan vastuu katsottaneen hajautuvan tällaisissakin tilanteissa.

Lienee itsestään selvää, että myöskään vapautettava yhteisvelallinen ja velkoja eivät voi keskenään sopia velallisen vapautumisesta ilman seuraamuksia, koska tällä olisi merkittäviä vaikutuksia toisiin yhteisvelallisiin. Jos sopimuksella lisätään kolmannen osapuolen taloudellista riskiä, on tällaiselle sopimukselle säännönmukaisesti oltava kolmannen suostumus.⁹³

Yhteisvelallisen vapauttaminen siten, että VanhL 19.2 § ei aktivoituisi tämän seurauksena, on kuitenkin tietyin edellytyksin mahdollista. Yhteisvelallinen, joka on ajautunut maksukyvyttömyyteen, voidaan nimittäin vapauttaa velkavastuusta samalla, kun yhteisvastuu muiden velallisten välillä säilyy, jos kaikki toiset yhteisvelalliset ja velkoja antavat tähän

⁹² Linna – Saarnilehti 2016, s. 201.

⁹³ Saarnilehto ym. Varallisuus oikeus (Verkkokirjahylly), VI ESINEOIKEUS >1. Lähtökohdat >Sopimusvapaudesta ja sen rajoituksista esineoikeudessa >Rajoituksista suhteessa kolmanteen >Kolmannen suojaaminen

suostumuksensa.⁹⁴ Kyseessä on toisin sanoen uuden sopimuksen tekeminen velkasuhteen osapuolten kesken.

VanhL 19 §:n esitöissä ja Jokelan artikkelissa puhutaan nimenomaisesti maksukyvyttömän velallisen vapauttamisesta. Yhteisvelallisen maksukyvyttömyys ei kuitenkaan liene vapauttamisen ehdoton edellytys, vaikka tätä ei nimenomaisesti esitöissä tai muissa lähteissä tuodakaan esille. Tällainen vaihtoehto tuntuisi liialliselta sopimusvapauden rajoittamiselta. On yleisen oikeustajun mukaista, että myös maksukykyisen yhteisvelallisen vapauttaminen olisi mahdollista, mikäli tämä on kaikkien yhteisvelkasuhteen osapuolten yhteinen tahto ja osapuolet ovat tietoisia tai päässeet sopimukseen vapauttamisen vaikutuksista käsillä olevaan yhteisvelkasuhteeseen.

Olennaista on siis se, että velkoja ei voi etukäteen saada kyseistä oikeutta itselleen esimerkiksi sopimusehtojen kautta, vaan suostumuksen saamisella ja yhteisvelallisen vapauttamisella on oltavaa ajallinen yhteys.⁹⁵ Seuraava kysymys kuuluukin, mikä on riittävä ajallinen yhteys tässä kohtaa?

Esimerkiksi, velkasuhteen kestäessä näyttää varsin todennäköiseltä, että yhteisvelallinen A ajautuu maksukyvyttömyyteen seuraavan vuoden aikana. Voidaanko tässä kohtaa sopia tehokkaasti velkojan ja muiden velallisten kesken, että A:n velka voitaisiin antaa vanhentua, mikäli A on maksukyvyttömyyden velan vanhentumisen ajankohtana, joka olisi 15 kuukauden päästä? Vallitseeko kyseisessä tilanteessa riittävä ajallinen yhteys vai onko käsillä kuitenkin etukäteen sovittu, velkojaa lainvastaisesti suosiva ehto?

Jokelankin mukaan velalliset voivat antaa suostumuksensa yleensä vasta, kun tilanne on ajankohtaistunut. Hänen mukaansa muut yhteisvelalliset voivat vasta tuolloin arvioida vastuusta vapautuvan yhteisvelallisen ”maksukyvyyn ja vapauttamisen todellisen merkityksen oman maksuvelvollisuuden kannalta.” Jokela viittaa myös TakL 18.3 §:ään ja kyseisen lain esitöihin, jotka ovat siis olleet mallina ja muutenkin läheisessä suhteessa vanhentumislakiin.⁹⁶

TakL 18 §:ssä säädetään, että velkoja ei vapauttaa ilman muiden takaajien suostumusta jotakin takaajaa siten, että muiden takaajien vastuu pysyy samana. Kyseisen pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan pakottava sääntely ja tahdonvaltaisuuden puute voisi liiaksi jäykistää järjestelmää ja estää esimerkiksi vakuuksien vaihtamisen.⁹⁷ Jokelan mukaan ”[e]hdon sitovuus ja kohtuullisuus jäävät erikseen punnittaviksi yleisten vakioehtoja koskevien periaatteiden

⁹⁴ HE 187/2002 vp, s. 76.

⁹⁵ Jokela 2004, s. 34.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ HE 189/1998 vp, s. 52

nojalla. Sellaista ehtoa voitaneen pitää kohtuuttomana, joka sallii velkojan vapaasti, ilman asianmukaisia perusteita, vapauttaa kanssatakaajan.”⁹⁸

Jokelan toteama sopii hyvin vanhentumislain mukaiseen velkojan ja velallisten ehtojen arviointiin. Yllä mainittu esimerkkitalanne on varmasti harmaalla alueella siinä olevan ajallisen pituuden vuoksi. Ehto on kuitenkin rajattu ajallisesti ja henkilöllisesti sekä sen taustalla on asianmukaiset perusteet, mikä puoltaisi ehdon pätevyyttä. Kyseessä ei siis olisi täysin velkojan mielivaltaan perustuva ehto, jonka nojalla velkoja voisi antaa kenen tahansa velallisen velan vanhentua milloin velkoja vain katsoo parhaaksi. Toisaalta vasta-argumenttina voidaan ajatella, pystyvätkö toiset yhteisvelalliset riittävän hyvin ennustamaan oman varallisuusasemansa kehityksen 15 kuukauden päähän ja siten vapauttamisen todellisen merkityksen oman maksuvelvollisuuden kannalta. Lisäksi, jonkun yhteisvelallisen mieli voi muuttua 15 kuukauden aikana, mikä herättää puolestaan kysymyksen, voiko kyseinen velallinen perua antamansa suostumuksen, jos maksukyvyttömäksi arvellun yhteisvelallisen velkaosuus ei ole vielä ehtinyt vanhentua?

On tavallaan ristiriitaista, että lain esitöissä on annettu mahdollisuus sopia jonkun yhteisvelallisen vapauttamisesta muiden velallisten suostumuksen nojalla. Kyseinen sopimusehto, vaikkakin kaikkien osapuolten yhteisymmärryksessä sovittu, heikentää velallisten asemaa velkasuhteessa ja on siten eräällä tavalla VanhL 3 §:n pakottavan säännöksen kanssa ristiriidassa. Jokelan perustelut ja takauslain esityöt huomioon ottaen, puheena oleva poikkeus on kuitenkin varsin järkevä, koska sopimusvapautta ei kannata liiaksikaan rajoittaa, jotta järjestelmä ei jäykistyisi liikaa. Sitä paitsi, osapuolet voisivat kuitenkin tehdä samansisältöisen ”uuden” sopimuksen jäljellä olevan velan maksun yhteisvastuullisuudesta, kun jonkun yhteisvelallisen osuus on vanhentunut tai annettu anteeksi, joten liiallinen ajallinen sopimusvapauden rajoittaminen ei olisi perusteltua.

3.3 Velallisten vastuunjakosopimukset

Lisäksi on mahdollista, että velalliset sopivat velkasuhteen aikana keskenään uudella tavalla vastuunjaosta. Velalliset esimerkiksi päättäisivät siirtyä pääluvun mukaisesta vastuunjaosta erisuuruisiin vastuuosuuksiin. Tällaisella sopimusehdolla ei periaatteessa ole velkasuhteen kestäessä velkojan kannalta mitään merkitystä, koska hän voi vaatia koko suoritusta haluamaltaan yhteisvelalliselta. Velallisten vastuunjakosopimuksella ja sen pätevyydellä on kuitenkin relevanssia, mikäli jonkun yhteisvelallisen osuus pääsee vanhentumaan. Tällöin

⁹⁸ Jokela 2004, s. 34.

joudutaan kysymään, minkä vastuunjakosopimuksen mukaan jäljelle jääneiden velallisten osuudet lasketaan vastuun hajaantumisen yhteydessä?

Koska yhteisvelallisten tekemällä vastuunjakosopimuksella on vaikutusta velkojan asemaan VanhL 19.2 §:ä sovellettaessa, on yhteisvelallisten saatava lähtökohtaisesti velkojan hyväksyntä velallisten laatimalle vastuunjakosopimukselle, mikäli jäljelle jääneet velalliset haluavat sopimansa vastuunjakosopimuksen mukaiset osuudet itselleen vastuun hajaantumisen yhteydessä. Sopimuksellahan ei voi sopimusoikeudellisten yleisten oppien mukaan heikentää kolmannen asemaa sitovasti ilman tämän hyväksyntää.⁹⁹ Mikäli vastuunjakosopimuksella ei ole velkojan hyväksyntää, tarkoittaa tämä vastuun hajaantumisen kannalta sitä, että velallisten vastuuosuudet laskettaisiin alkuperäisen velkasopimuksen tai muun velkojan hyväksymän vastuunjakosopimuksen perusteella.

Velkojan suostumuksen laadulla on mielenkiintoinen eroavuus riippuen ajallisesta kontekstista. Hallituksen esityksen mukaan velkaa myönnettäessä velkojan katsotaan hyväksyneen velallisten vastuunjakosopimuksen, jos hän on ollut tietoinen sen sisällöstä eikä hän ole tähän ”puuttunut”.¹⁰⁰ Mikäli vastuunjaosta tietoinen velkoja ei nimenomaisesti vastusta yhteisvelallisten vastuunjakosopimusta velkasuhdetta laadittaessa, katsotaan hänen hyväksyneen kyseisen vastuunjaon. Velkojan hiljainen hyväksyntä siis riittää tässä vaiheessa.

Yhteisvelallisten sopiessa vastuunjaosta myöhemmässä vaiheessa (eli kun yhteisvelkasuhde on jo voimassa) on tilanne kuitenkin erilainen. Velkojalta on tällöin saatava nimenomainen suostumus, jotta sopimus olisi tehokas ja jotta sillä olisi vanhentumisen oikeusvaikutuksiin ulottuva vaikutus. Toisin kuin velkaa myönnettäessä, velkojan hiljainen hyväksyntä ei riitä suostumukseksi. Tällaiseen ratkaisuun on ilmeisesti päädytty siksi, että velkaa myönnettäessä velkoja voi vain kieltäytyä myöntämästä velkaa yhteisvelallisille, kun taas velkasuhteen aikana velkojalla ei ole samanlaista vaikutusmahdollisuutta velallisten vastuunjakosopimukseen.¹⁰¹

Ruotsissa taasen edellytetään, että velkoja on saanut tietoonsa vastuunjakosopimuksen kuusi kuukautta ennen velan vanhentumista, jotta vastuunjakosopimus olisi pätevä vastuun hajaantumisen yhteydessä. Kyseinen vaatimus on otettu sen vuoksi lakiin, jotta yhteisvelalliset eivät huomattessaan, että velka tulee vanhenemaan jonkun yhteisvelallisen osalta pian, tekisi sopimusta, jonka mukaan vastuusta todennäköisesti vapautuva velallinen olisi vastuussa koko velasta tai suurimmasta osasta siitä.¹⁰²

⁹⁹ HE 187/2002 vp, s. 77 sekä esim. KKO 1998:73: ”Takaajan vastuuta koskevan asian ollessa vireillä hovioikeudessa velkoja teki päävelallisen kanssa oikeuden vahvistaman sovinnon, jossa velkoja sitoutui olemaan tietyn ajan perimättä erääntyneitä saatavaansa häneltä. Velkoja ei voinut tuona aikana kohdistaa vaatimustaan myöskään takaajaan. Velkojan kanne hylättiin ennenaikaisena.”

¹⁰⁰ HE 187/2002 vp, s. 77.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Ks. *Forsström* 1982, s. 67.

Vaikuttaa siltä, että vastuunjakosopimukselle ei tarvittaisi velkojan nimenomaista suostumusta, vaan pelkkä sopimuksen velkojan tietoisuuteen saattaminen määräajassa on riittävä. Preskriptionslagenin 9 §:ssä ja sen esitöissä ei ole tästä edellytyksestä mainintaa. Suomessa tällainen menettely ei olisi mahdollista, sillä velkojalta vaaditaan nimenomainen suostumus velkasuhteen aikana tehtävään vastuunjakosopimukseen. Eroavaisuutta voitaneen selittää osaksi sillä, että Ruotsissa velkojan asema on suojattu merkittävästi paremmin vastuun hajaantumisen jälkeisissä tilanteissa (jälkitasausvaihe). Toisin kuin Suomessa, velallisille jää siten edelleen eräänlainen toissijainen vastuu muiden jäljelle jääneiden velallisten osuuksien suhteen vastuun hajaantumisen jälkeenkin.

Kuten yleensäkin, kaikki suostumukset ja sopimukset on syytä tehdä kirjallisina, jotta mahdollisissa ongelmatilanteissa asiasta olisi mustaa paperilla ja siten välttyttäisiin haastavilta sana vastaan sana -näyttöongelmilta. Velkojan kannalta on turvallisinta, että hän ilmaisee selkeästi kantansa velallisten vastuunjakosopimukseen tilanteessa kuin tilanteessa. Tällöin velkoja välttää riskin siitä, että velalliset saisivat hänen mielipiteestään vääränlaisen käsityksen ja alkaisivat kenties väittämään, että velkoja olisi hyväksynyt vastuunjakosopimuksen hiljaisesti.

4. VanhL 19 §:n suhde muihin vapautumisperusteisiin

4.1 Epäselvä oikeustila

Tällä hetkellä on jokseenkin epäselvää, voiko yhteisvastuu hajaantua jäljelle jäävien velallisten kesken, jos joku yhteisvelallisista vapautuu jollain muulla tavalla kuin vanhentumisen kautta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eräviä kannanottoja, eikä aiheesta ole olemassa täysin relevanttia oikeuskäytäntöä. Yhteisvelallinen voi vanhentumisen lisäksi vapautua muun muassa anteeksiannon, konfuusion eli yhtymyksen, velallisen vaihdoksen tai tuomioistuimen vahvistaman maksukyvyttömyysmenettelyn seurauksena. Velkojan ja yhteisvelallisen keskenään sopimat vapaaehtoiset velkajärjestelyt katsotaan kuuluvan anteeksiannon määritelmän piiriin.¹⁰³

Oikeuskirjallisuudessa kysymystä on käsitelty lähinnä sen kautta, tarvitseeko vastuun hajaantuminen tuekseen nimenomaisen säännöksen siitä, että se soveltuu myös esimerkiksi velan anteeksiantoon. Tämän osalta voidaan pohtia, onko vastuun hajaantumisen soveltumisessa muihin vapautumisperusteisiin tärkeintä juurikin nimenomaisen säännöksen olemassaolo vaiko sittenkin se, onko jokin toinen vapautumisperuste verrattavissa velan vanhentumiseen. Tässä tutkimuksessa vastuun hajautuminen on liitetty kiinteästi velkojansuojaan ja sen oikeutus katsotaan juontuvan velkojan mahdollisuuksista vaikuttaa vanhentumiseen.¹⁰⁴

Velan lakkaamisen velkojan toiminnan seurauksena ja vastuun hajaantumisen suhdetta tarkastellaan seuraavaksi anteeksiannon, velallisen vaihdoksen, konfuusion ja maksukyvyttömyysmenettelyjen valossa. Näiden lakkaamistapojen käsittelyn perusteella voidaan tehdä varovainen yleistys, että vastuun hajaantuminen voi tulla kyseeseen myös muissa velan lakkaamistilanteissa kuin vanhentumisen yhteydessä. Kyseisen arvioinnin kannalta oleelliset kysymykset ovat: 1) johtuuko yhteisvelallisen vapautuminen velkojasta vai onko vapautuminen aiheutunut velkojasta riippumatta, 2) onko vapautumiselle laista johtuvaa perustetta; ja 3) heikentääkö velallisen vapautuminen muiden jäljelle jäävien velallisten asemaa. Lopuksi omana erityistilanteena tarkastellaan julkisen haasteen kautta tapahtuvan velan lakkaamisista, jonka osalta vastuun hajaantumiseen liittyvä soveltamisongelma on ratkaistu muista vapautumisperusteista poiketen lain tasolla.

¹⁰³ Jokela 2004, s. 33.

¹⁰⁴ Ks. esim. jakso 2.7.

4.2 Anteeksianto

Velan anteeksianto on oikeustoimi, jossa velkoja luopuu vastikkeetta joko kokonaan tai osittain saamisoikeudestaan eli toisin sanoen vapauttaa velallisen vastuusta haluamallaan laajuudella. Anteeksianto on varsin vapaamuotoinen oikeustoimi, sillä se voi olla velkojan yksipuolisesti antama lupaus tai yhtä hyvin sopimusperusteinen oikeustoimi, jolloin anteeksianto toteutuu velallisen hyväksyessä sopimuksessa olevat ehdot. Todistustaakka velan anteeksiannosta on, kuten yleensäkin velkasuhteen päättymistilanteissa, velallisella.¹⁰⁵

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eriäviä kannanottoja sen osalta, voiko vastuu hajaantua, jos velkoja antaa jonkun yhteisvelallisen velan anteeksi. Norros on katsonut, että velkojalla on yleisesti ottaen oikeus luopua saamisestaan anteeksiannon kautta ja että yhteisvastuun hajaantuminen olisi siinä määrin voimakas oikeusvaikutus, että selkeän oikeuslähdetuen puuttuessa sitä ei voitaisi pitää yleisenä sääntönä.¹⁰⁶ Edelleen Norros vetoaa kansainvälisiin periaatekokoelmiin, joissa yhden yhteisvelallisen vastuun vanhentumisen tai anteeksiannon kautta tapahtuva vapautuminen ei aiheuta yhteisvastuun hajaantumista jäljelle jäävien velallisten välillä. Anteeksiannon tilanteissa muiden velallisten vastuun määrä kuitenkin alenee vapautetun velallisen osuuden verran.¹⁰⁷

Sen sijaan Jokela on ottanut myönteisen kannan VanhL 19 §:n analogisen soveltamisen puolesta anteeksiannon suhteen. Jokela on todennut, että lainsäädännössä ei ole säännöksiä anteeksiannon vaikutuksista yhteisvelkasuhteisiin, minkä vuoksi kyseisissä tilanteissa oikeusvaikutuksia jouduttaneen arvioimaan vanhentumislakiin tukeutuen. Jos velkoja vapauttaa jonkun yhteisvelallisen velkavastuustaan, tarkoittaa tämä Jokelan mukaan sitä, että vastuu hajaantuu jäljelle jäävien yhteisvelallisten välillä.¹⁰⁸ *Ari Savela* on niin ikään katsonut, vaikkakin hieman varovaisemmin kuin Jokela, että vanhentumislain säännöksistä voitaneen hakea tukea anteeksiannon vaikutuksien arviointiin yhteisvelkasuhteissa.¹⁰⁹

Näistä kahdesta tulkintavaihtoehdosta Jokelan ja Savelan kanta voidaan katsoa paremmin soveltuvan nykyiseen oikeusjärjestelmään. Kun verrataan velan vanhentumista anteeksiantoon, on näiden kahden velkavastuun lakkaamistavan välinen ero käytännössä varsin olematon. Molemmissa tilanteissa velallinen vapautuu nimenomaisesti velkojan toiminnan seurauksena ja usein lopputulos on samanlainen. Erona on käytännössä vain se, että toisessa vapautuminen

¹⁰⁵ *Saarnilehto* ym: Varallisuus-oikeus (Verkkokirjahylly), II VELVOITE >11. Velkasuhteen päättymisen ilman asianmukaista suoritusta >Velan anteeksianto

¹⁰⁶ *Norros* 2018, s. 310–311. Oikeustilan epäselvyyden on tunnistanut myös *Saarnilehto* ottamatta kuitenkaan kantaa itse kysymykseen. Ks. *Saarnilehto* 2005, s. 26.

¹⁰⁷ DCFR III. – artiklat 4:11 ja 4:109(1) sekä UNIDROIT PICC artiklat 11.1.7 ja 11.1.6.

¹⁰⁸ *Jokela* 2004, s. 34.

¹⁰⁹ *Savela* 2015, s. 367.

on seuraus velkojan aktiivisuudesta, kun taas toisessa vapautuminen johtuu velkojan (joko tahattomasta tai tarkoituksenmukaisesta) passiivisuudesta.¹¹⁰

Olisi myös erikoista, jos velkoja voisi Norroksen puoltamalla tavalla anteeksiannon kautta vapauttaa haluamiaan velallisia siten, että yhteisvastuu ja velkamäärä säilyisivät samanlaisina jäljelle jäävien velallisten suhteen. Tällainen vaihtoehto mahdollistaisi eräänlaisen velkojan mielivallan, jonka avulla velkoja voisi hallita velkasuhteen osapuolien asemaa ilman velkojalle koituvia haitallisia seuraamuksia. Velkojan epäsuosiossa olevat yhteisvelalliset voisivat huomata, että velkoja on vapauttanut muita yhteisvelallisia kyseisestä velkasuhteesta ja että he ovat edelleen vastuussa koko velan määrästä ilman jälkitakausmahdollisuutta vapautuneisiin velallisiin.¹¹¹ Tämä olisi selkeästi velkojan huolenpitovastuun ja vastuun hajaantumisen tarkoitusten vastaista.¹¹²

VanhL 19 §:n analoginen soveltaminen anteeksiantoon on myös linjassa takauslain järjestelmän kanssa, sillä takauslain 18 §:ssä nimenomaisesti todetaan, että takausvastuu hajaantuu, *jos velkoja vapauttaa kokonaan tai osittain* samasta päävelasta vastuussa olevan takaajan takausvastuusta. Takauslaissa ilmaisu ”vapauttaa” käsittää niin vanhentumisen, anteeksiannon kuin muutkin vapautumisperusteet.¹¹³ Koska takauslain 18 § on ollut esikuvana VanhL 19 §:n säännökselle, voidaan tämän kytköksenkin puoltavan tulkintaa, jonka mukaan vastuu hajaantuu yhteisvelkasuhteissa anteeksiannon seurauksena.

Lisäperusteena voidaan vielä todeta, että velan anteeksianto muistuttaa aiemmin tässä tutkielmassa käsitellystä kielletystä sopimusehdosta, jonka mukaan velkoja ei voi etukäteen varata itselleen oikeutta vapauttaa jotakin velallista yhteisvastuusta samalla, kun muut velalliset jäisivät kyseisen toimenpiteen jälkeen yhä yhteisvastuuseen alkuperäisestä velkamäärästä kokonaan. Tämänkin valossa on perusteltua, että velkoja itse kärsii yhteisvelallisen vapautumisesta (jonka velkoja on toimillaan mahdollistanut) aiheutuvat kielteiset seuraamukset.

Edelleen vastuun hajaantumisen soveltumista velan anteeksiantoon tukee Ruotsin HD:n ratkaisu NJA 2016 s. 1176, jossa oli kyse kahden velallisen yhteisvastuusta. Velkoja oli perinyt

¹¹⁰ Lisäksi erona on se, että anteeksianto voi myös kohdistua osaan velkamäärästä, mutta anteeksiannon kohdistuessa koko velkamäärään on lopputulos käytännössä samanlainen kuin velan vanhentumisen kautta tapahtuvan vapautumisen osalta.

¹¹¹ Norroksen kanta on jossain määrin rinnastettavissa Helsingin hovioikeuden asfalttikartellitapauksien yhteydessä esittämään tulkintavaihtoehtoon vastuun hajaantumisen soveltamisen osalta, joka mahdollistaa eräänlaisen *tortfeasor shopping* -ilmiön. HKO:n ratkaisuun liittyvästä kritiikistä ja sen perusteluista ks. tarkemmin kappale 5.4.

¹¹² Ks. velallisen suojasta kappale 2.7.

¹¹³ Tämä ei käsitä kuitenkaan konkurssivalvonnan laiminlyöntiä, jossa saatava ei muodollisesti lakkaa. Ks. Jokela 2014, s. 34.

toiselta velalliselta vain osan ja antanut loppuosuuden kyseisen velallisen osalta anteeksi. HD katsoi, että anteeksiannon myötä toinen velallinen ei olisi enää voinut käyttää jälkitasausoikeuttaan vapautunutta velallista kohtaan tilanteessa, jossa jäljelle jäänyt velallinen olisi joutunut yksinään suorittamaan velkojalle velkaa oman osuutensa yli. Tämän vuoksi HD katsoi, että jäljelle jäänyt velallinen vastasi enää oman alkuperäisen velan laskennallisen osuuden suorittamisesta. Yhteisvastuun katsottiin täten hajaantuvan velan anteeksiannonkin johdosta.

Olisi siis erikoista, jos kahden näin samanlaisen lopputuloksen aiheuttavien velkojan toimien suhtautuminen vastuun hajaantumiseen olisi erilaiset keskenään. Tämän vuoksi voitaneen ajatella, että VanhL 19.2 § soveltuu analogisesti velan anteeksiantoon. Koska VanhL 19 §:n analoginen soveltaminen on mahdollista velan anteeksiannon yhteydessä, ei analogisen soveltumisen mahdollisuutta voida sulkea pois muidenkaan vastuuperusteiden osalta ilman tarkempaa asian tutkimista.

4.3 Velallisen vaihdos

Velallisen vaihdoksella tarkoitetaan nimensä mukaisesti tilannetta, jossa velallinen vaihtuu toiseen velalliseen. Pääsääntönä velallisen vaihdoksen osalta on, että velallinen ei voi vaihtaa itsensä tilalle toista henkilöä ilman velkojan suostumusta, ellei laissa toisin määrätä. Tämä on velvoiteoikeusjärjestelmän toimivuuden kannalta välttämätöntä, sillä velvoitteiden sitovuus menettäisi merkityksensä, jos velallinen voisi vapaasti omalla päätöksellään vapauttaa itsensä ja siirtää vastuunsa jollekin maksukyvyttömälle uudelle oikeussubjektille.¹¹⁴

Vastuun hajaantumisen osalta velallisen vaihdosta koskeva tarkastelu voidaan jaotella kahteen kategoriaan sen mukaan, onko velallisella lain mukaan oikeus siirtää vastuunsa uudelle velallistaholle.

4.3.1 Velallisen vaihdos ilman lakitasoista perustetta tai toisten velallisten suostumusta

Mikäli yhteisvelallisen vaihdos toteutetaan ilman lakiin perustuvaa oikeutusta ja ilman toisten yhteisvelallisten suostumusta, vastuu voitaneen katsoa hajaantuvan kyseenomaisissa tilanteissa. Tällöin täytyvät ne samat kaksi edellytystä, joiden perusteella anteeksiantoa käsittelevässä osiossa katsottiin, että velan anteeksiantoon voidaan saada johtoa VanhL 19 :stä. Ensinnäkin, velkojan myötävaikutus -edellytys täyttyy, koska vaihdos vaatii velkojan

¹¹⁴ *Norros* 2018, s. 351–352.

suostumuksen puheena olevissa tilanteissa. Toiseksi, velkoja huolenpitovastuu -edellytys täyttyy, sillä velallisen vaihdos altistaa muut yhteisvelalliset vaaralle, että heidän jälkitasausmahdollisuus heikkenee uuden velallisen myötä.

Uusi velallinen voi olla täysin maksukyvytön, mikä heikentäisi pahimmassa tapauksessa huomattavasti muiden alkuperäisten yhteisvelallisten asemaa ja mahdollisuutta toteuttaa jälkitasausoikeuttaan. Velalliset, jotka maksavat oman osuutensa yli velkojalle, eivät voisi tosiasiallisesti saada uudelta maksukyvyttömältä velalliselta tasausta suorituksilleen, jolloin velallisen vaihdos rinnastuu monessa mielessä velan anteeksiannon kautta tapahtuvaan yhteisvelallisten jälkitasausmahdollisuuden heikkenemiseen.

Entä jos uusi velallinen onkin huomattavasti varakkaampi kuin aikaisempi yhteisvelallinen, esimerkiksi pankki? Tällöin edellä esitetyltä perusteluilta vaikuttaisi putoavan pohja, sillä uusi yhteisvelallinen parantaisi toisten yhteisvelallisten asemaa parhaimmassa tapauksessa eikä velkojakaan voitaisi katsoa menetelleen huolenpitovastuunsa vastaisesti. Vastuun hajaantumisen ei tällaisissa tilanteissa olisi velallisen suojan kannalta ollenkaan tarvetta.

Vanhentumisen yhteydessä vastuun hajaantumisen soveltamista ei ole kuitenkaan kytketty tapauskohtaisiin olosuhteisiin, vaan VanhL 19 § on tarkoitettu nimenomaisesti soveltuvan aina, kun jonkun yhteisvelallisen vastuu vanhentuu. Velallisen maksukyvyllä tai muunlaisella *in casu* -arvioinnilla ei ole vaikutusta vastuun hajaantumisen aktualisoitumiseen. Asia on ilmaistu vanhentumislain esitöissä seuraavasti:

”Sääntö on sikäli ehdoton, ettei vanhentumisen johdosta velasta vapautuneen velallisen todellisella maksukyvyllä ole merkitystä. Jos velan annetaan vanhentua maksukyvyttömän velallisen osalta, ei hänen vapautumisellaan ehkä ole lainkaan tosiasiallista vaikutusta muiden velallisten asemaan. Kolmansiin ulottuvia oikeusvaikutuksia ei kuitenkaan ole selkeyden vuoksi syytä jättää velallisen maksukyvyyn tapauskohtaisen arvioinnin varaan.”¹¹⁵

Vaikka velallisen vaihdoksen yhteydessä onkin mahdollista, että uusi velallinen on maksukyvyltään parempi kuin aikaisempi yhteisvelallinen, on näissäkin tilanteissa vastuun hajaantumisen pääsäännöksi asettamiselle edelleen olemassa perusteet. *Mikäli vastuun hajaantumisen aktivoituminen velallisen vaihdoksen yhteydessä kytkettäisiin siihen, onko uusi velallinen maksukykyinen, monimutkaistaisi tämä järjestelyä liiaksi ja aiheuttaisi liian vaikeita tulkintaongelmia velkasuhteen osapuolten ratkottavaksi.* Onko uusi velallinen maksukykyinen vai ei? Onko uusi velallinen siinä määrin maksukykyinen, että ilman toisten yhteisvelallisten suostumusta toteutettu velallisen vaihdos ei heikennä muiden velallisten jälkitasausmahdollisuutta?

¹¹⁵ HE 187/2002 vp, s. 76.

Yhteisvelkasuhteissa tapahtuva velan vanhentuminen ja velallisen vaihdos ovat siinä määrin samanlaisia, että kummassakaan tapauksessa ei välttämättä tiedetä varmaksi, onko kyseisellä muutoksella tosiasiallisia vaikutuksia velkasuhteelle. Olennaista vastuun hajaantumisen soveltuvuuden kannalta on, että kummankin muutoksen yhteydessä on olemassa vaara siitä, että toisten yhteisvelallisten jälkitasausmahdollisuudet uutta velallista kohtaan heikkenevät.

Vastuusta vanhentumisen kautta vapautuvan velallisen maksukyvyyn tai vastaavasti velallisen vaihdoksen yhteydessä uuden velallisen maksukyvyyn tapauskohtaisen arvioinnin jättämisessä velkojan vastuulle piilee liian suuri vaara, että kyseinen muutos heikentää toisten velallisten asemaa. Tämän vuoksi on perusteltua, että vastuu lähtökohtaisesti hajaantuu myös velallisen vaihdosten yhteydessä. Vastuun hajaantuminen on velallisen suojan toteutumisen kannalta varmempi ratkaisu kuin se, että velkoja tekee harkinnan uuden velallisen vaikutuksesta muiden yhteisvelallisten asemaan.

Mikäli velallisen vaihdoksen yhteydessä uusi velallinen on maksukyvyltään huomattavan paljon parempi kuin entinen velallinen, voivat velkasuhteen osapuolet aina tehdä sopimuksen, jossa kaikki osapuolet hyväksyvät kyseisen velallisen vaihdoksen siten, että yhteisvastuu säilyy vaihdoksen jälkeenkin. Tältä osin voidaan viitata aikaisemmin tässä tutkielmassa käsiteltyyn vanhentumislain esitöissä hyväksytyyn mahdollisuuteen vapauttaa yksittäinen velallinen kaikkien osapuolten (velkoja ja muut yhteisvelalliset) antamalla suostumuksella siten, että yhteisvelkasuhde säilyy vapautumisen jälkeenkin.¹¹⁶

4.3.2 Velallisen vaihdos säännöksen nojalla velkojan tahdosta riippumatta

Mikäli yhteisvelallisen vaihdos perustuu lakiin eikä vaihdoksen edellytyksenä ole velkojan suostumus, ei vastuu hajaantune kyseisissä tilanteissa. Esimerkkeinä velallisen vaihdoksesta lain nojalla ovat perimys ja osakeyhtiön fuusio, joissa lähtökohtana on luovuttavan osapuolen koko varallisuusaseman siirtyminen vastaanottavalle osapuolelle.¹¹⁷

Syy, minkä takia vastuu ei hajaantuisi kyseisissä yhteisvelallisten vaihdostilanteissa, liittyy nimenomaan velkojan toimintamahdollisuuksiin. Koska velkoja ei voi toimillaan estää velallisen vaihdosta eikä vaihdoksesta aiheutuvaa muiden velallisten jälkitasausmahdollisuuden heikkenemistä, olisi velkojan kannalta kohtuutonta, jos vastuu hajaantuisi kyseisissä tilanteissa. Velallisen vaihdos lain nojalla on osittain rinnasteinen tuomioistuimen vahvistamiin velkajärjestelyihin, joissa vastuu ei Jokelan mukaan myöskään

¹¹⁶ Ks. HE 187/2002 vp, s. 76.

¹¹⁷ *Norros* 2018, s. 353.

hajaannu, koska velkojahan ei voi estää kyseisissä järjestelyissä velallisen kokonaan tai osaksi vapautumista velkavastuustaan.¹¹⁸

4.4 Konfuusio

Konfuusio eli saamisoikeuden ja velvoitteen yhtyminen tarkoittaa sitä, että sama henkilö tulee yhtäaikaisesti sekä velkojan että velallisen asemaan. Konfuusiosta ei ole lainsäädännössä yleisiä säännöksiä, mutta vakiintuneen oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaan velvoite lakkaa yleensä automaattisesti heti ilman suoritusta. Velkasuhdehan edellyttää vähintään kahta henkilöä, sillä kukaan ei voi olla itselleen velkaa.¹¹⁹

Konfuusiosta on esimerkiksi kyse silloin, kun isovanhemmille velkaa ollut lapsenlapsi perii isovanhempansa tai kun kaksi velkasuhteen muodostanutta yhtiötä fuusioituvat yhdeksi yhtiöksi.¹²⁰ Oikeuskäytännöstä voidaan nostaa esille KKO 1997:167, jossa oli kyse 90-luvun laman jälkimainingeissa tapahtuneesta pankkien fuusiosta ja siihen liittyvästä riidasta. Ratkaisussa korkein oikeus totesi, että ”[t]akaussaatavan siirtymisen päävelan velkojalle on katsottu yleensä merkitsevän takauksen raukeamista. Myös nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa pankkien sulautuminen on merkinnyt sitä, ettei velkojapankki enää ole voinut sille annetun takauksen perusteella saada suoritusta saamisestaan.” Yleisestihän on tiedossa, että takaus pääsääntöisesti raukeaa, kun takaussaatava lakkaa. Koska kyseisessä korkeimman oikeuden ratkaisussa takaussaatava on lakannut yhtymisen vuoksi, ei velkoja ole enää voinut saada takaajilta suoritusta.

Kuten anteeksiannonkin kohdalla, myös konfuusion ja vastuun hajaantumisen suhteesta on esitetty eriäviä kantoja oikeuskirjallisuudessa. On siis epäselvää, hajaantuuko vastuu, jos konfuusion kohteena olevasta velasta on vastuussa useita yhteisvelallisia, joista osa jää kuitenkin konfuusion ulkopuolelle.

Otetaan esimerkiksi perintätilanne. Jos kolme velallista A, B ja C ovat velkaa velkojalle X yhteisvastuullisesti ja yhtä suurin osuuksin 30.000 euroa, ja A perii X:n ennen kuin yhteisvelalliset ovat ehtineet maksaa velkaansa ollenkaan takaisin X:lle, kuinka käy velkasuhteen yhteisvastuullisuudelle?

¹¹⁸ Ks. *Jokela* 2004, s. 35.

¹¹⁹ *Saarnilehto ym.* Varallisuus oikeus (Verkkokirjahylly), II VELVOITE >11. Velkasuhteen päättymisen ilman asianmukaista suoritusta >Yhtymys. Aiheesta enemmän ks. myös *Norros* 2018, ss. 437.

¹²⁰ *Ibid.*

Pääsäännöksi on esitetty, että velka lakkaa velan yhtymistä vastaavalla osalla,¹²¹ eli velka lakkaa A:n osuudella, joka on ollut 10.000 euroa. Jäljelle jäävän velan suuruus on siten 20.000 euroa, Tällöin on siis ratkaistava, vastaavatko B ja C kyseisen velkamäärän suorituksesta yhteisvastuullisesti (eli A voisi tällöin vaatia esimerkiksi yksistään B:ltä 20.000 euron suorittamista) vai hajaantuuko vastuu, jonka seurauksena B ja C vastaavat kukin yksinään oman osuutensa eli 10.000 euron suorittamisesta.

Saarnilehto vaikuttaa ottaneen varovaisen myönteisen kannan sen osalta, että vastuu hajaantuisi myös yhteisvelkasuhteissa, joissa jonkun yhteisvelallisen osuus lakkaa konfuusion myötä. Saarnilehto toteaa aluksi, että yleisen VKL 2 §:ssä esitetyn periaatteen mukaisesti jäljellä olevien velallisten vastuu jatkuisi yhteisvastuuna, mutta ”[k]un takaajien vastuusta ja velan vanhentumisen vaikutuksista on säädetty toisin, voidaan VKL 2 §:n periaatteen yleisyys kiistää [...]. Vaihtoehto on, että yhden velallisen vapautuminen vastuusta johtaa siihen, että kukin jäljelle jäänyt velallinen vastaa vain omasta osastaan”.¹²² Saarnilehto ei siis selkeästi ota myönteistä kantaa vastuun hajaantumisen analogisen soveltumisen puolesta, vaan esittää tämän juurikin eräänä ”vaihtoehtona”.

Norros edustaa kysymyksen osalta kriittisempää kantaa, koska hänen mukaansa saamisoikeuden supistuminen ja vastuun hajaantuminen olisivat velkojan kannalta kohtuuttomia seuraamuksia. Saarnilehdon edustamaa kantaa hän luonnehtii liian suoraviivaisiksi. Esimerkiksi Norros ottaa tilanteen, jossa A, B ja C ovat yhteisvastuussa velasta D:lle. Velkasuhteen kestäessä A:n velallisasema siirtyy D:lle. Norroksen mukaan supistumisesta ja hajaantumisesta velkojalle aiheutuva kohtuuttomuus ilmenisi esimerkiksi tilanteissa, joissa vain C olisi jäljelle jäävistä velallisesta tosiasiallisesti maksukykyinen.¹²³

Norroksen kantaa voitaisiin kritisoida toisaalta velallisen suojaan liittyvillä näkökohdilla. Jos B on maksukyvytön Norroksen esimerkissä, eikö kyseinen tilanne olisi juurikin maksukykyisen C:n kannalta kohtuuton velkojan D:n sijasta? Maksukykyisenä velallisena C joutuisi yhteisvastuun säilyessä maksamaan velan kokonaan D:lle vain huomatakseen sen, että hän ei voi käyttää jälkitasausmahdollisuuttaan A:ta kohtaan (lakannut konfuusion johdosta) eikä myöskään B:tä kohtaan (maksukyvyttömyyden johdosta). Tämä valossa ainakin velan määrän

¹²¹ Saarnilehto ym. Varallisuus oikeus (Verkkokirjahylly), II VELVOITE >11. Velkasuhteen päätyminen ilman asianmukaista suoritusta >Yhtymys.

¹²² Saarnilehto ym. Varallisuus oikeus (Verkkokirjahylly), II VELVOITE >11. Velkasuhteen päätyminen ilman asianmukaista suoritusta >Yhtymys > Eri tilanteita.

¹²³ Ks. Norros 2018, s. 442.

supistumista voidaan pitää perusteltuna velallisen suojan kannalta, jos yhteisvelkasuhteisiin liittyy konfuusion kautta tapahtuva veloitteen lakkaaminen.

Kuten aikaisemmin tässä tutkielmassa on tuotu ilmi, ei vastuun hajaantumisen soveltuvuutta ei ole haluttu vanhentumislain esitöissä kytkeä velallisten maksukykyisyyteen. VanhL 19 § on tarkoitettu soveltuvan jokseenkin automaattisesti, mikäli joku yhteisvelallisista vapautuu velasta vanhentumisen johdosta ja jäljelle jäävien jälkitasausmahdollisuus heikkenee.

Sinänsä konfuusiotilanteissakin on usein niin, että jäljelle jäävien velallisten jälkitasausmahdollisuus heikkenee, koska yhteisvelallisia on vähintään yksi vähemmän konfuusion myötä. Erityisesti tämä pitää paikkaansa, jos katsotaan, että velan määräkään ei supistuisi konfuusion johdosta. Kuitenkin, konfuusiot voivat tapahtua velkojan tahdosta riippumattakin, jolloin vastuun hajaantuminen todella olisi velkojan kannalta jokseenkin kohtuuton seuraus. Esimerkiksi velkoja voi periä yhteisvelallisena olleen sukulaisen, jolloin velkoja ei ole voinut konfuusion tapahtumista ja siten yhteisvelkasuhteen velallisten määrän muutosta.

Houkutus vastuun hajaantumisen soveltamiselle olisi suuri, mikäli konfuusio on seurausta velkojan toimista ja kyseinen muutos heikentää jollain tavalla jäljelle jäävien velallisten asemaa. Tämä olisi tällöin linjassa anteeksiannon ja velallisen vaihdoksen yhteydessä esitettyihin VanhL 19 §:n analogisen soveltamisen edellytyksiin. Mikäli konfuusio taas ei olisi syy-yhteydessä velkojan toimiin, ei vastuun hajaantumista tällöin sovellettaisi kyseiseen velkasuhteeseen, vaan vastuu säilyisi yhteisvastuuna. Tällöin velan määrä supistunee kuitenkin konfuusion kohteena olevan velallisen osuuden suuruudella, koska muutoin tilanne olisi velallisten kannalta kohtuuton, jos yhteisvastuukin jäisi voimaan kyseisissä konfuusiotilanteissa.

Painotettakoon, että selkeää ratkaisumallia on haastavaa antaa ottaen huomioon oikeuskirjallisuudessa esitetyt eriävät kannanotot sekä konfuusion yleisten oppien ja lainsäädännöllisen tuen puuttuminen.¹²⁴ Selvää lienee kuitenkin se, että myös konfuusiotilanteissa asianosaiset voivat määritellä haluamallaan tavalla yhteisvastuun olemassaolon.

¹²⁴ Ks. esim. *Norros* 2018, ss. 437, jossa käydään muun ohella läpi sitä, kuinka konfuusio on ilmiönä jokseenkin vaikeasti määriteltävissä ja jopa kritisoitu.

4.5 Velan lakkaaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä ja vastuun hajaantuminen

Edellä käsiteltyjen velan lakkaamistilanteiden perusteella on siis mahdollista esittää seuraava tulkintamalli: mikäli yhteisvelkasuhteissa tapahtuva velallisen vapautuminen johtuu velkojasta ja vapautumisesta voi yleisellä tasolla arvioiden aiheutua haittaa jäljelle jääville velallisille, tulee vastuun hajaantumista soveltaa myös muidenkin lakkaamistilanteiden kuin vanhentumisen yhteydessä.

Sen sijaan, jos velallinen vapautuu jonkin muun syyn kuin velkojan toiminnan seurauksena, on oikeuskirjallisuudessa katsottu, ettei vastuu tällöin pääsääntöisesti hajaannu. Esimerkkeinä kyseisestä tilanteesta toimivat tuomioistuimen vahvistama yksityishenkilön velkajärjestely sekä yrityssaneeraus, joiden seurauksena yhteisvelallisen vastuu joko supistuu tai poistuu kokonaan. Jokela on katsonut, että tällöin ei tarvita muiden velallisten suotumusta yhteisvastuun säilyttämiseksi, koska kyseiset velkajärjestelyt ja siitä seuraavat vaikutukset ovat velkojan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella.¹²⁵

Velkasuhteen yhteisvastuullisuuden perustavanlaatuisen tarkoitus on nimenomaan velkojan aseman turvaaminen velallisen maksukyvyttömyyden varalta. Velkajärjestely käynnistyy käytännössä usein silloin, kun velallinen ajautuu maksukyvyttömyyteen. Velkajärjestely on toisin sanoen yksi sellaisista tilanteista, joissa yhteisvastuun tarkoitus eli velkojan suojaaminen luottotappiolta ajankohtaistuu. Olisi jokseenkin nurinkurista, jos yhteisvelkasuhde menettäisi merkityksensä vastuun hajaantumisen myötä juuri sellaisessa tilanteessa, jonka varalta velkasuhteen yhteisvastuullisuus on perustettu.¹²⁶

Konkurssimenettelyn arviointi eroaa jonkin verran yksityishenkilön velkajärjestelystä ja yrityssaneerauksesta, vaikka lopputulema on sinänsä sama. Konkurssimenettelynkään yhteydessä velka ei pääsääntöisesti hajaannu, mikäli velkoja on valvonut velan asianmukaisesti. Konkurssiin ei liity vastaavia velan lakkaamisia tai leikkauksia kuin esimerkiksi yrityssaneerauksessa, sillä KonkL 1:6 §:n mukaan velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä konkurssisaatavista, jolle ei konkurssissa kerry täyttä suoritusta. Oikein valvotun konkurssisaatavan vanhentuminen on keskeytyneenä konkurssimenettelyn ajan,¹²⁷ mikä estää vastuun hajaantumisen konkurssimenettelyn aikana.

KonkL 1:6 §:llä on merkitystä erityisesti luonnollisten henkilöiden kohdalla, koska luonnollisten henkilöiden olemassaolo jatkuu konkurssin jälkeenkin. Sinänsä kyseinen säännös koskee myös oikeushenkilöitä, mutta se menettää merkityksensä varsin usein, koska konkurssi

¹²⁵ Ks. *Jokela* 2004, s. 35.

¹²⁶ Ks. *Koskelo – Lehtimäki* 1997, s. 317–319.

¹²⁷ VanhL 11.2 §

johtaa yleensä oikeushenkilön toiminnan lakkaamiseen ja purkamiseen.¹²⁸ Vaikka oikeushenkilö purkautuu, VanhL 11 a § estää kuitenkin velan vanhentumisen purkautuneen oikeushenkilön velan osalta ja siten myös vastuun hajaantumisen yhteisvelkasuhteessa.¹²⁹

Jossain määrin on epäselvää ja pohtimisen arvoista, kuinka tulkitaan tilanteita, joissa velkoja on hakenut yhteisvelallista yrityssaneeraukseen. Tällöinhän velkoja on aktiivisilla toimillaan saattanut velallisenä olevan yrityksen sellaiseen velkasuhteen ulkopuolisen tahon toteuttamaan järjestelyyn, jonka seurauksena on vaara, että yhteisvelallisen vastuita supistetaan tai vastuut poistetaan kokonaan. Voitaisiinko näissä tilanteissa katsoa, että muiden yhteisvelallisten mahdollisuudet toteuttaa jälkitasausmahdollisuuttaan ovat heikentyneet velkojan toiminnan seurauksena, minkä vuoksi velkajärjestelyssä olevan yhteisvelallisen vastuun supistuessa tai lakatessa vastuu hajaantuisi jäljelle jäävien velallisten osalta?

Vastuun hajaantumisen soveltamista tukevalle kannalle saadaan perusteita anteeksiannon ja velallisen vaihdoksen yhteydessä esitettyjen näkökohtien kautta. Tästä huolimatta parempi ratkaisu on se, että vastuu ei hajaannu yrityssaneeraukseen yhteydessä, joissa yhteisvelkasuhteen velkoja on toiminut hakijana.¹³⁰ Vastuun hajaantuminen olisi velkojan kannalta pahimmassa tapauksessa kohtuuttoman raskas seuraamus ottaen huomioon, että velkajärjestelyiden tavoitteena on velallisen rehabilitaatio ja että velallinen itsekin voi hakea velkajärjestelyn piiriin pääsyä.

Yleisesti ottaen saneerausmenettelyn kautta velkojat saavat keskimäärin isomman suorituksen kuin konkurssin kautta. Arvioiden mukaan tavalliset velkojat saavat yleensä 30–50 prosentin suorituksen velan alkuperäisestä määrästä.¹³¹ Koska suuremman suorituksen saaminen ja eräänlainen riskien minimointi voitaneen katsoa hyväksyttäväksi syiksi hakea velallista yrityssaneeraukseen, velkojaa ei saisi rangaista tällöin vastuun hajaantumisella. Lisäksi, velallinen pystyy itsekin hakemaan velkajärjestelyn piiriin pääsyä, eikä yrityssaneerauksen aloittaminen ole riippuvainen siitä, kuka on hakijana.¹³² Tässäkin mielessä velkojaa olisi kohtuutonta rangaista, jos velallinen itsekin olisi voinut tehdä hakemuksen. Kyseisissä tilanteissa vastuu ei aikaisemmin tässä osiossa todetun tavoin hajaantuisi, koska yrityssaneerauksesta aiheutuva velkavastuun supistuminen ei ole johtunut velkojasta.

¹²⁸ Ks. *Norros* 2018, s. 599–600.

¹²⁹ Ks. tämän tutkielman osio 2.5.

¹³⁰ Ks. laki yrityksen saneerauksesta 5 §.

¹³¹ Ks. *Koulu* ym: *Insolvenssioikeus* (Verkkokirjahylly), > 1. JOHDATUS INSOLVENSIOIKEUTEEN > 6. Yleiskuvaus insolvenssimenettelyistä > Yleiskuvaus yrityksen saneeraus > Saneerauksen onnistuminen.

¹³² Laki yrityksen saneerauksesta 6 § ja 7 §.

4.6 Julkisen haasteen vuoksi lakannut velka ja vastuun hajaantuminen

Omaksi erityistilanteeksi voidaan nostaa julkisen haasteen perusteella tapahtuva velan lakkaaminen, josta säädetään julkisesta haasteesta annetussa laissa. Toisin kuin muilla tämän osion vapautumisperusteilla, julkisen haasteen kautta tapahtuvan velan lakkaamisen suhde vastuun hajaantumiseen on nimenomaisesti määritelty säännöstekstissä, minkä vuoksi julkiseen haasteeseen ei liity VanhL 19 §:n soveltamiseen liittyviä tulkintaongelmia.

Julkisella haasteella tarkoitetaan tuomioistuimen antamaa julkista kehotusta (kutsua) velallisen velkojille ilmoittaa saatavansa tuomioistuimelle viimeistään haasteessa mainittuna määröpäivänä uhalla, että tuntemattomaksi jääneet velat lakkaavat. Lakkaamisseuraamusta on kutsuttu oikeuskirjallisuudessa vakiintuneesti termillä *preklusio*.¹³³

JulKHaasteL 1.1 §:n mukaan kyseistä lakia noudatetaan, ”kun velallisen tuntemattomille velkojille voidaan muun lain nojalla antaa julkinen haaste velkojen selvittämiseksi”. Velallinen ei voi siten halutessaan antaa julkista haastetta, vaan sen antaminen on ainoastaan mahdollista erityislaeissa määritellyissä tilanteissa, joissa on erityinen tarve saada tietoa velallisen taloudellisesta asemasta kokonaisuudessaan.¹³⁴ Julkista haastetta käytetään esimerkiksi osakeyhtiön tai osuuskunnan joutuessa selvitystilaan (osakeyhtiölaki 20:24 § ja osuuskuntalaki 23:14 §), avioliiton päättyessä puolison velkojen selvittämiseksi (AL 88a §) sekä perunkirjoituksen toimittamisen yhteydessä vainajan, kuolinpesän tai eloonjääneen puolison velkojen selvittämiseksi (PK 21:5 §). Jos velkoja ei ilmoita velkasaatavaansa tuomioistuimelle ja velka jää siten tuntemattomaksi, lakkaa velka haasteessa mainitun määröpäivän päätyttyä JulKHaasteL 8.1 §:n mukaisesti, ellei velkaa pidetä pykälän toisen momentin nojalla ilman ilmoitustakin tunnettuna.

Mikäli velka lakkaa JulKHaasteL 8 §:n nojalla, säädetään lain 9 §:ssä velan lakkaamisen vaikutuksista, jotka tulevat tällöin voimaan. JulKHaasteL 9 § on viittaussäännös: ”Julkisen haasteen vuoksi lakanneeseen velkaan sovelletaan, mitä velan vanhentumisesta annetun lain 14–19 §:ssä säädetään.” Näin ollen velan lakattua julkisen haasteen perusteella, tulee vastuun hajaantumista soveltaa, mikäli kyseessä on ollut yhteisvastuullisen velallisen velkaosuus.

¹³³ Ks. HE 187/2002 vp, s. 8 sekä *Norros* 2018, s. 561. Tässä tutkielmassa julkisen haasteen yhteydessä käytetään ilmaisua velan lakkaaminen, jotta vältetään ei-toivotut miellelyhtymät oikeudenkäymiskaaren mukaiseen preklusioon.

¹³⁴ HE 187/2002 vp, s. 80.

5. Asfalttikartellitapaukset – hajaantuuko vastuu, jos yhteisvelkasuhteesta ei ole sovittu eikä se perustu tuomioon?

5.1 Yleisesti asfalttikartellitapauksista

Eräs suurimmista VanhL 19 §:n soveltamisen tulkintaepäselvyyksistä liittyy tilanteisiin, joissa yhteisvelkasuhteesta ei ole sovittu velallisten kesken mitään eikä yhteisvelkasuhteen olemassaoloa ole vahvistettu tuomioistuimen tuomiolla. Tällä hetkellä oikeustila on nimittäin epäselvä sen suhteen, hajaantuuko vastuu tällaisissa yhteisvelkasuhteissa, joissa jonkun yhteisvelallisen vastuu on päässyt syystä tai toisesta vanhentumaan. Yleisissä tuomioistuimissa tätä ongelmaa on puitu ns. asfalttikartellitapauksissa, joita käsitelleet käräjäoikeuden ja hovioikeuden kokoonpanot ovat olleet täysin eri linjoilla VanhL 19 §:n soveltumisesta puheena olevassa tilanteessa.

Asfalttikartellioikeudenkäynnit liittyvät 1990-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella toimineeseen asfalttialan kartelliin, jonka seurauksena kartelliin kuuluneet yritykset¹³⁵ vääristivät tien päällystystöiden kilpailua sopimalla keskenään urakoiden hinnoittelusta ja jaosta. Kartellin paljastuttua kymmenet kunnat ja valtio ovat nostaneet kanteita ylihintaisista urakkasopimuksista johtuvista vahingoista. Helsingin käräjä- ja hovioikeuksilla on ollut tähän kartelliin liittyen yhteensä 41 erilaista juttua käsiteltävänä.

Kuntien prosessuaaliset ratkaisut kanteiden nostamisen suhteen poikkeavat toisistaan paikoin varsin merkittävästi. Suurin osa kunnista on haastanut oikeuteen vain ne kartelliin osallistuneet yritykset, joiden kanssa kunnat ovat tehneet urakkasopimuksia. Osa kunnista on taas ns. pelannut varman päälle ja haastanut oikeuteen kaikki kartelliin osallistuneet yritykset, vaikka kunnalla ei olisi ollutkaan sopimussuhdetta kaikkien kartelliyritysten kanssa. Tällöin sopimusperusteisen vastuun perusteella haastettujen yritysten lisäksi mukana on ollut siis yrityksiä, joiden vastuu on perustunut täysin tuottamusvastuuseen. Näiden kahden prosessuaalisen ratkaisun lisäksi on vielä havaittavissa kolmas, eräänlainen hybridikategoria, jossa kunta on haastanut sopimuskumppaniensa lisäksi tuottamusvastuun perusteella vähintään yhden – muttei kuitenkaan kaikkia kartelliyrityksiä – kartelliin osallistuneen yrityksen.¹³⁶

¹³⁵ Ks. KHO 2009:83, jossa korkein hallinto-oikeus velvoitti Lemminkäinen Oyj:n, VLT-Trading Oy:n (entinen Valtatie Oy), Skanska Asfaltti Oy:n, NCC Roads Oy:n, SA-Capital Oy:n, Rudus Asfaltti Oy:n ja Super Asfaltti Oy:n maksamaan seuraamusmaksuja kartelliin osallistumisesta. Osa seuraamusmaksuun tuomiotuista yrityksistä ei ollut osallistunut kiellettyyn kilpailunrajoitukseen, vaan ne olivat hankkineet yritysjärjestelyin kartelliin osallistuneita yhtiöitä itselleen. Nämä yhtiöt kuitenkin tuomittiin maksamaan seuraamusmaksua taloudellisen seuraannon periaatteen nojalla. Ks. KHO 2009:83, kohta 11.6 sekä esim. HE 88/2010 vp, s. 58.

¹³⁶ Näin toimi muun muassa Kajaanin kaupunki, joka vaati korvauksia ensisijaisesti yhteisvastuullisesti sopimuskumppaniensa Interasfaltti Oy:n ja (taloudellisen seuraannon myötä) NCC Roads Oy:n lisäksi

Asfalttikartellioikeudenkäynti on ollut monessa mielessä haastava ja poikkeuksellinen kokonaisuus käsitellä, sillä esimerkiksi käräjäoikeusvaiheessa kirjallisia todisteita esitettiin yli 2000 kappaletta, pääkäsittelyssä kuultiin 66 todistajaa ja tuomioiden yhteenlaskettu sivumääräkin oli noin 10 000 sivua. Oikeudellisten kysymysten arviointia ovat vaikeuttaneet esimerkiksi erilaiset yritysjärjestelyt ja yritysten konkurssiin ajautumiset, millä on vaikutusta esimerkiksi vastuiden vanhentumisten kannalta (onko tehdyt katkaisutoimet olleet riittävät jne.).¹³⁷ Lisäksi oikeudenkäynnin ajallinen kesto on ollut huomattavan pitkä (kanteet ovat tulleet vireille vuosina 2008–2011), jonka vuoksi uusin oikeuskäytäntö on vaikuttanut joiltain osin jutun lopputuloksien muutoksiin käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisujen välillä.¹³⁸

Tässä tutkielmassa puhutaan lähtökohtaisesti yleisellä tasolla asfalttikartellituomioista, vaikkakin tuomioiden osalta viitataan pelkästään Kajaanin kaupunkia koskeneisiin tuomioihin. Vastuun hajaantumisen soveltumisen osalta kaikkien tuomioiden perustelut ovat yhteneväiset, ja pääasialliset eroavaisuudet soveltumisen osalta rajoittuvatkin juuri oikeusinstanssien eriäviin käsityksiin VanhL 19.2 §:n soveltamisesta. Luonnollisesti esimerkiksi käräjäoikeusvaiheessa kuntien tapausten välillä oli eroavaisuuksia tuomittavien korvausten, vanhentumisten katkaisujen ja monien muiden seikkojen osalta. Näitä kaikkia eroavaisuuksia ei kuitenkaan ole mielekästä käydä läpi tämän tutkielman yhteydessä. Sen sijaan fokus on kohdistettu yhteen tapaukseen, jossa tuomioistuimen vastuun hajaantumista koskevat tulkinnat on käytännössä kirjoitettu samansisältöisenä myös suurimpaan osaan muihin saman instanssvaiheen asfalttikartellituomioihin.

Pääasiallisen tarkastelun kohteeksi valikoitui Kajaanin kaupunkia koskeva tuomio.¹³⁹ Kajaanin tapauksessa vastuun hajaantuminen olisi tullut kyseeseen (jäljempänä tarkemmin selostetuin tavoin), koska kaupunki ei ollut katkaissut vanhentumista kaikkia kartelliyrityksiä kohtaan. Lisäksi Kajaani oli päätenyt haastamaan sopimuskumppaniensa lisäksi tuottamuvastuun perusteella Lemminkäinen Oy:n oikeuteen, muttei kuitenkaan muita kartelliin osallistuneita

Lemminkäinen Oy:ltä, jonka kanssa kaupunki ei ollut tehnyt tietoihin liittyviä sopimuksia kartellin olemassaolon aikana. Lemminkäinen Oy:n on todettu olleen kartellin koordinoija ja siten voidaan ajatella sen olevan erityisesti vastuussa kartellin aiheuttamista vahingoista. Toissijaisesti Kajaani oli vaatinut korvausta yhteisvastuullisesti vain sopimuskumppaneiltaan.

¹³⁷ Oman ulottuvuuteensa tapaukseen tuo EU-oikeudelliset kysymykset erityisesti Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaan liittyen. Näiden kysymysten tiimoilta korkein oikeus teki ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle. Ks. ennakkoratkaisupyynnön nro 2527/19.12.2017 (diaarinumero S2016/953), https://korkein oikeus.fi/material/attachments/kko2/liitteet_kko2/njBkMpYfB/Ennakkoratkaisupyynnto_19.12.2017.pdf (käyty 2.12.2018).

¹³⁸ Ks. aiheeseen liittyvästä uutisoinnista esimerkiksi käräjäoikeusvaiheen osalta Edilex: Käräjäoikeuden ratkaisut asfalttikartellin vahingonkorvausasioissa (28.11.2013) <https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/38294?allWords=asfalttikartelli&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=611265>.

¹³⁹ Helsingin käräjäoikeuden tuomio L 10/43991.

yrityksiä, minkä vuoksi kyseisessä tapauksessa päästään mielenkiintoisella tavalla myös tarkastelemaan eri vastuuperusteiden käyttäytymistä yhteisvastuutilanteissa.

5.2 Asian käsittely käräjäoikeudessa

Kajaanin ja muiden kuntien tapauksissa, joissa kanne oli kohdistettu sopimuskumppanien lisäksi tuottamusvastuun perusteella toisiin kartelliin osallistuneisiin tahoihin, Helsingin käräjäoikeus totesi ensinnäkin, että vastuu kartelliin osallistuneiden yhtiöiden kesken on yhteisvastuullista, vaikka yritysten vastuuperusteet olivatkin erilaisia. Ei siten ollut merkitystä, oliko vastuu sopimusperusteista (sopimuskumppanuus kunnan kanssa) vai tuottamusperusteista (kartelliin osallistuminen, mutta ei sopimuskumppanuutta kunnan kanssa).¹⁴⁰

Yleisesti ottaen asfalttikartellitapausten kantajina olleet kunnat olivat argumentoineet, ettei yhteisvastuu lakkaa, vaikka vahingonkorvaussaatava olisikin vanhentunut jotakin kilpailunrajoitukseen osallistunutta yritystä kohtaan. Tämä tulkinta noudattelee vanhentumislakia edeltäneen vanhentumisasetuksen 3 §:ä, jonka mukaan jäljelle jääneiden yhteisvelallisten vastuu pienenee vanhentumisen johdosta vapautuneen velallisen pääluvun mukaisella osuudella, mutta yhteisvastuu jäljellä olevasta velkamäärästä jäisi voimaan.¹⁴¹ Vastaajat sitä vastoin katsoivat, että yhteisvastuu hajaantuisi pääluvun mukaisesti.¹⁴²

Sama asetelma oli myös Kajaanin tapauksessa, jossa kaupunki oli kohdistanut ensisijaisen vaatimuksensa vain osaan niistä kartelliyhtiöistä, jotka olisivat voineet olla tuottamusperusteella vastuussa Kajaanin maksamasta ylihinnasta. Vastaajat Lemminkäinen Oy, Interasfaltti Oy ja NCC Roads Oy väittivät, että koska Kajaanin vaatimus oli vanhentunut muita kartelliin osallistuneita kohtaan, oli yhteisvastuu hajaantunut kyseisessä tapauksessa.

Käräjäoikeus totesi tuomiossaan, että Kajaani ei ollut katkaissut kartellin toiminnasta aiheutuneen korvausvelan vanhentumista suurinta osaa muita kartelliin osallistuneita yrityksiä kohtaan, minkä johdosta käräjäoikeuden oli arvioitava, sovelletaanko ratkaisussa VanhL 19.2 §:n oikeusohjetta.¹⁴³ Toisin sanoen, oikeuden oli ratkaistava, hajaantuuko vastuu tilanteessa, jossa yhteisvastuu ei perustu sopimukseen ja jossa yhteisvastuusta ei ollut määrätty aiemmin tuomiolla.

¹⁴⁰ Ks. esim. Helsingin KO:n tuomio 10/43991, s. 270.

¹⁴¹ Vanhentumislain ja -asetuksen eroavaisuudesta ks. esim. *Saarnilehto* 2004, s. 164.

¹⁴² Asfalttikartellitapausten referoinnista ks. esim. *Kalliokoski – Virtanen* 2014, s. 40.

¹⁴³ Vastuun hajaantumista käsitellään Kajaanin tuomiossa sivuilla 269–274.

Helsingin käräjäoikeus on ratkaisuisaan keskittynyt tulkitsemaan VanhL 19.2 §:n seuraavaa lausetta: ”Osuudet lasketaan siitä määrästä, jonka maksamiseen velalliset ovat alun perin sitoutuneet tai jonka maksamiseen heidät on määrätty.”¹⁴⁴ Kyseinen lause ei nimittäin ollut vanhentumislain hallituksen esityksen mukaisessa pykäläluonnoksessa,¹⁴⁵ sillä se lisättiin vanhentumislakiin vasta talousvaliokunnan mietinnön seurauksena. Valiokunta perusteli lisäystään selkeydellä: lauseen on ollut tarkoitus selventää vain sitä, että velallisten osuudet lasketaan velan alkuperäisestä, sovitusta tai tuomitusta pääomasta ja siihen myöhemmin kertyneistä koroista ja viivästyskoroista. Lisäksi valiokunta totesi, että ”velallisten vastuuosuudet määrätään sen mukaan, millaisiksi velallisten keskinäiset vastuuosuudet muodostuisivat loppuselvityksessä, jos velallisten keskinäiset takautumisoikeudet toteutettaisiin täysimääräisinä.”¹⁴⁶

Lainvalmisteluaineiston lisäksi käräjäoikeus on viitannut Jokelan tässäkin tutkielmassa lähteenä olevaan artikkeliin vastuun hajaantumisesta sekä Norroksen Velvoiteoikeus-teokseen (vuoden 2012 painokseen), joissa on tulkittu valiokunnan halunneen painottaa lisäyksellään juurikin vastuuosuuksien laskemista velan koko määrästä, josta yhteisvelalliset ovat olleet vastuussa. Näiden perusteella käräjäoikeus tuli seuraavaan johtopäätökseen:

”Lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa lausuttu osoittavat, että vanhentumislain 19 §:n 2 momentin - hajautumiseksi kutsuttu oikeusilmiö - ei edellytä sitä, että yhteisvastuu olisi jo aikaisemmin vahvistettu tuomiolla. Valiokunnan tekemä lisäys selventää ainoastaan sitä, ettei hajautumisessa oteta huomioon, onko velkaa jo lyhennetty, vaan vastuuosuudet lasketaan alkuperäisistä vastuuosuuksista. Käräjäoikeuden tulee näin ollen ottaa mahdollinen vanhentumislain 19 §:n 2 momentin tarkoittama vanhentuminen huomioon ratkaisussaan.”¹⁴⁷

Käräjäoikeus tulkitsi VanhL 19.2 §:ä ja talousvaliokunnan tekemää lisäystä siis siten, että vastuun hajaantuminen ei edellytä aikaisempaa tuomiota, jossa yhteisvelkasuhde olisi vahvistettu. Käräjäoikeuden tulkinnan mukaan talousvaliokunta ei ole tarkoittanut lisäyksellään rajoittaa vastuun hajaantumisen soveltamisalaa, vaan lisäys on ollut nimenomaisesti selventävä, jotta velkaan tehtyjä lyhennyksiä ei otettaisi huomioon vastuuosuuksia laskettaessa. Näin ollen oikeus sovelsi Kajaanin kaupunkia koskevassa tuomiossa VanhL 19.2 §:n oikeusohjetta.

¹⁴⁴ Ks. Helsingin KO:n tuomio 10/43991, s. 271.

¹⁴⁵ Ks. HE 187/2002 vp, s. 106, jossa on luettavissa alkuperäinen VanhL 19 §:n ehdotus.

¹⁴⁶ TaVM 28/2002,

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=tavm+28/2002>

¹⁴⁷ Ks. Helsingin KO:n tuomio 10/43991, s. 271–272.

5.3 Asian käsittely hovioikeudessa

Vaikka käräjäoikeuden perustelut ovat sinänsä järkeenkäyvät, mahdollistaa VanhL 19.2 §:n muotoilu myös toisenlaiseen ja jopa päinvastaiseen tulkintaan päättymisen. Näin kävikin asfalttikartellitapausten hovioikeusvaiheen ratkaisuihin, joissa Helsingin hovioikeus katsoi, että vanhentumisen katkaisemisen laiminlyönti muiden kartelliin osallistuneiden tahojen osalta ei aiheuta vastuun supistumista tai hajaantumista eikä siten vaikuta vastaajana olleiden kartelliyritysten vahingonkorvausvelvollisuuteen.

Hovioikeus perusteli ratkaisuaan seuraavalla tavalla muun muassa Kajaanin kaupungin tapauksessa:

”Vahingonkorvausasiassa kantaja joutuu selvittämään ja harkitsemaan, mitä tahoja vastaan kanteen kannattaa nostaa. Harkintaan voi liittyä oikeudellisia, näytöllisiä ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyviä tekijöitä. Kaikki kysymyksessä olevan kanteen tarkoittamiin kilpailunrajoituksiin osallistuneet tahot voisivat olla potentiaalisia vastaajia. Ilman oikeudenkäyntiä ei voida kuitenkaan määrittää, ovatko ne ja miltä osin vastuussa vahingosta eikä siten sitä, onko olemassa yhteisvastuullista korvausvastuuta. Sellaisten tahojen osalta, joita ei ole haastettu vastaajiksi, ei voida todeta ovatko ne ylipäättään korvausvastuussa.

Ennen vahingonkorvausasiassa annettua tuomiota yhteinen vastuu velasta on selvää vain, kun sellaisesta vastuusta on sovittu. Muutoin oikeudenkäynnin ulkopuolisten tahojen osalta ei voida puhua yhteisvastuullisuudesta. Sen vuoksi myöskään vanhentumislain 19 §:n 2 momentin säännöstä ei voida soveltaa kaikissa tilanteissa, joissa yhteisvastuullinen korvausvastuu saattaa tulla kyseeseen. Muussa tapauksessa sellaisessa tilanteessa, jossa useampi taho saattaisi mahdollisesti joutua korvausvastuuseen samasta vahingosta, vahingonkärsijän tulisi kääntyä heistä jokaisen puoleen ennen vanhentumisajan päättymistä välttääkseen riskin osan vahingonkorvauksesta menettämistä. Säännös soveltuu vain tilanteissa, joissa useat korvausvelvolliset ovat sitoutuneet tai heidät on veloitettu yhteisvastuulliseen korvausvastuuseen.

Hovioikeus katsoo toisin kuin käräjäoikeus, että velkoja saa kohdistaa vaatimuksensa vahingosta, josta usea taho voisi olla yhteisvastuullisessa korvausvastuussa, valitsemaansa korvausvelvolliseen. Vanhentumisen katkaisemisen laiminlyönti muiden mahdollisesti korvausvastuussa olevien tahojen osalta ei aiheuta vastuun supistumista eikä hajautumista eikä siten vaikuta vastaajan korvausvelvollisuuteen.”¹⁴⁸

Hovioikeus näyttäisi tulkinneen VanhL 19.2 §:n sanamuotoa tiukasti. Hovioikeuden mukaan yhteisvastuuta ei ole olemassa ilman sopimusta tai lainvoimaista tuomiota. Toisin sanoen, jos ei ole sopimusta tai lainvoimaista tuomiota, ei käsillä voi olla myöskään yhteisvastuullista korvausvelvollisuutta, joka voisi hajaantua.

Hieman oudoksuttavaa on, että hovioikeus on sivuuttanut tyystin käräjäoikeuden ratkaisussa esitetyt näkökohdat ja lainaukset oikeuskirjallisuudesta koskien talousvaliokunnan VanhL 19.2 §:än tekemää lisäystä. Hovioikeus voidaan katsoa perustavan tulkintansa juurikin kyseiseen lauseeseen, joten olisi ollut suotavaa oikeudelta ottaa selkeämmin kantaa, minkä takia

¹⁴⁸ Ks. Helsingin HO S 14/1365, s. 63–64.

käräjäoikeuden tulkinta on ollut väärä vastuun hajaantumisen osalta. Hovioikeus on noin muutoin perustellut tulkintaansa parin kappaleen verran. Argumentaatio on luonteeltaan enemmän yleisluontoista pohtimista, eikä argumentaation tukena ole oikeuskirjallisuuden tai lainvalmisteluaineiston lainauksia tai näiden tulkintaa.

Hovioikeuden asfalttikartellituomiot eivät ole lainvoimaisia, minkä vuoksi hovioikeuden ratkaisu ei muodosta vielä lopullista tai kovin sitovaa oikeusohjetta ja tulkintalinjaa VanhL 19.2 §:n osalta. Vasta korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen tiedetään, noudatetaanko vastuun hajaantumisen osalta käräjäoikeuden vai hovioikeuden (vai jotain aivan muuta korkeimman oikeuden kehittämää) tulkintalinjaa. Sitä ennen voidaan kuitenkin pohtia alioikeusvaiheiden ratkaisujen vahvuuksia ja heikkouksia.

5.4 Hajaantuako vai eikö hajaantua: käräjä- ja hovioikeuden ratkaisujen arviointia

5.4.1 Hovioikeuden ratkaisu velallisen suojan uhkana

Mikäli päädyttäisiin Helsingin hovioikeuden kannalle ja katsottaisiin, että yhteisvastuu ei voi hajaantua ennen kuin siitä on sovittu osapuolten välillä tai yhteisvastuullisuus on vahvistettu tuomioistuimen tuomiolla, tarkoittaisi tämä sitä, että vahingonkärsijävelkoja voisi vaatia aiheutuneen vahingon määrää haluamaltaan velalliselta kokonaisuudessaan myös siinä tapauksessa, kun velka on päässyt vanhentumaan jonkin vastuussa olleen yhteisvelallisen osalta.

Hovioikeus tuo esiin suhteellisen hyviä argumentteja näkökantansa tueksi – ja käräjäoikeuden perustelujen kumoamiseksi. Hovioikeus on ratkaisullaan selkeästi pyrkinyt turvaamaan velkojan asemaa vahingonkorvausasioissa, joissa velkojana toimiminen voi kieltämättä olla varsin haasteellista. On totta, että riitaisissa tilanteissa yhteisvastuun sisältö on lopullisesti selvää vasta oikeudenkäynnin jälkeen ja että velkojalla on ennen kanteen nostamista harkintansa alla oikeudellisia, näytöllisiä ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyviä seikkoja. Voitaneen ajatella, että velkojan oikeudenmenetyksiä vähentääkseen ja asemaa turvatakseen hovioikeus päätyi lopulta sille kannalle, että vastuu ei voi hajaantua ennen yhteisvastuun vahvistavaa tuomiota.

Hovioikeuden ratkaisu on kuitenkin katsottavissa monella tapaa ongelmalliseksi tulkintalinjaksi. Suurimmat ongelmat liittyvät velallisen suojaan, joka heikkenisi liian paljon, jos hovioikeuden ratkaisua sovellettaisiin muissa yhteisvastuun hajaantumisen tapauksissa. Lisäksi voidaan todeta käräjäoikeuden ratkaisua puoltavana seikkana se, että varsinkin

asfalttikartellitapausten ulkopuolella velkasuhteiden voimassaolon hallinta on jokseenkin vaivatonta toteuttaa sekä yksinomaan velkojan toimien varassa.

5.4.1.1 Jälkitasausmahdollisuuden olemassaolo

Kenties suurin ongelma hovioikeuden ratkaisussa liittyy velallisen jälkitasausmahdollisuuteen. Hovioikeuden ratkaisumallissahan velkoja voisi tehokkaasti kohdistaa korvausvaateensa haluamaansa yhteisvelalliseen siitäkkin huolimatta, että osa yhteisvastuussa olleista velallisista on vapautunut vastuistaan vanhentumisen tai jonkin muun vapautumisperusteen avulla. Koska osa yhteisvelallisista on päässyt vapaaksi (oletettavasta) korvausvastuustaan, ei velallinen, joka on joutunut maksamaan velkojalle vahingon määrän kokonaisuudessaan, voisi tällöin vaatia vastuusta vapautuneilta velallisilta oman osuutensa ylittävää osuutta takautumisoikeuden nojalla.

Kyseinen tilanne on pitkälti rinnastettavissa tässä tutkielmassa aikaisemmin käsitellyyn ulosotto-perusteen määräajan jatkamiseen liittyvään ongelmatilanteeseen, jossa lakivaliokunnan mietinnön mukaisesti tietyissä tilanteissa ei sovellettaisi VanhL 19:ää sen yhteisvelallisen vastuuseen, jonka osalta määräaika on jatkettu. Tällöin kyseinen velallinen vastaisi koko velasta samalla, kun toisten yhteisvelallisten vastuut olisivat hajaantuneet. Linna kritisoi perustellusti kyseistä ratkaisuvaihtoehtoa muun ohella siten, että koko velasta vastuuseen jääneen velallisen vastuu muuttuisi käytännössä yksinvastuuksi ja että velallinen menettäisi jälkitasausmahdollisuuden muita yhteisvastuullisia velallisia kohtaan. Linnan mukaan näin voimakkaasta velallisen vastuun ankaroitumisesta pitäisi säätää lain tasolla, koska muutoin lopputulos olisi kohtuuton ja laillisuusperiaatteen valossa ongelmallinen.¹⁴⁹

Linnan määräajan jatkamista koskeva kritiikki voitaneen kohdistaa lähes sellaisenaan myös hovioikeuden ratkaisuun, sillä myös hovioikeuden ratkaisun seurauksena joku yhteisvastuullisista velallisista voisi jäädä yksinään vastuuseen koko alkuperäisestä velan määrästä ilman jälkitasausmahdollisuutta muita velallisia kohtaan. Määräajan pidentämisen yhteydessä vastuun ankaroittamista on perusteltu velallisen moitittavalla menettelyllä velkasuhteen kestäessä – hovioikeuden ratkaisu taas mahdollistaisi ankaroittamisen riippumatta siitä, onko velallinen menetellyt vahinkotapahtuman jälkeen moitittavasti vai ei, sillä velallisen

¹⁴⁹ Linna – Saarnilehto 2016, s. 270–271. Laillisuusperiaatteeseen viittaaminen on sinänsä mielenkiintoista, koska velvoiteoikeus ei ole nojannut perinteisesti kovinkaan vahvasti laillisuusperiaatteeseen. Kuten Norros on todennut, velvoiteoikeudelle on tyypillistä avoimet yleislausekkeet sekä lakiin kirjaamattomien periaatteiden soveltaminen, mikä antaa tilaa reaaliselle ja oikeusvertailevalle argumentaatiolle. Norros kuitenkin toteaa, että velan vanhentumista voidaan pitää perustellusti korostuneen lakisidonnaisena ilmiönä velvoiteoikeudessa, koska velan vanhentumisella puututaan varsin merkittävällä tavalla velkojan varallisuusasemaan ja siten PL 15 §:n mukaiseen omaisuuden suojaan. Ks. Norros 2015, s. 74–76.

joutuminen yksinvastuuseen olisi käytännössä täysin velkojan toiminnasta ja harkintavallasta riippuvainen.

Velallisen jälkitasausmahdollisuuteen liittyvää ongelmaa voidaan havainnollistaa kuvitteellisella tilanteella, jossa yhtiön johto aiheuttaa yhtiölle vahinkoa päätöksellään, joka ei ole tehty *business judgement rule* -periaatetta noudattaen. Yhtiön johtoon on kuulunut toimitusjohtaja A, hallituksen puheenjohtaja B sekä kaksi hallituksen rivijäsentä C ja D. Vahingon aiheutumisen jälkeen yhtiön johto eroaa tai erotetaan, ja yhtiön uusi johto osakkeenomistajien kanssa alkaa miettiä, kuinka vanha johto saadaan vastuuseen aiheuttamastaan vahingosta.

Uusi johto päättää muutaman vuoden pohdinnan jälkeen, että vahingonkorvauskanne nostetaan vain entistä toimitusjohtaja A:ta vastaan. Sen sijaan hallituksen jäsenien B:n, C:n ja D:n vahingonkorvausvastuut annetaan vanhentua, eikä heitä vastaan nosteta vahingonkorvauskanteita tai vanhentumista heidän vastuiden osalta katkaista muullakaan tavoin.

Mikäli ratkaisu tehtäisiin hovioikeuden ratkaisumallia noudattaen, eli ”vanhentumisen katkaisemisen laiminlyönti muiden mahdollisten korvausvastuussa olevien tahojen osalta ei aiheuta vastuun supistumista eikä hajautumista eikä siten vaikuta vastaajan korvausvelvollisuuteen”, joutuisi ex-toimitusjohtaja A yksin vahingonkorvausvastuuseen koko vahingon määrästä eikä hänellä olisi jälkitasausmahdollisuutta B:tä, C:tä tai D:tä kohtaan, sillä heidän vastuunsa ovat vanhentuneet velkojan passiivisuuden seurauksena. A jäisi näin ollen yksinään vastuuseen koko velan määrästä siitäkkin huolimatta, että muutkin edellä mainitut hallituksen jäsenet ovat osallistuneet yhtiötä vahingoittaneeseen päätöksentekoon.

5.4.1.2 Tortfeasor shopping

Esimerkin ratkaisu olisi merkittävällä tavalla ristiriidassa yleisen oikeustajun ja velallisen suojan näkökohtien kanssa. Hovioikeuden ratkaisumalli mahdollistaisi siten eräänlaisen *tortfeasor shopping* -ilmiön, jossa vahingonkärsijävelkoja voisi valita lähes mielivaltaisesti, ketkä tai kuka vahingonaiheuttajista joutuisi kantamaan täysimääräisen vastuun vahingon korvaamisesta ja ketkä taas eivät joutuisi ollenkaan vastuuseen vahingon maksamisesta ensivaiheessa vahingonkärsijälle ja myöhemmin takautumisoikeuden perusteella vahingon maksaneeseen yhteisvälliseen nähden.

Tulkinnalle on saatavissa jonkinasteista tukea esimerkiksi rikoslain 39:6 §:n mukaisesta velkojansuosinnasta sekä laitonta varojenjakoja koskevista säännöksistä, jotka ovat peilikuvia käsillä olevaan tilanteeseen. Jos velallinen suosii jotain velkoja toisten velkojien

kustannuksella, on kyseessä rikos tai laitton varojenjako. Tämän valossa olisi erikoista, jos velkoja voisi seuraamuksitta suosia haluamiaan yhteisvelallisia jäljelle jäävien velallisten kustannuksella. Vastuun hajaantuminen olisi siis velkojaa kohtaava sanktio siinä missä velallisen samankaltaista keinottelua arvioidaan rikosoikeudellisten tunnusmerkistöjen ja sanktioiden valossa.

5.4.1.3 Velkojan huolenpitovastuu ja KKO 2001:111

Velallisen jälkitasausmahdollisuuden toteuttamisen kannalta asfalttikartellitapausten käräjäoikeuden kanta olisi järkevämpi, koska kyseisen ratkaisumallin myötä velallinen ei joutuisi maksamaan muuta kuin oman osuutensa, kun vastuun hajaantuminen olisi mahdollista myös ennen yhteisvastuun vahvistavan tuomion antamistakin. Käräjäoikeuden tulkintaa voidaan katsoa tukevan myös korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2001:111, jossa vahingonkorvauskanteen nostaminen vain yhtä yhteisvelallista kohtaan oli korkeimman oikeuden mukaan mahdollista, koska muiden yhteisvelallisten vastuut eivät olleet vanhentuneet eikä vastaajana olleen yhteisvelallisen oikeus vaatia takautumisteitse korvausta muilta yhteisvelallisilta ollut poistunut.

Oikeuskirjallisuudessa Saarnilehto on kyseisen ratkaisun osalta todennut, että ”kanteen nostamisella ei ole nykyisinkään merkitystä yksittäisen velallisen vastuun kannalta, kunhan vain on huolehdittu siitä, että muiden yhteisvelallisten velka ei ole vanhentunut. Jos se on vanhentunut, sovelletaan VanhL 19 §:ä.”¹⁵⁰ Tämän toteamuksenkin perusteella käsillä oleva vastuun hajaantumiseen liittyvä problematiikka olisi jokseenkin selvästi ratkaistavissa: vastuu hajaantuu siitäkin huolimatta, että yhteisvastuuta ei ole vahvistettu sopimuksella tai lainvoimaisella tuomiolla. Toisin sanoen vastuu hajaantuisi aina, jos velallisen jälkitasausmahdollisuus muita yhteisvelallisia kohtaan on huonontunut velkojan toimien vuoksi.

Velan vanhentumisen katkaiseminen voidaan perustellusti katsoa kuuluvan velkojan huolenpitovastuun alaisiin toimiin, sillä velkasuhteen osapuolista ainoastaan velkojalla on käytännössä taloudellinen intressi tehdä katkaisutoimia. Toisilla yhteisvelallisilla olisi toki taloudellinen intressi katkaista muiden yhteisvelallisten osuuksien vanhentuminen, mutta tällaista mahdollisuutta heillä ei ole,¹⁵¹ mikä osaltansa tekee käräjäoikeuden ratkaisumallista paremman hovioikeuden malliin nähden. Jokela on todennut artikkelissaan, että velkoja ”ei saa ryhtyä toimiin, jotka heikentävät kanssavelallisen tai takaajien oikeuksia. Velkoja kantaa

¹⁵⁰ Linna – Saarnilehto 2016, s. 204–205.

¹⁵¹ Ks. VanhL 10 §. Yhteisvelallinen ei voi vaikuttaa muiden yhteisvelallisten osuuksien vanhentumisten katkaisemiseen, sillä ainoastaan velkoja tai velkaosuuteen sitoutunut velallinen voi katkaista vanhentumisen.

vastuun, jos hänen laiminlyöntinsä tai muun menettelynsä johdosta joku velallisista vapautuu vastuusta niin, että *muidenkin mahdollisuudet toteuttaa regressioikeuttaan heikkenevät*.¹⁵² Velkoja on toisin sanoen paljon vartijana: katkaisutoimella velkoja paitsi turvaa oman saatavansa säilymisen, mutta toisaalta katkaisutoimella hän pitää myös huolta muitten yhteisvelallisten oikeuksista.

Vastuun hajaantumisen säännöksen tausta-ajatuksenahan on ollut juurikin velallisen suojaan liittyvät näkökohdat. Vastuu hajaantuu, jos velkoja laiminlyö huolenpitovastuunsa joko tahattomasti tai tahallisesti jonkun yhteisvelallisen vastuun vanhentumisen katkaisemisen. Tällä on haluttu estää se yhteisvelallisen asemaa heikentävä seikka, että tämä ei voisi maksettuaan velan kokonaisuudessaan käyttää velan maksajalle kuuluvaa jälkitasausmahdollisuutta velasta vapautunutta yhteisvelallista kohtaan. Sinänsä VanhL 19.2 §:n esitöissä asia on ilmaistu varsin selkeästi: ”Koska vanhentuminen johtuu siitä, ettei velkoja ole huolehtinut velan vanhentumisen katkaisusta, on perusteltua, että velkoja kantaa myös vastuun menettelynsä seurauksista.”¹⁵³

5.4.1.4 Vanhentumisen katkaisemisesta

Yleisesti ottaen velkoja voi vapaamuotoisesti, siis varsin helposti, katkaista velan vanhenemisen ja siten torjua haitalliset oikeudenmenetykset.¹⁵⁴ Hovioikeushan on hieman ontuvasti perustellut kantaansa juurikin velkojaa kohtaavalla haasteilla koskien oikeudellisia, näytöllisiä ja oikeustoimien kohdentamisen tarkoituksenmukaisuuteen liittyviä muuttujia sekä velkojajoukon epämääräisyydellä vahingonkorvasasioissa: ”Ennen vahingonkorvausasiassa annettua tuomiota yhteinen vastuu velasta on selvää vain, kun sellaisesta on sovittu. [...] Muussa tapauksessa sellaisessa tilanteessa, jossa useampi taho saattaisi mahdollisesti joutua korvausvastuuseen samasta vahingosta, vahingonkärsijän tulisi kääntyä heistä jokaisen puoleen ennen vanhentumisajan päättymistä välttääkseen riskin osan vahingonkorvauksesta menettämisestä.”

Koska vanhentumisen katkaiseminen ei yleensä – kun irtaudutaan asfalttikartellitapausten aikaisesta ongelmallisesta oikeusviitekehystä – ole kuitenkaan kohtuuttomaan vaikeaa tai suurta työmäärää aiheuttava toimenpide velkojan kannalta, vaan pikemminkin normaalin velkojan huolenpitovelvoitteen alaisuuteen kuuluvaa toimintaa, ei hovioikeuden ratkaisun mukainen velkojan aseman parantaminen vastuun hajaantumisen tilanteissa ole järkevästi

¹⁵² Jokela 2004, s. 32–33.

¹⁵³ HE 187/2002 vp, s. 76.

¹⁵⁴ Ks. VanhL 10 §, joka liittyy vanhentumisen vapaamuotoisiin katkaisutoimiin.

perusteltavissa tai ainakaan yleistettävissä tilanteisiin, joissa vanhentuminen on katkaistavissa vapaamuotoisella katkaisutoimella.

On syytä mainita, että asfalttikartellitapauksissa korvausvelan vanhentumisen katkaisu ei ole voinut tapahtua vapaamuotoisesti. Kartellin aikana voimassa olleen kilpailunrajoituksista annetun lain 18 a §:n mukaisesti vanhentuminen on ollut katkaistavissa vain kanteella. Tämä tarkoittaa periaatteessa sitä, että vahingonkärsijä joutuu nostamaan kanteen suurtakin vastaajajoukkoa vastaan säilyttääkseen yhteisvastuun voimassa ja torjuakseen mahdolliset vahingonkorvausten menetykset, vaikka sinänsä vahingonkärsijällä olisi ollut sopimus vain yhden vastaajan kanssa. Vaikeaksi tämän harkinnan tekee vielä oikeudenkäynteihin liittyvä epävarmuus: jos tuomioistuin toteaa osan vastaajista vapaiksi vahingonkorvauksista, tarkoittaisi tämä pahimmassa skenaariossa sitä, että kunnat joutuisivat maksumiehiksi suurille oikeudenkäyntilaskuille.¹⁵⁵

Edelleen kunnilla on ollut varmasti suuria haasteita ylipäänsä vastaajapiirin määrittelyssä ja vanhentumisten katkaisussa, koska ajan kuluessa osa kartelliyhtiöistä oli lopettanut toimintansa ja osa oli sulautunut toisiin yhtiöihin. Oikean velallistahon määrittäminen ei ole voinut olla helppoa. Edellä mainittujen seikkojen valossa hovioikeuden perustelut ovat jollain tasolla ymmärrettävissä, mutta yleisesti ottaen velkojilla ei kuitenkaan ole tällaisia vaikeuksia toteuttaa katkaisutoimia vanhentumisen osalta, minkä vuoksi hovioikeuden ratkaisulla ei saisi olla ohjaavaa vaikutusta muiden tuomioistuinten ratkaisukäytäntöön. Huomattakoon, että velkojien asemaa on parannettu asfalttikartellitapausten jälkeen voimaan tulleella vanhentumislain 11 a §:n lisäyksellä, joka estää lakaneeseen yhteisöön ja varattomaan kuolinpesään liittyvät vastuun hajaantumisen aiheutuvien lieveilmiöiden syntymiset.

5.4.1.5 Harkinta-ajan pituudesta ja lainvalmisteluaineiston merkityksestä

Lisäksi hovioikeuden kantaa vastaan voidaan argumentoida harkinta-ajan pituudella. Yleisen vanhentumisajankin puitteissa velkojalla on aina vähintään kolme vuotta¹⁵⁶ aikaa pohtia, ketkä ovat hänen käsityksensä mukaan vastuussa vahingosta, keiden kaikkien osalta vanhentuminen on katkaistava ja ketkä hän haastaa mahdollisesti oikeuteen, jos sopuratkaisua ei synny.

Koska velkojan käytettävissä oleva harkinta-aika on siis vähintään useita vuosia, voitaneen tällaisen ajan katsoa olevan riittävän pitkä velkojalle muun muassa oikeudellisten, näytöllisten

¹⁵⁵ Ks. aiheesta myös *Kalliokoski – Virtanen* 2014, s. 40–41.

¹⁵⁶ Useissa erityistilanteissa vanhentumisaika on viisi vuotta. Esimerkiksi kilpailunrajoituksista annetun lain 18 a §:ssä kuten nykyisessäkin kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain 10 §:ssäkin on lähtökohtana ”pidennetty” viiden vuoden vanhentumisaika.

ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyvien seikkojen arvioinnille. Tämänkään seikan valossa velkoja ei tarvitse erityistä asemansa parantamista vastuun hajaantumisen tilanteissa.¹⁵⁷

Vielä voidaan todeta, että hovioikeuden VanhL 19.2 §:n sanamuotoon tiukasti tukeutuva tulkinta ei ole perusteltu talousvaliokunnan mietinnön ja oikeuskirjallisuuden valossa, sillä valiokunnan pykälään lisäämä toinen lause on yleisen käsityksen mukaan tarkoitettu selventäväksi, eikä säännös esimerkiksi Jokelan mukaan aukene helposti vain sitä lukemalla. Lauseen on tarkoitettu selventävän sitä, että hajaantuessa osuudet lasketaan alkuperäisestä velan määrästä eikä määrästä, joka on osasuoritusten jälkeen vanhentumisen tapahtuessa.¹⁵⁸

5.4.1.6 Yhteenveto hovioikeuden ratkaisun kritiikistä

Helsingin hovioikeuden ratkaisua voidaan siis kritisoida useilla argumenteilla. Painokkaimmat näistä ovat velallisen jälkitasausmahdollisuuden heikkenemiseen sekä ylipäänsä velallisen suojaan ja velkojan huolenpitovastuuseen liittyvät näkökohdat.

Toisekseen voidaan todeta, että velkojan etuja on huomioitu erityisesti katkaisutoimia koskevien säännösten kohdilla. Katkaisutoimia ei yleisesti ottaen ole kovinkaan kohtuuttoman vaikea toteuttaa – ottaen huomioon katkaisutoimien tekemisen vapaamuotoisuus ja käytettävissä oleva harkinta-aika –, minkä vuoksi velkojan aseman parantaminen velallisen suojan kustannuksella ei ole katsottavissa perustelluksi vastuun hajaantumisen yhteydessä.

5.4.1.7 Ruotsista näkökulmia asfalttikartellitapauksissa omaksuttuihin tulkintoihin

Ruotsissa on puolestaan selkeästi otettu kantaa kysymykseen, voiko vastuu hajaantua, jos yhteisvastuu ei perustu sopimukseen tai sitä ei ole vahvistettu aiemmin tuomiolla. Preskriptionslagenin esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa nimenomaisesti todetaan, että yhteisvastuu velallisten välillä on oltava vahvistettu joko sopimuksella tai tuomiolla, jotta vastuu voisi ylipäänsä hajaantua. Preksriptionslagen 9 § ei siten sovellu tilanteisiin, joissa yhteisvastuu on asetettu jollain muilla tavoin,¹⁵⁹ mikä on linjassa Helsingin hovioikeuden ratkaisumallin kanssa.

¹⁵⁷ Toki on tiedostettava, että joissain tilanteissa on vaikea määrittellä tai sitä hetkeä, jolloin vahingonkäräjät voidaan katsoa saaneen tietää tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta ja siitä vastuusta olevasta (mm. VanhL 7.1 § 3k), minkä vuoksi vanhentumisaika voi kuluu jokseenkin huomaamatta umpeen. Mikäli tuomioistuimien haluaa ikään kuin huomioida velkojan vahingonkorvausasioihin liittyvät haasteet ja parantaa jollain tasolla tämän asemaa, jos tapauksen faktat ovat sen verran haastavat, on tällaisen ”helpotuksen” tekeminen suotavampi tehdä vanhentumisaikojen alkuperäisen määrittelyn avulla velkojalle edullisella tavalla oikeustositseikkojen tämän sallissa. Se, että velkojan ei tarvitsisi murehtia vastuun hajaantumisesta vahingonkorvausasioissa on väärä tapa parantaa velkojan asemaa, koska tämä olisi käytännössä poikkeuksetta velallisen kannalta kohtuuton ratkaisu eikä salli tapauskohtaista harkintaa käytännössä ollenkaan. Aiheeseen liittyen ks. esim. KKO 2016:11, jossa oli kyse kanneajan vanhentumisen alkamisajankohdan määrittämisestä ns. puukartellitapauksessa.

¹⁵⁸ Jokela 2004, s. 35.

¹⁵⁹ Ks. Prop. 1979/80:119, s. 74.

Vahingonkorvausvelallinen ei voi Ruotsissa vähentää omaa korvausvastuutaan väittämällä, että useat muutkin henkilöt ovat todellisuudessa vastuussa aiheutuneesta vahingosta ja että kyseisten henkilöiden vastuut ovat vanhentuneet. Tämä tarkoittaa, että vahingonkorvausvelkojan ei tarvitse kääntyä kaikkien niiden puoleen, jotka hän luulee olleen osallisia aiheutuneeseen vahinkoon, välttääkseen preskriptionslagen 9 §:n mukaisen vastuun hajaantumisen eli sen, että mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta koko määrästä katoaa.¹⁶⁰

Ero Suomen VanhL 19.2 §:n tulkintaan on jokseenkin merkittävä selkeytensä puolesta. On jokseenkin erikoista, että vanhentumislain esitöissä ei ole selkeästi otettu kantaa siihen, hajaantuuko vastuu puheena olevissa tilanteissa, vaikka Ruotsin preskriptionslagenin esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa tulkinta on varsin selväsanainen. Preskriptionslagen on kuitenkin ollut voimassa noin kaksikymmentä vuotta ennen vanhentumislain säätämistä.

Vaikka Ruotsissa vastuun hajaantumista koskeva soveltamisongelma on ratkaistu samoin kuin hovioikeuden asfalttikartelliratkaisussa, ei Ruotsin oikeudesta preskriptionslagen 9 §:n ja VanhL 19 §:n välisten eroavaisuuksien vuoksi voitane johtaa kovinkaan vahvaa tukea hovioikeuden ratkaisussa omaksutulle tulkinnalle. Suurin eroavaisuuksista liittyy jälkitasausvaiheen olemassaoloon, minkä johdosta säännösten taustamotiivit ja sitä myöten luonteet eroavat toisistaan oleellisesti. Suomessa vastuun hajaantumisen tavoitteena on velallisen suojan ja velkojan huolenpitovastuun korostaminen. Ruotsissa taas vastuun hajaantumisella ei ole niin voimakasta rangaistusfunktiota kuin Suomessa, sillä yhteisvastuu palautuu joiltain osin, mikäli joku jäljelle jääneistä velallisista osoittautuu maksukyvyttömäksi.

Joka tapauksessa, Ruotsinkin mallistakin voitaneen esittää samoin perustein kriittisiä kannanottoja kuten tässä tutkielmassa on tehty Helsingin hovioikeuden ratkaisun osalta. Myös Ruotsin järjestelmässä vaikuttaisi olevan mahdollista, että velkoja voisi vahingonkorvausasioissa haluamallaan tavalla valita, ketkä vahingonaiheuttajat pääsisivät vapaaksi vastuistaan vanhentumisen kautta ja ketkä puolestaan jäisivät vastuuseen koko vahingon määrästä ilman jälkitasausmahdollisuutta vapaaksi päässeitä velallisia kohtaan. Tilanne olisi siten jokseenkin identtinen hovioikeuden ratkaisumallin kanssa. Ruotsissa vastuun hajaantumisen taustalla on kuitenkin vastaavanlainen ajatus velkojan huolenpitovastuusta kuin Suomessa, minkä vuoksi on erikoista, että velkoja voisi omilla toimillaan heikentää haluamiensa yhteisvelallisten asemaa ilman itselle koituvia seuraamuksia. Tämän toteaman varmaksi todentaminen kuitenkin vaatisi laajan ja perusteellisen selvityksen Ruotsin

¹⁶⁰ Ks. *Forsström* 1982, s. 67.

vanhentumis- ja velvoiteoikeudellisesta järjestelmästä, jota ei tämän tutkimuksen puitteissa ole voitu tehdä.

5.4.2 Käräjäoikeuden ratkaisu velallisen suojan puolustajana

Mikäli katsottaisiin Helsingin käräjäoikeuden asfalttikartellitapausten ratkaisujen tavoin, että vastuu voi hajaantua puheena olevissa tilanteissa myös ennen tuomioistuimen vahvistusta yhteisvelkasuhteesta, tarkoittaisi tämä yleisesti ottaen ja lähtökohtaisesti sitä, että vastaajina olevien velallisten vastuut pienenisivät ja yhteisvastuullisuus poistuisi jäljellä olevien velallisten väliltä. Velkojana oleva vahingonkärtsijä ei siten välttämättä saisi jäljellä olevilta velallisilta vahingonkorvauksia koko vahingon määrästä, kun yhteisvastuullisuuden poistuttua vahingonkärtsijä ei voisi tehokkaasti vaatia koko vahingonkorvauksen määrää maksettavaksi joltakin yksittäiseltä yhteisvelalliselta.

Käräjäoikeuden ratkaisumallin mukainen vaihtoehto olisi kuitenkin perusteltavissa juurikin sillä, että jäljellä olevilla velallisilla ei olisi regressioikeutta vastuusta vapautuneisiin velallisiin nähden, sillä vahingonkärtsijä ei ole velkojan huolenpitovastuun mukaisesti katkaissut vanhentumista kaikkien velallisten osalta. Koska velkojan myötävaikutus on välttämätön osa vanhentumisen katkaisua, on vastuun hajaantumisen taustalla vaikuttavien oikeutusperusteiden mukaista ja näitä oikeutuksia parhaiten vastaavaa, että velkoja kantaa vastuun siitä, jos vastuu pääsee jonkun yhteisvelallisen osalta vanhentumaan.

Velkojalla toki voi olla haasteita muun ohella vastaajapiirin määrittelyssä ja katkaisutoimien kohdistamisessa, mutta koska katkaisutoimien tekeminen on lähtökohtaisesti helposti ja vapaamuotoisesti toteutettavissa, koska harkinta-aika prosessuaalisten toimien arvioinnille on vähintään useita vuosia ja koska lainsäädäntö antaa muutenkin haastavissa tilanteissa tukea velkojalle vastuun hajaantumisen välttämisen suhteen (esim. VanhL 11 a §), on käräjäoikeuden ratkaisu ja tulkinta VanhL 19.2 §:n soveltamisesta kokonaisuutena arvostellen lainkohdan tavoitteita ja tausta-arvoja paremmin vastaava tulkinta kuin hovioikeuden tulkinta.

Näin ollen on toivottavaa, että korkein oikeus muuttaa hovioikeuden ratkaisua vastuun hajaantumista koskevan tulkinnan osalta. Käräjäoikeuden ratkaisun mukainen tulkintalinja vastuun hajaantumisen osalta on katsottava olevan linjassa VanhL 19 §:n tarkoituksen kanssa, ja näin estettäisiin myös mahdolliset tulevaisuuden ongelmatilanteet, joissa vahingonkärtsijänä ovat velkojat saisivat lähes mielivaltaisesti päättää, kuka yhteisvelallisista joutuisi suorittamaan vahingonkorvauksen kokonaisuudessaan ilman jälkitasausmahdollisuutta muita yhteisvelallisia kohtaan .

5.5 Kuinka jako toteutetaan, jos vastuu hajaantuu tilanteissa, joissa vastuu ei perustu sopimukseen tai tuomioon?

Niin VanhL 19 §:ssä kuin vanhentumislain esitöissäkään ei siis ole ohjetta, kuinka vastuu hajaantuu vahingonkorvausasioissa, joissa yhteisvastuullisten velallisten vastuuosuuksia ei ole vahvistettu aikaisemmalla tuomiolla tai velkasuhteen osapuolten sopimuksella. Tämän osalta asia on jätetty täysin auki.¹⁶¹

VanhL 19.2 §:n mukaan ”osuudet määräytyvät velallisten pääluvun mukaan, jollei muusta vastuunjaosta ole sovittu tai määrätty”. Tiukan sanamuodon tulkinnan mukaisesti puheena olevissa tapauksissahan pitäisi vastuuosuudet määrätä pääluvun mukaan, koska taustalla ei ole sopimusta tai tuomion määräystä. Tällainen päätelmä on kuitenkin hätiköity ja ristiriidassa yleisen oikeustajun kanssa. Useinhan on niin, että vahingonaiheuttajien vastuut vahingosta ovat erisuuruiset tai vastuu voi jakaantua ensisijaiseen ja toissijaiseen vastuuseen. Olisi väärin, jos vastuu hajaantuisi tällöin pääluvun mukaisesti, jos esimerkiksi yksi vahingonaiheuttajista on menetellyt merkittävästi huolimattomammin kuin toiset vahingonaiheuttajat ja kun vastuunjako olisi tuomioistuimessa ”normaalissa” vahingonkorvausasiassa tuomittu VahL 6:3 §:n mukaisesti.

Päälukuolettaman sivuuttamista vahingonkorvausasioissa puoltaa myös Jokela, jonka mukaan ”[v]ahingonkorvausasioissa vastuunjako korvausvelvollisten kesken perustuu isännänvastuuseen taikka kokonaisharkintaan, johon vaikuttavat muun muassa syyllisyyden määrä ja se, kuka on hyötynyt tapahtumasta (VahL 6:2 ja 3)”.

Toisin sanoen vaikuttaisi siltä, että kyseisissä tilanteissa pitäisi tehdä erillinen arvio siitä, mikä olisi ollut kunkin yhteisvelallisen osuus aiheutetusta vahingosta ja tämän arvionvaraisen vastuunjaon perusteella vastuun hajautuminen olisi siten toteutettavissa. Jonkinasteisia ongelmia voinee ilmetä tilanteissa, joissa vastaajaksi on haastettu vain yksi yhteisvelallisista, joka vetoaa vastuun hajaantumiseen menestyksekkäästi. Mikäli muita velallisia ei saada oikeuteen kuultaviksi, on vähintäänkin haastavaa arvioida pelkästään velkojan ja yhden velallisen kertomuksien perusteella jokaisen vahingonaiheuttajan osalta syyllisyyden määrä, jotta saataisiin myös selville oikeuteen haastetun velallisen hajaantumisen jälkeen maksettavaksi tuleva velkaosuus.

Jokelan toteamuksen mukaista vastuunjakoa ja sen pohjalta toteutettua vastuun hajaantumista on noudatettu Helsingin käräjäoikeuden Kajaanin kaupunkia koskevassa asfalttikartellitapauksessakin. Käräjäoikeus on perustellut soveltamisratkaisuaan toteamalla:

¹⁶¹ Ks. myös *Jokela 2004*, s. 31.

”Kun sopimus- ja tuottamusperusteinen korvausvastuu voivat johtaa tilanteeseen, jossa eri perusteilla korvauksesta vastaavien tahojen vastuu on yhteisvastuullista, ei tällaisessa tilanteessa ole perusteita jättää myöskään vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:stä ilmenevää periaatetta soveltamatta.”¹⁶² Käräjäoikeus toteaa edelleen, että kyseinen periaate on todettu myös talousvaliokunnan VanhL 19.2 §:n lisäystä koskevissa perusteluissa.¹⁶³

Tämä tutkielman yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista alkaa seikkaperäisesti selvittämään, kuinka vastuun hajaantuminen toteutuisi erilaisissa VahL 6:3 §:n tai isännänvastuuta koskevien säännösten mukaisten vastuunjaon soveltamistilanteissa tai kuinka korvausvastuu ylipäänsä jakaantuu esimerkiksi VahL 6:3 §:n perusteella yhteisvastuullisen kesken.

Esimerkinomaisesti voidaan kuitenkin referoida Kajaanin kaupunkia koskenut HKO:n tuomio. Käräjäoikeus päätyi oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden valossa painottamaan vastuunjaossa saadun hyödyn -kriteeriä. Koska ylihintana kertynyt etu on koitunut vain sopijakumppanille ja koska mikään muu (pelkästään tuottamusvastuun perusteella haastettu) kartelliyhtiö ei ole saanut oikeudenkäynnin kohteena olevien sopimusten osalta etua, vastasi kaupungin sopijakumppanit käräjäoikeuden mukaan ”viime kädessä yksinään kokonaan vastuussa siitä vahingosta, jonka se on sopimuksen perusteella kunnalle aiheuttanut”. Vastuun hajaantumisen myötä korvausvastuu hajaantui vastaajien kesken siten, että sopijakumppani Interasfaltti Oy ja sen aiheuttamista vahingoista taloudellisen seuraannon myötä vastaava NCC Roads Oy vastasivat ylihinnasta aiheutuneesta vahingosta kokonaan kaupungille, kun taas Lemminkäinen, joka ei ollut sopimussuhteessa kartellin olemassaolon aikana kaupunkiin, vapautui korvausvelvollisuudesta. Vastuu siis hajaantui, muttei supistunut, koska muiden kuin sopimuskumppanin vastuusuudet arvoitettiin VahL 6:3 §:n nojalla pyöreäksi nolllaksi.

¹⁶² Tätä ennen käräjäoikeus oli todennut, että ns. väistämisperiaatteen mukaan vahingonkorvauslaista ilmeneviä oikeusperiaatteita voidaan soveltaa myös esimerkiksi sopimusperusteisten vahingonkorvausten osalta, vaikka itse laki ei soveltuisikaan suoranaisesti tilanteeseen.

¹⁶³ TaVM 28/2002 vp:” Valiokunta toteaa vielä, että velallisten vastuusuudet määrätään sen mukaan, millaisiksi velallisten keskinäiset vastuusuudet muodostuvaisivat loppuselvityksessä, jos velallisten keskinäiset takautumisoikeudet toteutettaisiin täysimääräisesti.”

6. Väittämistaakka vastuun hajaantumisen osalta: viranomaisen selonottovelvollisuus

Joissain tilanteissa yhteisvelkasuhteen velkoja ei joko tahallisesti tai tahattomasti huomioi vastuun hajaantumista periessä yhteisvelkaa jäljelle jääneiltä velallisilta. Vastuun vanhennuttua jonkun yhteisvelallisen osalta velkoja esimerkiksi vaatii koko alkuperäistä velkasummaa joltakin velalliselta, vaikka vanhentumislain mukaan vastuu on hajaantunut jäljelle jääneiden velallisten kesken. Tällöin voidaan joutua kysymään esimerkiksi, pitääkö viranomaisen (kuten ulosottomiehen tai tuomarin) ottaa viran puolesta huomioon vastuun hajaantuminen vai kuuluuko vastuun hajaantumiseen vetoaminen velallisen väittämistaakan piiriin.¹⁶⁴

Vanhentumislain 18 §:n mukaisesti vanhentumisen huomioon ottamisen tarkastelu on jaettavissa kahteen eri kategoriaan: huomioon ottaminen 1) tuomioistuimessa tai muussa viranomaismenettelyssä ja 2) ulosotossa.

18 § Vanhentumisen huomioon ottaminen

Velan vanhentuminen otetaan tutkittavaksi tuomioistuimessa tai muussa viranomaismenettelyssä vain asianosaisen väitteen perusteella.

Ulosottoviranomaisen velvollisuudesta ottaa viran puolesta huomioon velan vanhentuminen säädetään erikseen.

Oikeuskirjallisuudessa on pääsääntöisesti pohdittu vain nimenomaisesti velan vanhentumiseen liittyvästä väittämistaakasta, mutta nämä pohdinnat ja niiden johtopäätökset voitaneen katsoa soveltuvan analogisesti myös vastuun hajaantumista koskeviin väittämistaakkakysymyksiin. Vanhentumislaisissa vastuun hajaantuminen on nimenomaisesti kytketty velan vanhentumiseen, sillä hajaantuminen on vanhentumisesta aiheutuva seuraamus yhteisvelkasuhteissa. Vastuun hajaantuminen on siten liitännäinen ilmiö velan vanhentumiseen, minkä vuoksi molempia ilmiöitä koskenevat samat säännöt väittämistaakan osalta.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Todettakoon, että liian suuren vaatimuksen esittäminen on esimerkiksi saatavien perinnästä annetun lain 4 §:n mukaisesti hyvän perintätavan vastaista. Lisäksi, velallinen voi turvautua aina VanhL 19.3 §:n säännökseen, mikäli hän suorittaa velasta yli oman osuutensa tietämättä siitä, että vastuu on hajaantunut.

¹⁶⁵ Jonkinasteista tukea siitä, että vastuun hajaantumista koskevia väittämistaakkaongelmia arvioidaan arvioida vanhentumista koskevien ohjeiden ja tulkintojen avulla, voidaan saada Jokelan tulkintoista. Jokela on todennut ulosotto-prosessissa tapahtuvan huomioon ottamisen osalta, että velan vanhentumisen huomioimiseen liittyvät ulosottolain säännökset on laadittu nimenomaan niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa velallisen osuus vanhentuu kokonaan. Jokela huomauttaa, että UL 2:1 §:n ”[s]äännös (joka vastaa asiallisesti nykyistä UK 2:1 §:ä, ks. HE 83/2006 vp, s. 39. Suluissa SL) on yleinen ja koskee kaikkia perusteita, joiden vuoksi saamisoikeus on lakannut tai vähentynyt. [...] Silloinkin, kun velkojan maksunsaantioikeus yhteisvastuun hajaantumisen kautta rajoittuu tai takaajan vastuu kokonaan raukeaa päävelan vanhentumisen johdosta, kysymys on kuitenkin saamisoikeuden lakkaamisesta, joka tulee ottaa ulosotossa huomioon.” Sama johtopäätös voitaneen katsoa soveltuvan myös muihin prosesseihin ja näihin liittyviin säännöksiin, joissa käsitellään velan vanhentumisen huomioon ottamista. Ks. *Jokela* 2004, s. 45.

6.1 Vanhentumisen huomioon ottaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaismenettelyssä VanhL 18.1 §:n mukaan velan vanhentuminen otetaan tutkittavaksi tuomioistuimessa tai muussa viranomaismenettelyssä vain asianosaisen väitteen perusteella. Vanhentumislainsäädäntö on luokiteltavissa aineellisoikeudelliseksi yksityisoikeudeksi, minkä vuoksi VanhL 18 §:kin nojautuu samoihin prosessioikeudellisiin käytänteisiin ja periaatteisiin, joita sovelletaan normaalistikin riita-asioiden oikeudenkäynneissä.¹⁶⁶

Yleisesti ottaen väittämistaakkahan on vahvimmillaan pääsääntönä dispositiivisissa riita-asioissa, joissa se koskee juurikin oikeustosisekkoihin eli vaatimusten perusteisiin vetoamista. Dispositiivisissa riita-asioissa asianosaisen, kuten vastaajana olevan velallisen, jonka eduksi vanhentumisväite ja siten vastuun hajaantuminen koituisi, on tällöin vedottava vanhentumista koskevaan seikkaan, jotta tuomioistuin voisi ottaa vanhentumisen huomioon tuomiossaan.¹⁶⁷ Vetoaminen on tehtävä selkeällä tavalla, josta käy ilmi, että asianosainen haluaa nimenomaisesti vedota kyseiseen oikeustosisekkaan. Pelkkä ohimennen tehty maininta tai seikan havaitseminen todistusaineistosta ilman nimenomaista mainintaa ei riitä.¹⁶⁸

Vanhentuminen ja tässä omaksutun tulkinnan perusteella myös vastuun hajaantuminen on täten lähtökohtaisesti väitteenvarainen asia eikä tuomioistuin voi oma-aloitteisesti ottaa sitä huomioon tuomion perusteissa. Koska tuomio ratkaistaan asianosaisten väitteiden ja vaatimusten perusteella, ei tuomioistuin voi hylätä velkojan vaatimusta luonnollisestikaan silloin, jos velallinen ei ole esittänyt väitettä vanhentumisesta ja jos velkojan vaatimukset ovat muutenkin asianmukaisesti perustellut.¹⁶⁹

Velan vanhentumisen ja vastuun hajaantumisen tueksi esitettäviä seikkoja koskee samat preklusiosäännöt kuin muidenkin oikeustosisekkojen suhteenkin. Preklusio on prosessuaalinen sanktio: jos asianosainen ei suorita tiettyä prosessitointia tiettyyn ajankohtaan mennessä tai tiettyinä aikana, ei määräajan umpeuduttua ole enää mahdollistaa saattaa tuomioistuimen huomioitavaksi kyseistä prosessitoimea ja sen mukana esitettyä aineistoa oikeudenkäynnissä.¹⁷⁰ Mikäli velallinen ei esitä valmistelustunnossa viimeistään väitteidensä tueksi tarvittavia oikeustosisekoja, ei velallinen voi vedota näihin enää pääkäsittelyssä.¹⁷¹

¹⁶⁶ Jokela 2004, s. 44.

¹⁶⁷ Ks. OK 24:3.2 §.

¹⁶⁸ Ks. *Frände ym.* Prosessioikeus (Verkkokirjahylly), I JOHDATUS PROSESSIOIKEUTEEN >4. Periaatteet prosessioikeudessa >Rooliperiaatteet >Rooliperiaatteiden sisältö siviiliprosessissa >Määräämisperiaate ja virallisperiaate riita-asiassa >Väittämistaakka

¹⁶⁹ Ks. HE 187/2002 vp, s. 74–75 sekä Linna – Saarnilehto 2016, s. 282.

¹⁷⁰ Ks. Linna – Saarnilehto 2016, s. 285.

¹⁷¹ OK 6:9.1 §:n mukaan ”[a]siassa, jossa sovinto on sallittu, asianosainen ei saa pääkäsittelyssä vedota sellaiseen seikkaan, johon hän ei ole voinut vedonnut valmistelussa, ellei asianosainen saata todennäköiseksi, että hänen

Velvollisuutta vedota kaikkiin tarpeellisiin seikkoihin ja todisteisiin oikeaan aikaan korostaa tuomion oikeusvoima ja sen negatiivinen vaikutus: asia, joka on ratkaistu lainvoiman saneella tuomiolla, ei voida ottaa enää uudestaan tutkittavaksi.¹⁷² Täten velallinen, joka on preklusion vuoksi menettänyt oikeuden vedota vanhentumiseen tai vastuun hajaantumiseen, ei voi saattaa asiaa uuteen oikeudenkäyntiin, jossa velallinen vetoaisi seikkoihin, joita hän ei ymmärtänyt mainita edellisessä samaa velkasuhdetta koskevassa oikeudenkäynnissä.

Vaikka väittämistaakka ja preklusiosäännökset asettavat suuren vastuun asianosaiselle vedota oikealla hetkellä oikeisiin seikkoihin, ei velallisen – olipa hänellä asiamies mukana tai ei – tarvitse todellisuudessa olla oikeudenkäynnissä aivan oman onnensa varassa, sillä tuomioistuin voi prosessinjohtovelvollisuuden puitteissa puuttua tiettyihin seikkoihin. Tuomioistuin ei nimittäin saa olla täysin toimettona oikeudenkäynnin valmisteluvaiheessa, jos velallinen ei millään tavoin vetoa vanhentumiseen ja vanhentuminen mahdollisesti saattaisi tulla kyseeseen käsillä olevan tapauksen yhteydessä. Lainvalmistelijoiden tarkoitus ei ole ollut se, että tuomioistuin olisi täysin passiivinen ja joutuisi osittain tämän vuoksi tekemään aineellisesti väärinä ratkaisuja, kun käsittelyssä oleva velka on tosiasiallisesti vanhentunut, mutta velallinen ei ole osannut vedota vanhentumiseen. Jos asianosaiset eivät nosta esille vanhentumiskysymystä, korostuu tuomarin prosessinjohton merkitys. Tuomarin on tällöin kyselyoikeutensa turvin otettava esille vanhentumiseen liittyvät näkökohdat – siitähän huolimatta, että asianosaisilla on apunaan asianajaja tai muu oikeudenkäyntiavustaja. Lain esitöissä prosessinjohtovelvollisuudesta on kirjoitettu muun muassa seuraavasti:

”Tuomioistuimen on kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 21 §:n 3 momentin mukaisesti huolehdittava siitä, että asianosaiset mainitsevat kaikki seikat, joihin he haluavat vedota. Vanhentuminen kuuluu luonnollisesti seikkoihin, jotka tuomioistuimen on prosessinjohtollisin toimenpitein otettava asiassa keskustelun kohteeksi. Se, millaista vetoamista vanhentumisen huomioon ottaminen täsmällisesti edellyttää, ratkeaa yleisten väittämistaakkaa ja materiaalista prosessinjohtoa koskevien periaatteiden nojalla. Riittävänä voidaan pitää sitä, että velallisen vaatimuksista käy ilmi vanhentumiseen tai velkojan passiivisuuteen liittyviä näkökohtia. Jos vanhentumisen mahdollisuus ilmenee oikeudenkäyntiaineistosta, tuomioistuimen tulee kyselyoikeuttaan käyttämällä selvittää, onko velallisen aikomuksena vedota velan vanhentumiseen.”¹⁷³

Sama voitaneen katsoa pätevän myös vastuun hajaantumiseen. Mikäli tuomioistuin havaitsee, että kyseessä on mahdollisesti yhteisvelkasuhde, jossa joku toinen yhteisvelallinen on

menettelynsä johtuu pätevistä syistä.” Tämä pätee myös todisteiden esittämiseen, jota koskeva sääntö on kyseisen pykälän toisessa momentissa.

¹⁷²Ks. *Frände ym.* Prosessioikeus (Verkkokirjahylly), I JOHDATUS PROSESSIOIKEUTEEN >3. Prosessioikeuden oikeuslähteet, normit ja peruskäsitteet >Prosessioikeuden peruskäsitteet >Tuomio ja sen vaikutukset >Oikeusvoima.

¹⁷³ Ks. HE 187/2002 vp, s. 75 sekä *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 286–287.

vapautunut maksuvelvoitteistaan, tulee tuomioistuimen selvittää kysymysten avulla, aikooko asianosainen vedota vastuun hajaantumisen tueksi tarvittaviin seikkoihin.

Linna ja Saarnilehto kiinnittävät perustellusti huomiota siihen, että tekeepä tuomioistuin niin tai näin, sen toimintaa voidaan aina tulkita jommankumman osapuolen suosimiseksi. Jos vanhentumista ei nosteta esille, on tämä tällöin velkojan suosimista. Jos taas vanhentuminen otetaan esille, on tämä velallisen suosimista. Koska oikeudellisesti oikean lopputuloksen tavoittelu kuuluu länsimaisen oikeusjärjestelmän perusarvoihin, on vanhentumisen nostaminen keskusteluun tarpeen tullen siten näistä kahdesta vaihtoehdosta perustellumpi ratkaisu.¹⁷⁴

Oikeuskäytännönkin valossa tuomarilla on itse asiassa varsin vahva velvollisuus käyttää kyselyoikeuttaan ja siten ottaa vanhentuminen esille valmistelun yhteydessä, jos vanhentuminen on mahdollista. Mikäli tuomioistuin laiminlyö kyseisen velvollisuuden, on varsin todennäköistä, että juttu esimerkiksi palautetaan uuteen käsittelyyn instanssiin, jossa laiminlyönti tapahtui. Esimerkkeinä voidaan nostaa korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2012:18 sekä KKO 1998:81, joissa korkein oikeus nuhteli käräjäoikeuden puutteellista prosessinjohtoa oikeudenkäynnin yhteydessä¹⁷⁵ ja joista jälkimmäisen tapauksen kohdalla juttu palautettiin takaisin käräjäoikeuteen.¹⁷⁶

Yhteenvetomaisesti voidaan siis todeta, että vanhentumiseen ja siten myös vastuun hajaantumiseen on nimenomaisesti vedottava asianosaisten toimesta dispositiivissa riita-asioissa, jotta tuomioistuin voisi perustaa ratkaisunsa näihin. Tuomioistuimella on kuitenkin velvollisuus käyttää prosessinjohtollista kyselyoikeuttaan ja nostaa vanhentuminen ja sitä myötä myös vastuun hajaantuminen keskustelun aiheeksi, mikäli asiassa on mahdollista, että vastuu on päässyt hajaantumaan.

Tässä tutkielmassa ei tarkastella tarkemmin vanhentumisen huomioon ottamista muissa viranomaismenettelyissä kuten konkurssissa, yksityishenkilön velkajärjestelyssä tai yrityssaneerausissa. Todettakoon kuitenkin, että kyseisiä menettelyjä koskee lähtökohtaisesti VanhL 18.1 §:n maininta, jonka mukaan muussa viranomaismenettelyssä velan vanhentuminen otetaan huomioon vain asianosaisen väitteen perusteella. Pesänhoitajilla ja selvittäjät eivät siten

¹⁷⁴ Linna – Saarnilehto 2016, s. 287.

¹⁷⁵ KKO 2012:18 koski muun ohella tuomioistuimen prosessinjohtollisia puutteita liittyen juurikin vanhentumisen kiistämisen huomioimiseen. Kyseisessä ennakkoratkaisussa korkein oikeus totesi, että käräjäoikeuden puutteellisen prosessinjohton takia jäi epäselväksi se, onko vahingonkorvausvaatimusta kiistetty vanhentumisen perusteella. Edelleen korkein oikeus totesi, että puutteellisesta prosessinjohtosta ei saa koitua vahinkoa vastaajille, minkä vuoksi hovioikeudella oli perusteltu aihe tutkia korvaussaatavan vanhentumista koskeva väite.

¹⁷⁶ Ks. Linna – Saarnilehto 2016, s. 290–291.

tämän valossa saisi oma-aloitteisesti ottaa huomioon vanhentumista eikä siten vastuun hajaantumista. Käytännössä asia ei ole aivan näin yksiselitteinen, sillä pesänhoitajilla ja selvittäjillä voitaneen katsoa olevan jopa velvollisuus selvittää velkojen aiheellisuus oma-aloitteisesti sekä esimerkiksi muuttaa jako-osuuksia, mikäli saatava vanhentuu menettelyn aikana. Tämä tukisi sitä tulkintaa, että pesänhoitajat ja selvittäjät voisivat ottaa huomioon viran puolesta myös vastuun hajaantumisen vanhentumiskysymysten yhteydessä ja siten esimerkiksi muuttaa jako-osuuksia tai maksuohjelmia näiden perusteella.¹⁷⁷

6.2 Vanhentumisen huomioon ottaminen ulosotossa

Huomionarvoista on, että VanhL 18 §:n ensimmäinen momentti ei sovellu ulosottoviranomaisen toimintaan, sillä samaisen pykälän toisessa momentissa todetaan, että ulosottoviranomaisen velvollisuudesta ottaa viran puolesta huomioon velan vanhentuminen säädetään erikseen. Lain säännösten tasolla ero tuomioistuimen ja ulosottoviranomaisten selonottovelvollisuuksien välillä on sinänsä selvä: ulosottoviranomaisella on lähtökohtaisesti velvollisuus viran puolesta selvittää, onko ulosottoon toimitettu saatava vanhentunut.¹⁷⁸ UK 2:1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan:

Ulosottoasian vireilletulo ja täytäntöönpano edellyttävät, että hakijalla on 2 §:ssä tarkoitettu ulosottooperuste, jossa vastaajalle on asetettu 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettu velvoite tai määrätty turvaamistoimi, eikä siinä tarkoitettu oikeus ole lakannut maksun, vanhentumisen tai muun syyn vuoksi. Jollei 2 momentista muuta johdu, ulosottomiehen on tarkistettava, ettei saatava ole vanhentunut, sekä pyydettävä asianosaisilta selvitystä, jos oikeuden lakkaamisesta on epäselvyyttä.

Ulosottomies ottaa velan vanhentumisesta annetun lain 13 a §:ssä tarkoitetun vanhentumisen huomioon vain väitteen ja esitetyn selvityksen perusteella. Vanhentumisaika lasketaan siitä, kun saatava on ulosottooperusteen mukaan erääntynyt, jollei velallinen osoita velan erääntyneen sitä aikaisemmin.

Kriittinen osa pykälästä vastuun hajaantumisen kannalta on 1 momentin viimeinen lause, jossa säädetään ulosottoviranomaisen yleisestä selonottovelvollisuudesta. Vaikka lauseessa puhutaan pelkästään velan vanhentumisen selvittämisestä, on säännöksen katsottu olevan yleinen ja koskevan myös muunlaisten vastuun lakkaamis- ja rajoittumistapausten, kuten vastuun hajaantumisen, selvittämistä.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Ks. aiheesta yleisesti *Linna – Saarnilehto* 2016, s. 299–308.

¹⁷⁸ Ideaalissa tilanteessa UK 2:1 §:n mainintaa ulosottoviranomaisen selonottovelvollisuudesta ei tarvittaisi ollenkaan lain tasolla, koska vanhentuneen tai yhteisvastuun hajaantumisen myötä osittain lakanneen saatavan perintä on hyvän perintätavan vastaista ja siten kiellettyä saatavien perinnästä annetun lain 4.3 §:n nojalla. Täten ulosottoviranomaisen eteen ei edes *pitäisi* koskaan edes tulla tilannetta, jossa saatava on vanhentunut tai lakannut.

¹⁷⁹ Ks. *Jokela* 2004, s. 45.

Ulosottoviranomaisen selonottovelvollisuutta on kuitenkin rajattu muun muassa siten, että ulosotossa ei tutkita viran puolesta, onko velka vanhentunut tai yhteisvastuu hajaantunut ulosottoperusteen syntymistä edeltäneenä ajanjaksona. Ulosottoperustetta (yleensä tuomio) edeltänyt ajanjakso ja sen aikana tapahtuneet vanhentumiset täytyy selvittää oikeudenkäynnin aikana. Ulosottoviranomaisella ei ole oikeutta tai toimivaltaa tutkia, onko tuomioistuin ratkaissut ulosottoperusteena olevan tuomion aineellisesti oikein.¹⁸⁰

Selonottovelvollisuutta on edelleen rajattu UK 2:1.2:ssä, jonka mukaan ulosottoviranomaisen ei tarvitsisi tutkia viran puolesta saatavan erääntymisestä laskettavaa lopullista vanhentumista. Tätä on perusteltu ulosottomenettelyn asiamäärien suuruudella ja summaarisuudella, ja lopullisen vanhentumisen selvittäminen jokaisen saatavan kohdalla olisikin ulosottovirastolle mahdoton tehtävä.¹⁸¹

Koska ulosottoviranomaisen ei tarvitse viran puolesta tutkia erääntymisestä laskettavaa lopullista vanhentumista, ei voitane olettaa, että viranomaisen alkaisi tutkia tämän johdosta seuraavaa vastuun hajaantumista oma-aloitteisesti. Momentin esitöissä kuitenkin todetaan, että ulosottomies voi kuitenkin ottaa lopullisen vanhentumisen velallisen kanssa esiin, jos hän havaitsee tämän käsillä olon.¹⁸² Tällöin voitaisiin ajatella, että ulosottomies voisi keskustella velallisen kanssa myös vastuun hajaantumiseen liittyvistä seikoista tarvittaessa. Tilanteet ovat sinänsä erilaiset ja ulosottomiehen on huomattavasti haastavampaa havaita toisen yhteisvelallisen velan vanhentuminen kuin ulosoton asiakkaan velan lopullinen eräpäivävanhentuminen. Olisi silti erikoista, jos ulosottomies ei voisi halutessaan keskustella vastuun hajaantumisesta velallisen kanssa kerta tällainen menettely on mahdollista VanhL 13 a §:n mukaisen vanhentumisen osalta.

Lopullista vanhentumista koskeva selvitysvelvollisuus muistuttaa pitkälti tuomioistuimen prosessinjohtovelvollisuuden ja kyselyoikeuden yhteydessä todettua: vaikka nimenomaista velvoitetta asian selvittämiseksi ei ole, viranomaisella on kuitenkin jonkinlainen aktiivisuusvelvoite selvittämisen suhteen.

Mikäli ulosottoviranomainen ei havaitse vastuun hajaantumisen aiheuttamaa saatavan suuruuden muuttumista ulosottoprosessin aikana, voi velallinen luonnollisesti tehdä väitteen tai huomautuksen asiasta. Jos velallinen esittää kyseisen väitteen, on ulosottomiehen annettava asiasta päätös siten kuin UK 3:28–31:ssä säädetään.

¹⁸⁰ Ks. HE 83/2014 vp, s. 78.

¹⁸¹ HE 83/2014 vp, s. 77.

¹⁸² *Ibid.*

Joka tapauksessa on todettava, että vastuun hajaantumista koskevaa ulosottoviranomaisen selonottovelvollisuutta ei voitane asettaa korkealle. Vastuun hajaantumisen olemassaoloa ei välttämättä ole kovinkaan helppo havaita, sillä tämän toteaminen vaatisi sitä, että ulosottoviranomainen tutkisi muiden yhteisvastuussa olevien velallisten vastuiden tilanteen yksitellen ja tapauskohtaisesti. Tällaisen velvollisuuden asettaminen ulosottoviranomaiselle ei välttämättä olisi kaikista tarkoituksenmukaisinta ottaen huomioon ulosottoasioiden valtavan määrän ja summaarisuuden luonteen, koska pahimmassa tapauksessa se vastuun hajaantumiseen liittyvä selvitystyö vaatii viranomaiselta huomattavan määrän resursseja. Selvää on, että oma-aloitteisesti ulosottoviranomainen saa nostaa vastuun hajaantumisen keskustelun aiheeksi ja ottaa siitä aiheutuvat vaikutukset huomioon.

Vastuun hajaantumisen aiheuttama muutos ulosottovelan suuruuteen voi joissain tilanteissa olla varsin huomattava, minkä vuoksi voidaan pohtia, olisiko ulosottoviranomaisen syytä tehdä erillinen päätös asiasta, jos virkamies huomaa oma-aloitteisesti yhteisvastuun hajaantumisen eli vaikka velallinen ei ole edes tehnyt väitettä vastuun supistumisesta kyseisellä perusteella. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa koskien UK 3:28 §:ä todetaan muun muassa, että “[n]iissäkin tapauksissa, joissa ulosottomies ei pidä asiaa epäselvänä tai tulkinnallisena, mutta kuitenkin esimerkiksi sen tyyppisenä, että muutoksenhakuoikeutta saatetaan tulla käyttämään, päätös on aiheellista tehdä kirjallisena, vaikka väitettä tai vaatimusta ei siinä vaiheessa olisikaan esitetty.”¹⁸³ Lienee selvää, että ulosottovelkojalla voi olla intressissä saattaa ulosottomiehen tekemä päätös tällaisissa tapauksissa tuomioistuimen arvioitavaksi, minkä vuoksi kirjallinen päätös on syytä laatia ulosmiehen ottaessa huomioon vastuun hajaantumisen ja siten muuttaessaan maksuvelvollisuuden suuruutta verrattuna ulosottoperusteessa mainittuun velvoitteeseen. Kirjallisen päätöksen laatiminen korostuu, jos asia on kaiken lisäksi epäselvä tai tulkinnallinen.

¹⁸³ HE 216/2001 vp, s. 117.

7. Päätäntö

Kaiken kaikkiaan VanhL 19 §:n mukainen vastuun hajaantumien on oikeudellisena ilmiönä varsin moniulotteinen. Siihen liittyy monia erityiskysymyksiä ja tulkinnallisia epäselvyyksiä, joita on pohdittu oikeuskirjallisuudessa yllättävän vähän, jos ollenkaan. Tätä voitaneen pitää hieman erikoisena ottaen huomioon sen, että vanhentumislaki on ollut tämän tutkielman kirjoitushetkellä voimassa liki 16 vuotta.

Tällä hetkellä ajankohtaisin tulkinnallinen epäselvyys vastuun hajaantumisen osalta liittyy siihen, voiko yhteisvastuu hajaantua tilanteissa, joissa yhteisvastuusta ei ole ennen väitettyä hajaantumisajankohtaa sovittu tai siitä ei ole määrätty tuomiolla. Kysymystä on puitu erityisesti asfalttikartellitapausten yhteydessä, jossa kärjäoikeus ja hovioikeus ovat olleet eriävällä kannalla kyseisen soveltamisalaa koskevan tulkinnan suhteen. Kärjäoikeuden mukaan vastuun hajaantuminen ei edellytä sitä, että yhteisvastuu olisi jo aikaisemmin vahvistettu tuomiolla. Hovioikeus on taas katsonut, että vanhentumisen katkaisemisen laiminlyönti muiden mahdollisesti korvausvastuussa olevien tahojen osalta ei aiheuta vastuun hajaantumista.

Tässä tutkielmassa on katsottu, että kärjäoikeuden tulkinta vastaa parhaiten VanhL 19 §:n tarkoitusta. Hovioikeuden tulkintaan liittyy merkittäviä ongelmia velallisen suojan kannalta, joista suurin on se, että jonkin velallisen vastuu voi muuttua jopa yksinvastuuksi. Hovioikeuden ratkaisu nimittäin mahdollistaa eräänlaisen *tortfeasor shopping* -ilmiön, jossa vahingonkärsijä voisi valita käytännössä haluamallaan tavalla, kuka tai ketkä vahingonaiheuttajat joutuisivat kantamaan täysimääräisen vastuun vahingon korvaamisesta ja ketkä eivät taas joutuisi ollenkaan maksamaan vahingonkorvauksia velkojan antaessa vastuiden vanhentua kyseisten vahingonaiheuttajien osalta. Ratkaisun myötä jäljelle jääneet velalliset olisivat vastuussa koko vahingon määrästä siitäkin huolimatta, että heillä ei olisi jälkitasausmahdollisuutta muita vahingonaiheuttajina olleita velallisia kohtaan.

VanhL 19 §:n selkeänä tavoitteena on yhteisvelallisen etujen turvaaminen tilanteissa, joissa joku yhteisvelallisista vapautuu vanhentumisen kautta, etenkin velkojan katkaisutoimien laiminlyönnin vuoksi. Vastuun hajaantumisen taustalla vaikuttaa ns. *velkojan huolenpitovastuu*, jonka mukaisesti velkoja ei ryhtyä toimiin, jotka heikentävät muiden yhteisvelallisten oikeuksia. Erääksi tällaiseksi oikeudeksi voidaan lukea velallisen jälkitasausmahdollisuus, jonka avulla koko velan maksanut velallinen voi periä muilta yhteisvelallisista oman osuutensa ylittävän osuuden.

Yhteisvelan muuttuminen yksinvastuuksi on nykyään lainvalmisteluaineiston mukaan mahdollista ainoastaan eräässä lopullisen vanhentumisen määräajan pidentämisestä johtuvassa tilanteessa, mutta oikeuskirjallisuudessa erityisesti Linna on arvioinut kriittisesti kyseistä ratkaisumallia. Linna katsoo perustellusti, että kyseinen ratkaisu on velallisen kannalta kohtuuton ja ongelmallinen laillisuusperiaatteen valossa ja että yhteisvastuun muuttumisesta yksinvastuuksi pitäisi säätää nimenomaisesti laissa. Linnan kriittiset argumentit voidaan kohdistaa sellaisenaan myös hovioikeuden ratkaisuun asfalttikartellitapauksissa.

Näiden ja muiden tässä tutkielmassa esitettyjen näkökantojen perusteella on toivottavaa, että korkein oikeus muuttaa hovioikeuden ratkaisua vastuun hajaantumista koskevan tulkinnan osalta ja että ratkaisumalliksi valitaan käräjäoikeuden ratkaisun mukainen tulkinta.

Ruotsissa velan vanhentumisen oikeusvaikutuksista on säädetty preskriptionslagenissa, jonka 9 § koskee juurikin yhteisvelkasuhteita, joissa jonkun velallisen vastuu vanhentuu. Preskriptionslagen 9 §:ssä on paljon samaa VanhL 19 §:n kanssa, sillä Ruotsin oikeudessakin vastuu lähtökohtaisesti hajaantuu yhteisvelallisen vapautuessa vanhentumisen kautta. Ruotsissa pykälän soveltuu vain yhteisvastuusuhteisiin, joista on sovittu tai määrätty tuomiolla. Vastuun hajaantuminen on kuitenkin vain näennäistä. Ruotsissa yhteisvastuu jossain määrin palautuu tilanteissa, joissa joku jäljelle jäävistä velallisista paljastuu maksukyvyttömäksi, jolloin toiset velalliset vastaavat oman osuutensa suhteessa velkojalle maksukyvyttömän velallisen osuuden maksusta.

Näin ollen Ruotsin oikeudessa vastuun hajaantumisen tarkoituksena ei ole samalla tavalla rangaista velkojaa huolenpitovastuun laiminlyönnistä kuin Suomessa. Pitkälti tämän eroavaisuuden vuoksi preskriptionslagen 9 §:stä ei voitane saada kovinkaan vahvaa tulkinnallista tukea arvioitaessa erilaisia VanhL 19 §:ään liittyviä tulkintakysymyksiä.

Tässä tutkielmassa on myös pohdittu, soveltuuko VanhL 19 §:n mukainen vastuun hajaantuminen myös yhteisvastuutilanteisiin, joissa velallinen vapautuu vastuustaan jonkin muun vapautumisperusteen kuin vanhentumisen kautta. Oikeuskirjallisuudessa tämän osalta on esitetty eriäviä kannanottoja, eikä relevanttia oikeuskäytäntöäkään ole saatavilla.

Tutkielmassa puolletaan näkemystä, jonka mukaan VanhL 19 §:n analoginen soveltaminen muihin vapautumisperusteisiin on mahdollista seuraavien edellytysten täytyttyessä: 1) velallisen vapautuminen on katsottava johtuvan velkojasta; 2) vapautumiselle ei ole laista johtuvaa perustetta (esim. yritysten fuusio); ja 3) vapautumisen myötä toisten yhteisvelallisten edellytykset toteuttaa jälkitasausmahdollisuuttaan ovat heikentyneet. Vastuun hajaantumisen tausta-ajatuksena on nimenomaisesti ollut se, että säännöksellä pyritään ehkäisemään velkojan

toimista aiheutuvia haitallisia seuraamuksia yhteisvelallisille (velkojan huolenpitovastuu). Tämän vuoksi perustelluin tulkintavaihtoehto on se, että vastuu hajaantuu myös muiden vapautumisperusteiden kohdalla, kun yhteisvelallinen on vapautunut velkojan toimintamahdollisuuksien piirissä olevasta seikasta johtuen.

Pelkkä mahdollisuuskin jälkitasausmahdollisuuden menetykselle on katsottava riittäväksi. Sillä, onko vapautunut velallinen ollut maksukyvytön tai onko velallisen vaihdoksen yhteydessä uusi velallinen maksukyvyltään parempi kuin väistynyt velallinen, ei ole merkitystä arvioinnin kannalta. VanhL 19 § on katsottu soveltuvan automaattisesti, sillä vanhentumislain esitöiden mukaan lainkohdan soveltamisessa ei oteta huomioon tapauskohtaisia, maksukykyyn liittyviä seikkoja.

Mikäli velallisen vapautuminen ei johdu velkojasta tai sille on olemassa laissa säädetty peruste, ei yhteisvastuu tällöin hajaannu. Vastuu ei hajaannu myöskään, mikäli velkasuhteen osapuolet keskenään sopivat, että yhteisvastuu pysyy voimassa velkasuhteen muutoksesta huolimatta.

Vastuun hajaantumisen suhteen on lisäksi jonkinasteista epävarmuutta sen osalta, millä tavoin viranomaisten on otettava vastuun hajaantuminen huomioon eri menettelyissä: kuuluuko vastuun hajaantuminen asianosaisen väittämistaakan piiriin vai pitääkö viranomaisen ottaa se viran puolesta huomioon? Koska vastuun hajaantuminen on niin kiinteästi liitännäinen velan vanhentumiseen, on tutkielmassa katsottu, että vastuun hajaantumista voidaan tämän kysymyksen osalta arvioida VanhL 18 §:n oikeusohjeen valossa.

Toisin sanoen tuomioistuinmenettelyssä vastuun hajaantumiseen vetoaminen kuuluu asianosaisen vastuulle, eikä tuomioistuin voi ottaa tätä oma-aloitteisesti huomioon. Tuomioistuimella on kuitenkin katsottu olevan prosessinjohtovelvollisuutensa ja kyselyoikeutensa nojalla eräänlainen velvollisuus nostaa velan vanhentumiseen liittyvät näkökohdat keskustelun aiheeksi, mikäli vanhentuminen on asiassa mahdollisesti käsillä eikä asianosainen osaa siihen itse vedota. Ulosottomenettelyssä ulosottoviranomaisen on taas viran puolesta otettava vanhentuminen huomioon tietyin poikkeuksin, minkä johdosta vastuun hajaantuminen ja sen vaikutukset yhteisvelallisten maksuosuuksille voidaan katsoa kuuluvan jossain määrin ulosottoviranomaisen selonottovelvollisuuden piiriin.